

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΔΗΜΑ

ΤΟ ΚΑΤΩ ΛΑΜΠΟΒΟΝ
ΒΟΡΕΙΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ
ΚΑΙ ΤΑ ΠΕΡΙΕ ΑΥΤΟΥ

(ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ - ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ)

«Οὐδὲν γλύκιον ἤς πατρίδος γίγνεται»
(Ὅμηρου Ὀδυσ. Α' 34)

ΑΘΗΝΑΙ 1981

πρωτοτυπο

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΔΗΜΑ

*Πρόσθεσι
επιχειρηματικῶν
π. Πάριον Διόρυον
Με ἐπιμελῆ
Ἐρωτοῦ Δίπλα*

ΤΟ ΚΑΤΩ ΛΑΜΠΟΒΟΝ ΒΟΡΕΙΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΠΕΡΙΕ ΑΥΤΟΥ

(ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ - ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ)

«Οὐδὲν γλύκιον ἤς πατρίδος γίγνεται»
(Ὅμηρου Ὀδυσ. Α' 34)

• ΣΥΛΛΟΓΗ •
ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΠΡΙΩΝΗ
ΔΩΡΕΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟ
ΚΑΣΤΑΝΙΑΝΗΣ ΠΩΓΩΝΙΟΥ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 56225
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 22/6/2015
ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘΜ.

ΑΘΗΝΑΙ 1981

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΣ ΔΡΑΜΑ

ΤΟ ΚΑΤΩ ΛΑΜΠΡΟΝ

ΠΡΟΠΕΙΟΥ ΠΙΣΤΟΥ

ΤΑ ΒΕΠΙΣ ΑΥΤΟΥ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΣ ΔΡΑΜΑ - ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΣ ΔΡΑΜΑ
ΚΑΤΩ ΛΑΜΠΡΟΝ
ΠΡΟΠΕΙΟΥ ΠΙΣΤΟΥ
ΤΑ ΒΕΠΙΣ ΑΥΤΟΥ

• ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΣ ΔΡΑΜΑ •
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΣ ΔΡΑΜΑ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΣ ΔΡΑΜΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΣ ΔΡΑΜΑ

Ἐκπληροῦσα τὴν τελευταίαν ἐπιθυμίαν τοῦ συζύγου μου παραδίδω εἰς τὴν δημοσιότητα τὸ παρὸν πόνημα, τὸν κορπὸν ἀγάπης του πρὸς τὴν δούλην γενέτειραν τοῦ Κάτω Λαμπόθου Βορ. Ἡπείρου.

Ὁ ἀείμνηστος σύζυγός μου, Σπυρίδων Δήμας, υἱὸς τοῦ Δικηγόρου Ἀργυροκάστρου Ἀποστόλου Δήμα, ἐγεννήθη τὸ ἔτος 1898 εἰς Λάμποθον Ζάππα Β. Ἡπείρου. Τὰ πρῶτα γράμματά του ἔμαθε εἰς τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον τοῦ χωρίου του. Εἰς τὸ Ἀργυροκάστρον ἐτελείωσεν τὸ Σχολαρχεῖον καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰσήχθη ἐσωτερικὸς εἰς τὴν «Ροβέρτειον» σχολὴν Κωνσταντινουπόλεως, Ἴδρυμα Ἀμερικανικὸν ἐκ τῶν καλυτέρων τῆς Βαλκανικῆς. Εἰς τὴν ὡς ἄνω σχολὴν εἶχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐκμάθῃ ἑξένας γλώσσας, ἦτοι τὴν Ἀγγλικήν, Γαλλικὴν, Ἰταλικὴν καὶ Τουρκικὴν.

Ἡ Ροβέρτειος σχολὴ ἐγαλούχησεν γενεὰς ὕψηλων ὄντων ὄλων τῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν καὶ ἡ ποιότης τῶν σπουδῶν δεικνύει τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ μεγαλύτερου τμήματος τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Μὲ τὴν κήρυξιν τοῦ Α' Παγκοσμίου πολέμου ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὸ 1920 ἐνεγράφη εἰς τὴν Νομικὴν σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Πῆρε τὸ πτυχίον του τὸ 1924 καὶ ἔκτοτε εἰργάσθη εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ πατρός του εἰς τὸ Ἀργυροκάστρον, μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του ἐπίσης Δικηγόρου, Λεωνίδα Δήμα, μέχρι τὸ 1944, ὅποτε λόγω τοῦ πολέμου ἦλθεν εἰς Ἰωάννινα ὡς πρόσφυξ. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἤσκησεν τὸ Δικηγορικὸν λειτούργημα μέχρι τὸν Μάϊον τοῦ 1966 εἰς Ἰωάννινα, παραίτηθεις δὲ τὴν ὡς ἄνω χρονολογίαν, ἦλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ τὴν 10ην Φεβρουαρίου τοῦ 1977 ἀπεβίωσεν πρὶν προλάβει νὰ ὁλοκληρώσῃ τὴν παροῦσαν ἐργασίαν του, πού τόσο ἐπεθύμει.

Ἀφιερώνω τὴν ἔκδοσιν τοῦ βιβλίου τούτου εἰς τὴν ἱεράν μνήμην του.

Ἡ σύζυγος
ΕΛΠΙΔΑ ΣΠΥΡ. ΔΗΜΑ

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΔΗΜΑΣ
(1898—1967)

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

Προσφέρω τὴν ἐργασίαν μου ταύτην, θάσει λαϊκῶν παραδόσεων καὶ πληροφοριῶν, τὰς ὁποίας συνέλεξα περὶ τοῦ Κάτω Λαμπόβου, περιοχῆς Τεπελενίου Ἀργυροκάστρου Β. Ἡπείρου καὶ τῶν πέριξ Κοινοτήτων, φρονῶ καὶ εἶμαι ὑπερήφανος, διότι ἀνοίγω ἐν αὐτῷ στάδιον πληρεστέρας συγγραφῆς καὶ ἐρεύνης εἰς ἐκείνους ἐκ τῶν ἡμετέρων συγχωριανῶν, οἵτινες ὡς χρεογνώσται θὰ σπεύσωσι νὰ πράξουν ὅσα ἢ προγενεστέρα γενεὰ τοῦ Κάτω Λαμπόβου παρέλειψεν καὶ νὰ ὀλοκληρώσουν ὅσα ἡμεῖς τοῦτον ἐλλιπῶς ἐξεθέσαμεν.

Ὅσα αἱ ἀσθενεῖς μας δυνάμεις ἠδυνήθησαν νὰ ἐρευνήσουν καὶ νὰ ἐξεύρουν, περιγράφομεν εἰς τὴν παροῦσαν διατριβήν, εὐχόμενοι ὅπως ἄλλοι φιλοπάτριδες καὶ φιλοπρόοδοι συμπληρώσουν τὸ ἔργον τοῦτο.

Πᾶν ἀνθρώπινον ἔργον καὶ μάλιστα ἱστορικὸν τῆς Μεσαιωνικῆς ἐποχῆς, λόγῳ τῶν διαφόρων πολιτικῶν μεταβολῶν, μεταναστεύσεων λαῶν, Λογίων, ἐλλειψεῖς παιδείας, καὶ διαφωτίσεως σκότους ψηλαφητοῦ, λόγῳ τῆς στυγνῆς ἐπὶ αἰῶνας Τουρκικῆς κατοχῆς, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ἄρτιον καὶ μάλιστα ἐξ ἀνυπαρξίας πάσης ἀρχαιολογικῆς ἐρεύνης.

Διὰ τοῦτο πᾶσα συμβολὴ τῶν μεταγενεστέρων εἶναι ἀπαραίτητος, εἰς τὴν τόσον σκοτεινὴν ἱστορίαν τῆς Ἡπείρου μας.

Τὰς ἱστορικὰς ταύτας σελίδας, ἀφήνω εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, ἵνα γνωρίσωσι τοὺς προγόνους των, τὸν τρόπο ζωῆς των, τὰ ἔθνη καὶ τὰ ἔθιμα, γενικῶς τὰς ἱστορικὰς ἐξελίξεις τοῦ τόπου μας, καὶ νὰ προβάλωμεν τὰς ὠραίας πράξεις ἀλτροῦισμοῦ τῶν ἀπελευθερωτικῶν ἀγώνων. Ἄπαντα τὰ ἀνωτέρω, νὰ γίνουσι φωτεινὸν παράδειγμα πρὸς μίμησιν εἰς τοὺς νέους καὶ νὰ φέρουσι ἀγαλλίαση εἰς τὰς περιπταμένας ψυχὰς τῶν ἀπελθόντων εἰς τὴν αἰωνιότητα προγόνων μας.

Ὁ συγγραφεὺς
ΣΠΥΡ. Δ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Κόνιτσα 1973

ΑΡΧΑΙΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙ

Εισερχόμεθα εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τοῦ ὅλου ἔργου τοῦ Κ. Λαμπόβου. Ἡ πρὸς τὴν γενέτειράν μου ἀγάπη, προερχομένη ἀπὸ ὑποχρέωσιν τὴν ὁποῖαν νομίζω ὅτι ἔχει πᾶς τις διὰ τὴν πατρίδα του, καὶ νὰ φέρῃ εἰς φῶς ὅ,τι γνωρίζει καὶ ὅ,τι εἶδε, ἔστω καὶ τὸ πλέον ἀκόμη ἄσημο, πού ἀναφέρεται εἰς τὸ παρελθὸν καὶ εἶναι πολὺ χρήσιμον διὰ τὸ μέλλον καὶ οὐχὶ φιλοδοξία του πρὸς συγγραφὴν, μοῦ ὑπαγόρευσε νὰ ἐρευνήσω καὶ νὰ γνωρίσω, κατὰ τὸ δυνατόν τὰς διαφόρους φάσεις καὶ περιπετείας, τῆς ὑπὸ τοῦ σκότους καλυπτομένης Ἱστορίας τοῦ Κ. Λαμπόβου τῆς Βορ. Ἡπείρου καὶ τῶν πέριξ Κοινοτήτων αὐτῆς καὶ συγγράψω τὴν παροῦσαν ἐξιστόρησιν, ἵνα μὴ παραδοθεῖ εἰς τὸ θάθος τῆς λήθης ὅ,τι ὁ χρόνος ἐγνώρισεν. Εἶναι ταῦτα ἢ ζῶσα φωνή, ἢ ἀκριβὴ καὶ ἀμερόληπτος κρίσις ἢ ἀναφερομένη εἰς γεγονότα με χρονολογικὴν τάξιν. Εἶναι αὐτὴ ἢ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν παράδοσις, ἢ ἀπὸ στόματος εἰς στόμα μετάδοσις τῶν ἐπισημοῦν γεγονότων.

Ὡς γνωστὸν τὸ 1150 π.Χ. δηλαδή 60 χρόνια περίπου μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας, ἐγίναν μεγάλα μετακινήσεις λαῶν καὶ φυλῶν. Τὰ σύνορα μετετοπίζοντο διαρκῶς, ἄλλων μὲν βορειότερον καὶ ἄλλων νοτιώτερον. Λαοὶ εἰσέδυσαν καὶ ἀνεμίχθησαν πρὸς ἀλλήλους καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἀφομοιώθησαν, οἱ ἄνθρωποι δὲν ἦσαν βέβαιοι ἐὰν θὰ ἐνύκτωναν ἢ πῶς θὰ ἐξημέρωναν.

Ὁ καθεὶς ἐκτίσεν τὴν καλύβην ὅπου εὔρισκε μέρος δύσβατον, πρόσφορον καὶ ἐλεύθερον, μακρὰν τῶν δρόμων διὰ νὰ ἀποφεύγουν καὶ νὰ προφυλάσσονται ἀπὸ τὰς συχνὰς ἐπιδρομάς.

Κατὰ τὸ ἔτος 540 π.Χ. νοτίως τοῦ Ἀώου ποταμοῦ ἐπεκράτουν διάφοροι φυλαί, εὔρισκόμεναι πάντοτε εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν με τοὺς βορείους λαούς.

Βραδύτερον ὁ βασιλεὺς τῆς Ἡπείρου Πύρρος ἐκτίσεν τὰ φρούρια τῆς Λέκλης, ἐγγὺς τοῦ νῦν Τεπελενίου, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἀργυρίου Δρινοῦ ποταμοῦ, πηγάζοντος ἐκ τοῦ χωρίου Σωτήρας τῆς Ἀνω Δροπόλεως.

Ἡ ΠΡΟΕΛΕΥΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΚΑΤΩ ΛΑΜΠΟΒΟΥ

Τὸ Κάτω Λάμποβον (ἢ Λάμποβον τοῦ Ζάππα) Ἀργυροκάστρου Β. Ἡπείρου, κτισθὲν ἔναντι τῆς Ἀρχαίας Ἀντιγονείας (νῦν Τεπελενίου) ἥτις ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Πλου-

τάρχου, τοῦ Πολυβίου κ.ἄ., εἶναι ἡ πρώτη πόλις τῆς ἀποσκιρτη-
σάσης καὶ ἐνδοξοτάτης Χαονικῆς φυλῆς τῆς Ἀντιτανίας.

Τὸ Κάτω Λάμποβο εἶναι κοινότης συγκροτηθεῖσα παρὰ διε-
σπαρμένων κατοίκων τῆς περιοχῆς κατὰ τὸ ἔτος 1103 μ.Χ. Κατὰ
πᾶσαν πιθανότητα ἐπρόκειτο περὶ γεωργῶν καὶ κτηνοτρόφων οἱ
ὅποιοι πρὶν ἀναπτυχθεῖ ἡ ἰδέα τῆς συγκεντρωτικῆς ἐγκαταστά-
σεως, ἔζων διεσπαρμένοι εἰς τὰς ἀχυροκαλύβας των πλησίον τῶν
ζώων καὶ τῶν κτημάτων των.

Ἡ ἀρχικὴ ἐγκατάστασις τους φαίνεται ὅτι ἔγινε εἰς τὰς θέ-
σεις Χόνη, Κάσιανη, Μεσημέρι, Μελισιοντί, Κούλουρη, αἱ ὁποῖαι
εὑρίσκοντο μεταξὺ χαραδρῶν, δασῶν, θράχων καὶ σπηλαίων καὶ
ἀφθόνων ὑδάτων, μέρη ἀσφαλῆ διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν φυσικὴν προ-
στασίαν ἀπὸ τὰς βαρβαρικὰς ὀρδὰς αἱ ὁποῖαι κατὰ καιροὺς διέ-
σχιζαν τὸν κεντρικὸν δρόμον ἀπὸ τὸ Τεπελένι ἕως τὸ Ἀργυροκο-
στρον.

Τὸ Κάτω Λάμποβον πάντοτε ἤρχετο εἰς προστασίαν μετὰ τοῦ
τυράννου Ἀλῆ Πασᾶ, κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, διὰ τοῦτο,
πρὸς ἀσφάλειαν διὰ νὰ μὴν περνοῦν οἱ ἐπιδρομαὶ καὶ λεηλατοῦν
καὶ καταστρέφουν τὸ Κάτω Λάμποβον καὶ γενικώτερον τὴ Ρέζη,
ἐγκρέμισαν τὴν γέφυραν «Σούρμπαση», συγχρόνως δὲ συνεκρότη-
σαν ἱερὰν συμμαχίαν μετὰ τὴ Λέκκη, Χόρμοβον, Τερμπούκιον, Κό-
δρα, ὅχι μόνον μετὰ ἀμυντικὸν σκοπὸν κατὰ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ἀλλὰ
καὶ μετὰ ἐπιθετικὸν ἐν ἀνάγκῃ, ὡς τοῦτο ἐγένετο τὸ 1776 ὅτε οἱ
Λεκλιῶται ἐπυρπόλησαν τὸ Τεπελένι.

Πολλὰ δεινὰ ἐπεσώρευσε εἰς τὴν παλαιὰν Ἠπειρον, ἡ εἰσβο-
λὴ τοῦ ἡγεμόνος Σέρβου, Στεφάνου Δουσάν. Πεῖνα, ἀρπαγαί, λεη-
λασίαι, φόνοι, ἐμπρησμοὶ ἐμάστιζον τὴν Ἠπειρον καὶ τοῦ Λαμπό-
βου συμπεριλαμβανομένου καὶ ἡ μανία τῶν Τούρκων ἐσάρωσε
τοὺς πάντας καὶ τὰ πάντα.

Ἡ περιφέρεια Λαμπόβου μέχρι Αὐλῶνος καὶ Βερατίου ὑφίστα-
το μεγάλας πιέσεις ἀπὸ τοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι μετὰ ἀπειλὴν θα-
νάτου ἐβίαζαν τοὺς χριστιανοὺς νὰ ἀρνηθοῦν τὴ θρησκεία των καὶ
νὰ γίνουιν Μωαμεθανοί. Κῦμα πολλῶν ἀνθρώπων ἐγκατέλειπον τὰ
πάντα διὰ νὰ σώσουν θρησκείαν καὶ τιμὴν. Ἔτσι δημιουργήθηκε
ἡ Λιαμπουριά. Ἐκεῖνοι ποὺ ἀναγκάστηκαν νὰ μείνουν, μετὰ τὴν ἐλ-
πίδα ὅτι θὰ ἀποφύγουν τὸν ἐξισλαμισμὸν, ὑπέκυψαν εἰς τὴν τρο-
μοκρατίαν καὶ τὴν Τουρκοκρατίαν. Ἡ μανία τῶν Τούρκων μετέ-
τρεψε τὰς Ἐκκλησίας σὲ τζαμιά καὶ τοὺς χριστιανοὺς σὲ Ὀθω-
μανούς.

Οἱ Λομποβῖται μὴ δυνάμενοι νὰ ἀλλαξοπιστήσουν παρέλα-
βαν τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας καὶ κατήλθον πρὸς τὴν περιοχὴν

Σουλίου και Πρεβέζης και ἔφθασαν εἰς τὴν κωμόπολιν Λέλοβον(*) (σημερινοῦ Θεσπρωτικοῦ) καὶ χάρις εἰς τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην μὲ τὴν ὁποίαν τοὺς περιέβαλον οἱ ἐντόπιοι ἐγκατεστάθησαν καὶ ἴδρυσαν ἰδίαν συνοικίαν. Τὴν δὲ 8ην Σεπτεμβρίου καταθέσαντες τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὠργάνωσαν λαμπρὰν πανήγυριν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβον μέρος καὶ οἱ ἐντόπιοι, διὰ νὰ τιμήσουν ὡς ἡμέραν τῆς σωτηρίας των, καθιέρωσαν τὴν 8ην Σεπτεμβρίου ἡμέραν κοινοῦ ἑορτασμοῦ Λαμποβιτῶν καὶ Λελοβιτῶν.

Ἡ «Παναγία ἡ Λαμποβίτισσα» φέρει χρονολογίαν 1088 δηλ. χρονολογίας κτίσεως τοῦ Λαμπόβου. Παράδοσις διασωθεῖσα μέχρι σήμερον ἀναφέρει ὅτι οἱ πρόσφυγες Λαμποβίται ἀνώρουξαν τὸ μεσαῖο πηγᾶδι τῆς κωμοπόλεως ὀνομαζόμενον «Βόγκλι» δηλ. μικρὸ πηγᾶδι, διότι δὲν ὑπῆρχε ἄρκετὸ νερὸ διὰ τοὺς ἐρχομένους Λαμποβίτας.

Οἱ διασπαρέντες Λαμποβίται διετήρησαν τὰ τῆς Πατρίδος τῶν ἡθῆ ἔθιμα καὶ παηγύρεις.

Περιοδεύων ὁ Ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλὸς πρὸς ἀναχαίτισιν τοῦ κύματος ἐξισλαμισμού τὸ ὁποῖον εἶχε πλήξει καὶ τὴν περιοχὴν τοῦ Λαμπόβου, συνήντησε τὸν ἐπίσης περιοδεύοντα Ἄλῃ Πασᾶν εἰς τὸ χωρίον Λέκλη τῆς περιοχῆς Ρέζης. Ὁ ἰσαπόστολον εἰς τὴν συνάντησιν προεφήτευσεν εἰς τὸν Ἄλῃ τὰ ἑξῆς: «Μίαν ἡμέραν θὰ γίνῃς μέγας ἀνὴρ καὶ θὰ ἀποκτήσης δύναμιν καὶ μεγαλεῖον».

Οἱ λόγοι αὐτοὶ εἶχαν ἐπίδρασιν εἰς τὸν Ἄλῃ καὶ ὁ Ἅγιος ἔχαιρε μεγάλης ἐκτίμησεως ἐκ μέρους του καὶ ὁ ἰσαπόστολος ἐπεδόθη ἀνενόχλητα εἰς τὸ ἔργον του.

Ὁ Ἅγιος Κοσμάς ἐπωφεληθεὶς ἀπὸ τὴν εὐνοίαν τοῦ Ἄλῃ, ἐνεθάρρυνε τοὺς χριστιανούς καὶ ἔσωσεν πολλοὺς ἀπὸ τὸν ἐξισλαμισμόν. Οἱ δυστυχεῖς χριστιανοὶ ἐπειδὴ ἔζων μὲ τὸν φόβον ἐκρύβοντο εἰς τὰ δάση ἕως τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ὅποτε ἔσπευσαν μὲ ὅλην τὴν δύναμιν των νὰ προσφέρουν τὰς ὑπηρεσίας των διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Πατρίδος.

Ἐκ πολλῶν περιοχῶν μὴ δυνάμενοι νὰ ὑποφέρουν τὴν βίαν νὰ ἀλλαξοησιτίσουν ἔφυγαν, κατῆλθον πρὸς Ν. καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Πελοπόννησον, Θήβας, Μάνην, προάστια τῶν Ἀθη-

(*) Ὁ παλαιὸς ἐκπαιδευτικὸς Κων. Παπαμιχαήλ ἔγραψε διὰ τὸν τόπον καταγωγῆς του τὸ 1955 λίγες σελίδες μὲ τίτλον «Ἐκ λαϊκῶν παραδόσεων ἱστορία Λελόβου (Θεσπρωτικοῦ)». Ἐνα ἀντίτυπον τοῦ πονήματος ἀφιέρωσεν εἰς τὸ συγγραφέα Σπ. Δήμα γράψας ἰδιοχείρως τὰ ἑξῆς: «Δωρεῖται αὕτη εἰς τὸν κ. Σπυρ. Δήμα ἐνθύμιον Προγονικῆς Πατρίδος», ἐν Θεσπρωτικῷ 22.6.1960, Κωνσταντῖνος Παπαμιχαήλ».

νῶν, ὅπου ἔκτισαν χωριά καὶ ἔδωσαν τὰ ὀνόματα τῆς ἐγκαταλειμμένης πατρίδος, ὅπως π.χ. Καριοπούλα, Δυρράχιον, Αὐλῶνα κλπ.

Μεταξὺ τῶν ἀπανταχοῦ διασωθέντων Λαμποβιτῶν ὑπῆρχον καὶ οἰκογένειαι ἱερέων καὶ μοναχῶν. Εἰς μίαν τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν ἀνήκεν καὶ ὁ ἥρωας τῆς Μονῆς Κουγκίου Σαμουήλ, ὅστις πολιορκούμενος ἀπὸ τοὺς Τουρκαλβανούς τοῦ Ἀλῆ ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ ἐγένετο ὀλοκαύτωμα μαζί μὲ τοὺς συμπολεμιστάς του καὶ συντρόφους του. Ὁ ἱστορικὸς Ἀθανάσιος Πετρίδης ἀποκαλύπτει τὸ 1843 ὅτι ὁ καλόγερος Σαμουήλ κατήγετο ἀπὸ τὸ Λάμποβο.

Ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν περιοδεῖαν τοῦ Ἀγίου Κοσμᾶ εἶναι ἄξιον νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι οὗτος λαθῶ ντὴν εὐχὴν καὶ τὴν εὐλογία τοῦ ἐκ Δελφίνου καταγομένου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ἐπραγματοποίησε τέσσαρας περιοδεῖας εἰς τὸν Ἑλλαδικὸν χῶρον καὶ περιελθὼν πόλεις καὶ χωρία ἐμψυχῶνων καὶ κηρύττων τοὺς χριστιανούς ἐζήτηε ἀπὸ αὐτοὺς νὰ ὀμιλοῦν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ νὰ ἰδρῦουν σχολεῖα:

«Καὶ ἐσεῖς γονεῖς νὰ παιδεύετε τὰ παιδιὰ σας εἰς χριστιανικὰ ἤθη, νὰ τὰ θάνατε νὰ μαθάνουν γράμματα, νὰ κάμετε τρόπο διὰ σχολεῖον, νὰ βρῆτε ἕνα δάσκαλον, ἀμαρτάνετε πολὺ νὰ τὰ ἀφήνετε ἀγράμματα καὶ τυφλά».

Διελθὼν ἐκ Λαμπόβου ὁ Ἅγιος ἔστησεν ξύλινον σταυρόν, ἐθεωρεῖτο δὲ ὑπὸ πάντων Προφήτης. Κατηγορηθεὶς ὑπὸ τῶν Ἑβραίων ὡς πράκτορ τῆς Ρωσίας ὑποκινῶν τοὺς ὑποδούλους εἰς ἐπανάστασιν, συνελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἀπηγχονίσθη τὸ ἔτος 1779 στὸ Κολικόντασι τῆς Βορ. Ἡπείρου. Μέρος τοῦ ἱεροῦ λειψάνου τοῦ ἐτοποθετήθη ἐντὸς ἀργυρᾶς λειψανοθήκης παραγγελθείσης ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ ἀποκειμένης σήμερον εἰς χρηματοκιβώτιον τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος ὡς περιουσιακὸν στοιχεῖον τοῦ Δήμου Ἰωαννιτῶν.

ΤΟ ΛΑΜΠΟΒΟΝ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΟΡΙΑ ΑΥΤΟΥ

Τὸ γνωστὸν Λάμποβον τοῦ Σταυροῦ (Ἑλληνες κάτοικοι 700) ἀνήκει στὰ χωριά τῆς Λουντζουριάς κεῖται δὲ ἔναντι τοῦ Λιμποχόβου, εἰς τὸ μεταίχμιον τῶν περιοχῶν Παλαιοπωγωνίου καὶ Λιμποχόβου. Κατὰ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν, μετὰ τὸν Στράτωνα, ἐξουσίασεν ὁ υἱὸς τοῦ Ὀλύμπιος, ὅστις ἔκτισε φρούριον εἰς τὸ χανονικὸν μέρος, ἐπὶ τοῦ Σωχακοῦ ποταμοῦ, εἰς τὸ ὑπερκείμενον δὲ θαθύπεδον ἔστησε ἄγαλμα τοῦ Κρόνου καὶ ἕτερον τοῦ Πανός. Εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην εὐρίσκεται νῦν ἡ πόλις Ἄνω Λάμποβον.

Τὸ Ἄνω Λάμποβον κεῖται ἐν τῇ Χαονίᾳ, ἔναντι τοῦ Λιμποχό-

βου—Ἀργυροκάστρου, ἀκριβῶς εἰς τὴν θέσιν εἰς ἣν ἤκμαζεν πάλαι ποτὲ ἡ πολίχνη Δρυϊνουπόλεως, διάφορος τῆς Ἀδριανουπόλεως. Τὸ ὄνομά της προῆλθεν ἴσως ἐκ τῆς ἀρχαίας πόλεως τῆς Χαονίας Δρῆς, ἐξ ἧς ὠνομάσθησαν καὶ οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς Δροπολίται καὶ Δεροπολίται. Ἀργότερον, τὸν βον αἰῶνα, ὠνομάσθη Ἰουστινιανούπολις, πρὸς τιμὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ, ὅστις προσέφερεν εἰς αὐτὴν ποικίλας συνδρομὰς καὶ δωρεάς.

Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ταύτῃ πολίχνῃ τοῦ Ἄνω Λαμπόβου, ἀποτελουμένη ἐκ δύο συνοικισμῶν, σώζονται λείψανα ἀρχαίου φρουρίου κτισθέντος ἐπὶ πελασγικῶν τειχῶν.

Οὔτε ἡμεῖς, ἀλλ' οὔτε οἱ προηγηθέντες ἡμῶν ἱστορικοὶ κατωρθώσαμεν νὰ ἐξακριβώσωμεν τὸν χρόνον ἰδρύσεως τοῦ Ἄνω καὶ Κάτω Λαμπόβου.

Ἐξ Ἄνω Λαμπόβου κατήγετο καὶ ὁ πρωτοσπαθάριος Κωνσταντῖνος. Ἀποκτήσας οὗτος τὴν εὐνοίαν τοῦ Αὐτοκράτορος, ἐνεφανίσθη ἡμέραν τινὰ μετ' ἄλλων 11 Χαονιτῶν ἐνώπιον αὐτοῦ, εἰπών, μεταξὺ ἄλλων, τὰ ἐξῆς: «Βασιλεῦ, ὁ τόπος οὗτος τοῦ Ἄνω Λαμπόβου εἶναι πετρώδης καὶ ἄγονος» καὶ ζητήσας τὴν συνδρομὴν τοῦ Αὐτοκράτορος, ἐπέτυχεν νὰ ἐξασφαλίσῃ παρ' αὐτοῦ ἀρκετὰς ἐπιχορηγήσεις, ὡς καὶ τὴν ἀποστολὴν, τῷ 554 μ.Χ., ὑλικοῦ διὰ τὴν ἐκ θεμελίων ἀνέγερσιν ἱεροῦ ναοῦ, βυζαντινοῦ ρυθμοῦ, τιμωμένου ἐπ' ὀνόματι τῶν Γενεθλίων τῆς Θεοτόκου, συζομένου εἰσέτι. Ὁ ναὸς οὗτος ἐκτίσθη θραδύτερον, κατὰ τὸ 570. Ὡσαύτως ὁ αὐτοκράτωρ ὥρισεν ὅπως καθ' ἕκαστον ἔτος καὶ συγκεκριμένως τὴν 8ην Σεπτεμβρίου ὀργανοῦται ἐμποροπανήγυρις ἐν Λαμπόβῳ, τὸ ὁποῖον ἡρίθμει τότε περὶ τὰς 10—12.000 ψυχῶν.

Εἰς τὸν ὡς ἄνω ἱερὸν ναὸν ἀπεθησαυρίσθη τεμάχιον Τιμίου Ξύλου 60 περίπου δραμίων, σταλὲν εἰς Λάμποβον ἐντὸς χρυσοῦ σταυροῦ συνοδείᾳ 4 ἱερέων. Ὁ σταυρὸς οὗτος προσκαλεῖται ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς τῆς μαστιζομένης ὑπὸ ἐπιδημίας.

Τέλος, ὁ ἱερὸς ναὸς ἐπροικοδοτήθη διὰ τοῦ ἔτησιου ἐσόδου οὗτος ὑδρομύλων τῆς Σούχας, διὰ 20 ζευγῶν ἀροτριῶντων βοῶν πρὸς συντήρησιν τῶν 12 ἱερέων τῆς πολίχνης ὡς καὶ διὰ μεγάλης ἀξίας Εὐαγγελίου ἐπὶ μεμβράνης τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ. Τὸ ἔτος 552 ἰδρύθη ἐν Λαμπόβῳ καὶ φρούριον πρὸς ἀσφάλειαν καὶ προστασίαν τοῦ πληθυσμοῦ.

Κατὰ τὸ ἔτος 1103 μ.Χ. καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πολίχνης, διασπαρέντες οἱ Ἄνω Λαμποβῖται ἀμφοτέρων τῶν συνοικισμῶν, παρέλαβον, πλὴν τῶν ἄλλων, τὴν ἱερὰν εἰκόνα τῆς Παναγίας, τὸν Τίμιον Σταυρόν, τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον καὶ τὰ ἱερὰ ἄμφια καὶ κατήλθον πρὸς νότον, ἀναζητοῦντες μέρος ἐνθα θὰ ἠδύναντο νὰ ὑδρεύωνται τόσον αὐτοὶ ὅσον καὶ τὰ ζῶα των. Ἐτράπησαν λοιπὸν πρὸς Θεσπρωτίαν.

Εἰς Θεσπρωτίαν συνέστησαν νέαν κώμην ὑπὸ τὸ ὄνομα Νέον Λάμποθον εἰς τὴν θέσιν Λαμποβίθρα, ἐγγὺς τῆς πόλεως Παραμυθίας. Ἡ ὀνομασία τῆς πόλεως αὐτῆς εἰκάζεται ὅτι ὀφείλεται εἰς τοὺς ἐν ἔτει 1600 καταφυγόντας ἐκεῖ χριστιανούς, εὐρίσκοντας παραμυθίαν εἰς τὴν θαυματουργὸν εἰκόνα τῆς Παναγίας.

Εἰς τὴν θέσιν «Λαμποβίθρα» κατ' ἔτος τὴν 8ην Σεπτεμβρίου, ἐγένετο ἐμποροπανήγυρις μὲ τὸ ὄνομα πανήγυρις τοῦ Λαμπόθου.

Κεῖται δὲ τὸ Νέον Λάμποθον παρὰ τὴν ἀρχαίαν Φωτικὴν, ἐπὶ

Ὁ Μητροπολίτης Ἀργυρουπόλεως Βασίλειος (1858—1936)

τῶν ἐρειπίων τῆς ὁποίας ἐπανίδρυσαν μαρμαροστόλιστον ναὸν τῆς Παναγίας τῆς Λαμποβίτισσας. Εἰς τὸν ναὸν τοῦτον ἐτοποθέτησαν τὴν μεταφερθεῖσαν εἰκόνα τῆς Παναγίας τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ναοῦ τοῦ Ἄνω Λαμπόθου, δείγμα καλλιτεχνικῆς δημιουργίας τῶν Βενετῶν, τὸν Τίμιον Σταυρόν, τὸ Εὐαγγέλιον, τὰ ἱερὰ ἄμφια κλπ.

Τὸ Νέον Λάμποθον, ἔνθα οἱ Λαμποβῖται ἤνοιξαν φρέαρ ποσίμου ὕδατος, κατεστράφη τελείως κατὰ τὸ 1630, ὅτε ἰσχυροὶ σει-

σμοὶ καὶ θανατηφόρος νόσος ἐξηφάνισαν πολλὰ χωριὰ τῆς Παραμυθίας. Οἱ ἐπιζήσαντες Λαμποβίται ἐπανέκαμψαν εἰς τὸ Ἄνω Λάμποβον συναποκομίσαντες τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας, τὸν Τίμιον Σταυρόν, τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὰ ἱερὰ ἄμφια.

Σώζονται ἀκόμη τὰ θεμέλια τοῦ συνοικισμοῦ Νέον Λάμποβον καθὼς καὶ τὰ ἐρείπια τῆς ἐκκλησίας παρὰ τὴν ἀρχαίαν Φωτικήν, ἔνθα ἐκτίσθη τὸ 1948—49 ἡ νέα Κρυσταλλοπηγὴ Παραμυθίας. Σώζεται ἐπίσης καὶ τὸ φρέαρ, τὸ ὁποῖον ἀνώρυξαν οἱ Λαμποβίται.

Ἐκ τοῦ Ἄνω Λαμποβίου κατήγετο καὶ ὁ Μητροπολίτης Δρυϊνουπόλεως Βασίλειος, ὅστις, ἐκδιωχθεὶς παρὰ τῶν Ἰταλῶν τὸ 1916, ἐκοιμήθη ἐν Ἀθήναις, ἐνταφιασθεὶς ἐν Δελθινακίῳ.

Τὸ Ἄνω Λάμποβον ἦτο ἐπίσης ἡ πατρίς τοῦ Μ. Σφραγιδοφύλακος τοῦ Οἰκομενικοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ πατριάρχου Ἰωακείμ Β'. Τὸ Ἄνω Λάμποβον ἦτο ἔδρα τῆς ἐπισκοπῆς Δρυϊνουπόλεως καὶ Πωγωνιανῆς. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πολίχνης ἡ ἔδρα τῆς ἐπισκοπῆς μετεφέρθη εἰς τὸ Ἀργυρόκαστρον.

Ὅπου καὶ ἂν εὕρισκοντο οἱ Λαμποβίται, διετήρουν τὰ τῆς ἰδιαιτέρας τῶν πατρίδος ἥθη καὶ ἔθιμα.

ΤΟ ΚΑΤΩ ΛΑΜΠΟΒΟΝ ΚΑΙ ΤΑ ὄΡΙΑ Αὐτοῦ

Ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ νῦν Κάτω Λάμποβον, τὸ περικλεές τοῦτο χωρίον τοῦ Τεπελενίου, ὁμώνυμον τοῦ Ἄνω Λαμποβίου — σλαβιστὶ Λιμποχόβου, τῆς λέξεως σημαίνουσης «Κέντρον διασκεδάσεως».

Ἀνατολικῶς ὀρίζεται ὑπὸ ὑψηλῶν ὄρέων καὶ περιλούεται ὑπὸ κρυσταλλωδῶν ὑδάτων, τὰ ὁποῖα καθιστοῦν εὐφορώτατον τὸ ὄροπέδιον Τσαγιουπίου Ζαγοριᾶς Ἀργυροκάστρου, πλούσιον εἰς ἀρωματικὰ φυτὰ καὶ βότανα χρήσιμα εἰς τὴν ἀρωματοποιΐαν καὶ τὴν φαρμακολογίαν ἀντιστοίχως. Ξένοι βοτανολόγοι εἶχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ μελετήσουν τὰ πολυποίκιλα καὶ μυροβόλα ταῦτα ἄνθη, μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκαταλλέγεται καὶ ὁ ἀμάραντος, γνωστός καὶ ἀπὸ τὸ δημῶδες τραγούδι τῆς Ποιῆς εἶδε τὸν ἀμάραντο σὲ τί θουνὸ φυτρώνει». Τὸ ὄροπέδιον Τσαγιουπίου, ἐξ αἰτίας τῶν εὐωδιστάτων ἀνθέων, ἔχει ἀποθανατισθῆ εἰς τὰ τοπικὰ δημοτικὰ τραγούδια («Λιουλὲτ ε Τσαγιούπιτο...», δηλ. τὰ ὠραία λουλούδια τοῦ Τσαγιουπίου). Ὅταν δὲ ἐρρίφθη ἡ ἰδέα τῆς ἰδρύσεως σανατορίου, γεωλόγοι καὶ φυματιολόγοι τοῦ ἐξωτερικοῦ κληθέντες διὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς ὑγιεινοτέρας καὶ καταλληλοτέρας θέσεως αὐτοῦ, ἐγνωμάτευσαν ὅτι τοῦτο πρέπει νὰ ἰδρυθεῖ πρὸς τὴν πλευρὰν τοῦ ὄρους τῆς κοινότητος Ζέη Ζαγοριᾶς, λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ ὑγρασία τοῦ ὄροπεδίου Τσαγιουπίου ἦτο ὑψηλή.

Δυτικῶς ὀρίζεται ὑπὸ τοῦ Ἄργυρινου Δρίνου ποταμοῦ πηγάζοντος ἐκ Σωτήρας τῆς Ἄνω Δροπόλεως.

Νοτίως ὀρίζεται ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ Χορμόβου καὶ τοῦ ἀγροκτήματος Τερμπουκίου, ἐνῶ βορείως ὀρίζεται ὑπὸ τῶν ἀγροκτημάτων Γκιάτι, Κάργιανη καὶ Κοκόσι.

Οἱ δύο συνοικισμοὶ τοῦ Κάτω Λαμπόβου, Μικρὰ καὶ Μεγάλη Τσέτα, ἀπέχουν ἀλλήλων 10' λεπτὰ τῆς ὥρας, χωρίζονται δὲ ὑπὸ ἐνὸς μικροῦ λάκκου.

Τὰ ἑλληνικὰ τοπωνύμια ὡς καὶ αἱ ἀρχικαὶ ὀνομασίαι τῶν κατοίκων τοῦ Κάτω Λαμπόβου μαρτυροῦν τὴν ἀκραιφνῆ ἑλληνικότητα τοῦ χωρίου. Ἰδού μερικὰ τῶν τοπωνυμίων: Μαυραμπέλι, Καριοπούλα, Μεσημέρι, Κούλορη, Μελισιοντέ, Παλιάμπελα, Σελλᾶ κ.ἄ. Κατὰ τὴν παράδοσιν, εἰς τὸν Σελλᾶ, δασῶδες φαράγγι, ἔζων Ἑλληνόφωνοι Σελλοὶ Δωριεῖς. Ἡ ὑπαρξὶς ἐκεῖ ἀρχαίου οἰκισμοῦ ἀπεδείχθη τὸ ἔτος 1913, ὅτε Ἴταλοὶ ἀρχαιολόγοι, προσποιούμενοι τοὺς κυνηγούς, ἀνεῦρον καὶ ἀνέσκαψαν τάφους εἰς τὰς θέσεις Σελλᾶ, Τάθανι, Παλιόκαστρο τὰ δὲ εὐρήματα τὰ ἐφυγάδευσαν διὰ νυκτός.

Κατὰ νεωτέραν παράδοσιν, εἰς τὴν θέσιν Γκορτσιὰ (Ἄγριοαχλαδιά), πλέον γνωστὴ ὡς Γκορτσιὰ τῶν Τούρκων, ἔγιναν φονικαὶ μάχαι μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων, ἐνῶ εἰς τὴν θέσιν Ἀλώνια, πέρα ἀπὸ τὸ Βλάντο τῆς Μικρᾶς Τσέτας, ὑπάρχουν οἱ τάφοι τῶν ἐπιδρομέων καὶ τῶν ἐντοπίων ἀγωνιστῶν τοῦ Κάτω Λαμπόβου.

Ἐντὸς τῶν ὀρίων τοῦ Κάτω Λαμπόβου εὐρίσκεται καὶ τὸ ἀμφιθεατρικὸν Μαυραμπέλι εἰς θέσιν τερπνοτάτην, περιθρεχόμενον ὑπὸ ἀφθόνων ὑδάτων τῆς μεγάλης πηγῆς Χουσίου.

Ἐπειδὴ τὸν Κάτω Λαμποβὸν ὅσον καὶ ἡ Κάργιανη καὶ τὸ Κοκόσι ἤρχοντο εἰς προστριθὰς διὰ τὰ ὕδατα τῆς πηγῆς Χουσίου, ὁ Ἄλῃ Πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων ἐχώρισεν τὰ ὕδατα τῆς πηγῆς διὰ τριῶν μεγάλων περονῶν, σφηνωθεισῶν οὕτως ὥστε τὸ ἄνω τῆς πηγῆς τοῦ ὕδατος νὰ λαμβάνουν διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν οἱ κάτοικοι τῶν δύο συνοικισμῶν, τὰ 2)3 τοῦ ὕδατος οἱ Κάτω Λαμποβίται καὶ τὸ 1)3 νὰ διατίθεται διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν δύο κοινοτήτων Κάργιανης καὶ Κοκοσίου. Τὸ ὅτι τὸ Μαυραμπέλι ἦτο ἀνεκαθεν συνοικισμὸς ἑλληνόφωνος μαρτυρεῖ καὶ ἡ κατὰ τὸ ἔτος 1904—1905 ἀνεύρεσις ὑπὸ τοῦ Λαμποβίτου Σωκράτους Ποροντίνη ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ, εἰς θέσιν Ἄγ. Νικόλαος, πηλίνων ἀγγείων, περιεχόντων ἀρκετὰ ἀργυρᾶ νομίσματα, ὡς καὶ διαφόρων ἀρχαίων προτομῶν ἀναγομένων εἰς τοὺς μακεδονικοὺς καὶ βυζαντινοὺς χρόνους. Διὰ τῆς ἐκποιήσεως μάλιστα τῶν ἀρχαιοτήτων τούτων ὁ Ποροντίνης ὠκοδόμησεν οἰκίαν εἰς Μικρὰν Τσέταν, ἐγγὺς τῆς

οικίας Σπ. Τζώρη. Εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν ἀνεῦρεν ἀρχαιότητος καὶ ἕτερος Κ. Λαμποβίτης, ὁ Εὐάγγελος Τσικάνης.

Τὸ ἔτος 1820 τὸ Μαυραμπέλι κατέστη κατὰ μέγα μέρος «ἰμπλάκιον», δηλ. ἔθνικὸν Τουρκικὸν κτῆμα. Τοῦτο συνέβη διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν πολλοὶ τῶν ἀποθνησκόντων Μαυραμπελιτῶν δὲν εἶχον κληρονόμους, ἀφ' ἑτέρου δὲ πολλοὶ Μαυραμπελίται ἐξενιτεύοντο, ἐγκαταλείποντες τοὺς ἀγρούς των.

Τὸ Τουρκικὸν δημόσιον ἐπωφεληθὲν κατεκράτησε τὰ ἐγκαταλειμμένα κτήματα, ἀναγκασθέντων ἀργότερον τῶν Κ. Λαμποβιτῶν, πρὸς ἀποφυγὴν προστριβῶν μὲ τοὺς Τούρκους, νὰ ζητήσουν ἀπὸ τὴν Ἄγκυραν τίτλους κυριότητος (παπιά).

Πολλοὶ τῶν κατοίκων τοῦ Κ. Λαμπόβου μετώκησαν εἰς ἀναζήτησιν καλυτέρας τύχης εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ἐξ ἐκείνων ὅμως, οἵτινες παρέμειναν, πρέπει νὰ μνημονεύσω τὸν πτωχὸν βαρελοποιὸν Σπυρίδωνα Τσοκάνην, ὅστις συνήθως τὰ ἀπογεύματα ἐκάθητο εἰς τὴν Σπέλλαν τῆς πλατείας «Λιουαρῆ» τῆς Μικρᾶς Τσέτας, εἰς τὸ μέσον τῶν ἄλλων συμπατριωτῶν του, φέρων ὀλόλευκον φουστανέλλαν, μαύρην σκούφιαν καὶ σελάχι. Διετήρει μακρὰν κόμην καλύπτουσαν τὸν τράχηλον, εἰς ἔνδειξιν ὅτι καὶ οὗτος ἀνήκεν εἰς τὴν τάξιν τῶν κλεφταρματολῶν τοιούτους ἄνδρας τὸ Κ. Λαμποβὸν καὶ ἡ περιφέρεια Ρίζης οὐκ ὀλίγους ἤριθμοι.

Πιθανὸν πολλοὶ τῶν ἀναγνωστῶν μου δὲν γνωρίζουν τὴν σημασίαν καὶ τὴν προέλευσιν τῆς λέξεως «Λιουαρῆ». Κρίνω, ὡς ἐκ τούτου, σκόπιμον νὰ ἐξηγήσω δι' ὀλίγων τὴν λέξιν. Αὕτη προῆλθεν ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εἰς τὴν πλατείαν ταύτην ὁ Λιῶρης (βοσκὸς τῶν οἰκιστῶν ζώων τῆς Μικρᾶς Τσέτας Κ. Λαμπόβου) ἐκάλει λίαν πρῶτ' διὰ τῆς φράσεως «Κρένινν μπακητίνν... Βγάλτε τὰ πρόβατα...» τοὺς κατόχους νὰ τοῦ παραδώσουν πρὸς βοσκὴν τὰ ζῶα των, ατινα θὰ ἐπέστρεφε κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Ὁ βοσκὸς οὗτος ἔδωσε καὶ τὸ ὄνομά του εἰς τὴν πλατείαν.

Πρέπει νὰ σημειώσω ὅτι ὅταν νέοι συμπατριῶτες τοῦ Σπυρίδωνος Τσοκάνη ἐπρόκειτο νὰ ξενιτευθοῦν, οὗτος ἀποχαιρετῶν αὐτοὺς ἔλεγεν, μεταξὺ ἄλλων εὐχῶν, καὶ τὴν φράσιν: «Ὅλοι πᾶν κι ἔρχονται καὶ ὁ λύκος στὸ λιθάρι του», ὑπονοῶν τὸν ἑαυτόν του παραμένοντα, παρὰ τὴν ἀνέχειάν του, ἀμετακίνητον εἰς τὸν τόπον του.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς ἀποδημίας, ὁ Λαμποβίτης, μὴ δυνάμενος νὰ βαστάσῃ τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας, ἠναγκάζετο πολλάκις νὰ ἐγκαταλείπῃ τὴν γενέτειράν του καὶ νὰ ξενιτεύετα. Ἀπὸ τοῦ 1770 περίπου καὶ μετέπειτα ἀπεδήμει εἰς Κωνσταντινούπολιν,

Βλαχίαν, Ρωσίαν, Αἴγυπτον, Ἀμερικὴν καὶ ἄλλου ἀναζητῶν καλύτεραν τύχην δι' ἑαυτὸν καὶ τὴν οἰκογένειάν του. Οἱ Γκιωναῖοι ἐν Βιέννῃ καὶ ἐν Μολδοβλαχίᾳ ἀνεδείχθησαν δραστήριοι ἔμποροι ἀναπτύξαντες οἰκονομικὰς σχέσεις μὲ τὰ μεγαλύτερα εὐρωπαϊκὰ ἔμπορικὰ κέντρα καὶ κατέλαβον ὑψηλὰς θέσεις ἐν μέσῳ προηγμένων κοινωνιῶν.

Οἱ Λαμποβίται, ἐπιδεκτικοὶ τῆς προόδου καὶ τῶν ἐπιτευγμάτων τοῦ πολιτισμοῦ, παρουσίαζον τεραστίαν διαφορὰν ἐν σχέσει μὲ τοὺς κατοίκους τῆς ἐπαρχίας. Ἐπειδὴ κατὰ τὰς συζητήσεις ἐποίουν κατάχρησιν τῆς λέξεως «λοιπὸν» ἐπλάσθη δι' αὐτοὺς ἡ φράσις «ὁ κύριος λοιπὸν». Οἱ Λαμποβίται, λόγῳ τῆς λειτουργίας λαμπρῶν ἐκπαιδευτηρίων εἰς τὸ Κ. Λάμποβον, δικαίως ἐθεωροῦντο παρὰ πάντων ὡς οἱ πλέον καλλιεργημένοι καὶ μορφωμένοι ἄνθρωποι τῆς περιοχῆς.

Τὸ Κάτω Λάμποβον δὲν ὑστέρησεν καὶ εἰς τὴν ἀνάδειξιν ἡρώων κατὰ τὴν Ἐθνεγεσίαν τοῦ 1821. Ἐκτὸς τοῦ φιλικοῦ Εὐαγγελίου Μέξη, σπουδάσαντος τὴν ἰατρικὴν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἀνέδειξεν καὶ τοὺς ἐξῆς ἀγωνιστάς :

Δημήτριον καὶ Γιάννη Ζάππαν, Εὐάγγελον Ζάππαν, ταξίρχον, Ἀθανάσιον Τσάμαν, Βασίλειον Τσάμαν, Γεώργιον Τσάμαν, Δημήτριον Τσάμαν, Θεόδωρον Τσάμαν, Κωνσταντῖνον Τσάμαν καὶ Χρῆστον Τσάμαν, τοὺς δύο ἀδελφοὺς Σιώτη, οἵτινες πρωτηγωνίστησαν κατὰ τὰς μάχας τοῦ Μεσολογγίου καὶ εἰς τοὺς ὁποίους ἔλαχεν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἡ περιοχὴ Ζαπάντι, ἔξωθι τοῦ Ἀγρινίου, ἡ οποία φημίζεται διὰ τὰ ἐξαίρετα καπνά.

Μεταγενεστέρως, κατὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἄρτης, τὸ 1878, ἔδρασε ἡρωϊκῶς ὁ ἐκ Κ. Λαμπόβου ὄπλαρχηγὸς Σπύρος Στόγιας ἐπικεφαλῆς 200 Ἀκαρνάνων καὶ Λαμποβιτῶν. Τραυματισθεὶς οὗτος σοβαρῶς ἐν χιλιόμετρον ἔξω τῆς Ἄρτης καὶ εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πρὸς Ἀμφιλοχίαν καφενεῖον τοῦ Σπύρου Μπούση, μετεφέρθη εἰς τὸ χωρίον Δημαριό, ἔνθα καὶ ἀποβιώσας ἐνεταφιάσθη παρουσίᾳ πολλῶν συμπολεμιστῶν καὶ τοῦ πιστοῦ ἀκολούθου τοῦ «Κριοῦ». Γέφυρα τῆς περιοχῆς αὐτῆς λαβοῦσα τὸ ὄνομα τοῦ ἀγωνιστοῦ εἶναι γνωστὴ ὡς «Γέφυρα Στόγια».

Ἡ δημοτικὴ μοῦσα Κ. Λαμπόβου καὶ Ρίζης ὕμνησεν τὸν ἥρωα. Συμφώνως πρὸς ἓν δημοτικὸν τραγούδι, ἡ μήτηρ τοῦ ἀγωνιστοῦ τὸν ἀνέμενεν εἰς τὴν κορυφὴν λιθίνης κλίμακος νικητὴν καὶ ἀπελευθερωτὴν. Πληροφοροηθεῖσα τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ της, μικροῦ τὸ δέμας, μεγάλου ὅμως εἰς τὴν καρδίαν καὶ τὴν τόλμην, τὸν ἐθρήνησεν μετ' ἄλλων γυναικῶν τοῦ Κ. Λαμπόβου. Παραθέτω τὸ δημοτικὸν τραγούδι :

Ο ΚΑΠΕΤΑΝ ΣΠΥΡΟΣ ΣΤΟΓΙΑΣ

Ποιός ἔκαμε πρῶτος φόρα
καπετὰν Σπύρο Λιαμπόθα
Δέν ἀφήνεις τὴ σπάθα ἀπὸ τὸ χέρι,
ὦ λουλούδι Σπύρο Στόγια
μὲ τὸ σκοῦρο κοντογούνι.
μὲ φουστανέλλα πάνω ἀπὸ τὸ γόνα.
Ρίχτηκε μέσα στὸ ὄρδι
ἔδωσες τὸν πανικὸ στὴν Τουρκιά.
Τὸ λουλούδι, Σπύρο Στόγια
καπετὰν Σπύρο Λιαμπόθα.

Ἡ ἱστορική ἔρευνα πολλὰ ὀνόματα τοιούτων ἀνδρῶν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀνασύρη ἀπὸ τὴν ἀφάνειαν καὶ τὴν λήθην.

Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΤΗΣ ΤΟΥ ΚΑΤΩ ΛΑΜΠΟΒΟΥ

Τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα τοῦ Κ. Λαμπόβου ἦτο ἀκραιόν, τοῦτο μαρτυρεῖ ἡ ὕπαρξις τόσων παρεκκλησιῶν καὶ εἰκονισμάτων. Παρεκκλήσια εἶναι μικραὶ προσηρτημέναι ἐκκλησίαι. Δέν ἀποτελοῦν ἐνοριακοὺς ναοὺς. Εὐρίσκονται ἐπὶ δεσπόζοντος ὑψηλοῦ λόφου τινὸς ἢ βουνοῦ, προβάλλοντας τρόπον τινά, ἔτοιμα νὰ ὑπερασπίσωσι τὸ Κ. Λάμποβον ἀπὸ κάθε ἐπιδρομὴν ἀνακουφίζοντα συγχρόνως καὶ τὴν ψυχὴν τῶν ὀδοιπόρων, διότι συνήθως εἶναι σύδενδρα. Ταῦτα λειτουργοῦν κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς πανηγύρεως, ὡσάκις ἠθελεν εὐλαθῆς τις νὰ ἐπικαλεσθῆ τοῦ ἁγίου ὀνόματος τοῦ ναοῦ. Ἡ παράδοσις ἀναβιβάζει τὸ στήσιμο τῶν εἰκονισμάτων εἰς προτοπήν τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ, θεωροῦντες ταῦτα ὡς ἀκοιμήτους φρουροὺς, τοὺς μικροσκοπικοὺς πυργίσκους ποὺ ἐστεφάνωναν τὸ Λάμποβό μας. Κάθε Σαββατοκύριακο ἐκ περιτροπῆς ἀναβάν τὸ καντήλι τους οἱ Λαμποβίται, ἔβλεπε κανεὶς ἀπὸ μακριὰ νὰ τρεμοσβύνουν σὰν ἀστέρια ἦτο μιὰ πραγματικὴ μαγεία καὶ ἀκόμα καὶ αὐτοὶ οἱ ἐπιδρομεῖς θὰ ἐσκέπτοντο νὰ προχωρήσουν διὰ λεηλασίας τοῦ Κ. Λαμπόβου. Καὶ ἦσαν οἱ θαυμάσιοι αὐτοὶ θρησκευτικοὶ πυργίσκοι οἱ ἑξῆς:

Ἁγ. Κυριακή, Ἁγ. Παρασκευή, Ἁγ. Ἀθανάσιος, Ἁγ. Γεώργιος, Ἁγ. Δημήτριος, Ἁγ. Ἰλαρίων, Ἁγ. Νικόλαος, Ἁγ. Πέτρος, Ἁγ. Σωτήριος, Ἁγ. Τρύφων καὶ ἡ κεντρικὴ ἐκκλησία, τῆς Μεγάλης Τσέτης, τιμωμένης τῆς Ἁγίας Ὑπαπαντῆς καὶ τῆς μικρᾶς Τσέτης τῆς Ἁγ. Τριάδος καὶ ὁ Προφήτης Ἡλίας στὸ βουνὸ σὲ δεσπόζουσας θέσιν.

Κατὰ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν στὸ Κ. Λάμποβον ἐμετροῦντο στὰ δάκτυλα οἱ γνωρίζοντες πέντε γράμματα. Δέν ὑπῆρχον διδάσκα-

λοι διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ πληθυσμοῦ. Ὑπῆρχον ὅμως πολλοὶ ἱερεῖς. Ἐχειροτονοῦντο μὲ εὐκολίαν, ἤρκει νὰ ἐγνώριζον νὰ ψάλλωσι τὸν ἦχον τὸν θαρύν, ἐξ οὗ καὶ τὸ περισωθὲν παροιμιῶδες τῆς παπαδιᾶς «Μὴ μοῦ μαλώνεις Δέσποτα τὸν παπᾶ, γιατί δὲν ξέρει νὰ ψάλλῃ τὸν ἦχον τὸν θαρύ, ὁ ἦχος εἶναι θαρὺς καὶ ὁ παπᾶς μου ἀτζαμής». Οἱ γεροντότεροι ἐξ αὐτῶν ἤσκουν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ διδασκάλου ἀμισθί, ἀρκούμενοι μόνον εἰς τὰ φιλοδωρήματα τῶν γονέων τῶν μαθητῶν. Ἀλλὰ καὶ μὴ κληρικοί, προχωρημένοι εἰς τὴν ἡλικίαν ἐδίδασκον ἐπίσης ἀμισθί.

Κατὰ τὸ 1865 ἀπλοὶ ἀμαθεῖς ζῶντες διὰ τοῦ ἀρότρου καὶ τῶν ποιμνίων των, ἔχοντες σπέρμα προόδου, ἐδίδασκον τὸ Α.Β. Χ.Ψ. Ἀπλοὶ ἐμψυχωταὶ τότε τῆς διανοητικῆς καταστάσεως ἐμάνθανον τοὺς νέους τὸ Προσευχητᾶριον, τὴν Ὀχτάηχον, τὸ Ψαλτήριον καὶ τὸν Ἀπόστολον.

Μετὰ πάροδον χρόνου οἱ Λαμποβίται ἐπανέκαμψαν εἰς τὸ Κ. Λάμποθον εἰς τὴν γενέτειράν των καὶ προσπάθησαν νὰ ζήσουν καὶ νὰ δημιουργήσουν ὅ,τι ὁ χρόνος ἔφθειρε ἀπὸ τὰς λεηλασίας καὶ τὰς καταστροφὰς τῶν ἐπιδρομέων. Διότι εἶχον τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα των καὶ τὰς ἐγκαταλειμμένας περιουσίας των, καὶ ξεκίνησαν μὲ ἀγάπην καὶ ἐργατικότητα. Καὶ ἔκαμαν ξακουστὸ τὸ Κ. Λάμποθόν μας, ἐπαίδευσαν καὶ προόδευσαν καὶ ἔφεραν πολιτισμὸν καὶ ἐφόδια διὰ τὴν οἰκογένειάν των.

Τὰ ταξίδια τῶν Λαμποβιτῶν ἀπεκάλυπτον τὴν ἔμφυτον ροπὴν των δι' ἀγαθοεργίαν, ἀποθνήσκων ὁ Λαμποβίτης ἐκληροδοτεῖ πολλὰ χρήματα διὰ τὴν καλυτέρευσιν τῶν συμπατριωτῶν του. Οὕτω ὠνειρεύθη καὶ ὁ Ζάππας, σκορπίζων τὸν τίμιον θησαυρόν τοῦ ἰδρώτος του ἵνα ἔλθῃ ἀρωγὸς ὄχι μόνον εἰς τὴν γενέτειράν του, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Λαμποβίτης ἦτο ἐλεήμων, εὐφυής, πνευματώδης, φίλεργος, γενναιόδωρος, διεκρίνετο διὰ τὴν φιλομάθειαν, τὴν πνευματικὴν, καὶ διανοητικὴν ἀνάπτυξιν τῶν τέκνων του, ἠγάπα τὰς διασκεδάσεις, ἐφ' οὗ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Λαμπόβου νοεῖ τόπον διασκεδάσεως.

Ὁ Λαμποβίτης ἠγάπα τὴν γεωργίαν, δι' αὐτὸ καὶ προόδευσεν. Οἱ Λαμποβίται κατῆχον ὅλον τὸ ἐμπόριον, καὶ τὰ ἐπαγγέλματα καὶ διέπρεψαν παντοῦ. Ἀπὸ τὸ 1875 οἱ Λαμποβίται κατῆχον τὸ ἐμπόριον τοῦ Ἀργυροκάστρου, Ἄρτης, Ἀμφιλοχίας, Ἀγρινίου καὶ ἄλλοῦ. Οἱ Λαμποβίται ἠθέλον ποιός νὰ κτίσῃ τὴν ὠραιότεραν οἰκίαν, τὸ χαμόσπιτο ἀντικαθίστατο ἀπὸ ψηλὸ καὶ καλοχτισμένο σπίτι μὲ τοὺς ὠραίους κήπους καὶ τὰ ὠραῖα ὀπωροφόρα δένδρα τὰ ὁποῖα εὐδοκίμουν.

Τὰ τέκνα των ἐσπούδαζον, διέπρεπον εἰς τὴν κοινωνίαν. Ἡ

ἀποδημία ἦτο πηγὴ πλούτου διὰ τὸν Λαμποβίτην, ἐρχόμενοι εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν ἔξω κόσμον διεκρίνοντο διὰ τὴν εὐφυΐαν καὶ ἔφερον μαζί των πρόοδον καὶ πολιτισμόν. Εἰς τὸ Λάμποβον ἦλθον ἀπὸ Χειμάραν αἱ οἰκογένειαι Βόντα, ἀπὸ Κυπαρὸ Λέκα Σκούρτι Ρέντζη, ἀπὸ Πιτσάρη Λιαμπουριάς, αἱ οἰκογένειαι Γκιώνη ἀπὸ Μονὴν Τσέπου, ἡ οἰκ. Κώτση κ.ἄ.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΤΙΝΑ ΕΚ ΚΑΤΩ ΛΑΜΠΟΒΟΥ

Ἡ ΛΑΜΠΟΒΙΤΙΣΣΑ, Ὁ ἈΡΡΑΒΩΝ ΚΑΙ Ὁ ΓΑΜΟΣ ΤΗΣ

Ἡ Λαμποβίτισσα ἐστεφάνωνε τὴν κεφαλὴν της μὲ τὴν μαύρην τεχνικῶς δεμένην μανδήλαν της, κεντημένην μὲ «πούλιες» διὰ νὰ φαντάζη περισσότερον. Διεκρίνετο διὰ τὴν αὐστηρὰν λιτότητα καὶ τὴν ἀπλότητα τοῦ βίου.

Εἰς τὴν οἰκίαν της ἤσχολεῖτο μὲ τὸ «νοικοκυριό» τὸ ὅποιον ἐδιδάσκετο ὑπὸ τῆς μητρὸς της, ἣτις ἐφρόντιζεν ἀγρύπτως διὰ τὴν σωστὴν ἀνατροφὴν τῆς θυγατρὸς της. Ἡσχολεῖτο ἀκόμη μὲ τὸ πλέξιμον καλτσῶν, τὴν κατασκευὴν τῶν ἐνδυμάτων της κλπ.

Ἡ Λαμποβίτισσα, κατὰ κανόνα μεγαλόσωμος, ροδόχρους, εὐσταλῆς καὶ ὡραία, ὡς ὄλαι αἱ τῆς εὐάνδρου Ἡλείρου θυγατέρες, ἐμνηστεύετο μετὰ τὸ 15ον ἔτος τῆς ἡλικίας της, ἐνῶ ἐνυμφεύετο μετὰ τὸ 16ον.

Οἱ πυροβολισμοί, σημεῖον γαρὰς καὶ ἐνθουσιασμοῦ, ριπτόμενοι ἐκ τῆς οἰκίας τῶν μελλονύμφων ἀνήγγειλον τοὺς ἀρραβῶνας, οἱ δὲ κάτοικοι ἔσπευδον εἰς τοὺς συγχαροῦν.

Ἡ νεάνις, τιμῆς ἕνεκα, ὑπεκλίνετο εἰς τὸ κοινὸν καὶ ἐφίλει τὰς χεῖρας τῶν συγγαιρόντων αὐτὴν καὶ ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον μετὰ τὸν γάμον.

Κατὰ τὸν ἀρραβῶνα ἤλλαζον ἀμοιβαίως τὰ δακτυλίδια ἐπισημοποιούντες οὕτω τὴν συμφωνίαν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μνηστείας, τὰ αὐστηρὰ ἦθη τῆς ἐποχῆς δὲν ἐπέτρεπον τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ ζεύγους ἐκ τῆς οἰκίας τῆς νύφης.

Ὁ γάμος εἰς τὸ Κ. Λάμποβον διήρκει ὀκτῶ ἡμέρας. Κατὰ τὸ ὀκταήμερον τοῦτο, οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ φίλοι τῶν δύο οἰκογενειῶν, οἱ ὅποιοι ἀπὸ τὴν Δευτέραν προσεκαλοῦντο εἰς τὰς οἰκίας τῶν μελλονύμφων, διέκοπτον τὰς ἐργασίας των.

Τὴν Δευτέραν ἐπίσης μία γραῖα μὲ δύο ἀγόρια ἐπήγαινον πλυμένον τὸ ἄσπρο σιτάρι εἰς τὸν μύλον δι' ἄλεσμα. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν της ἀνέμενον τραγουδώντας εἰς τὴν ἐξώθυραν τῆς οἰκίας τοῦ γαμβροῦ.

Τὴν Τετάρτην προσεκαλοῦντο οἱ διαθέτοντες φορτηγὰ ζῶα διὰ νὰ κόψουν καὶ νὰ μεταφέρουν, τραγουδώντας, τὴν Πέμπτην

ξύλα ἐκ τοῦ γειτονικοῦ ὄρους εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ, ὅπου τὸ θράδυ παρετίθετο γεῦμα καὶ ἠκολούθει διασκέδασις.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν, τὴν Πέμπτην, ἐβαφον, κατὰ τὸ ἔθιμον, τὰ μαλλιά τῆς νύφης καθὼς καὶ ἄλλων κορασίδων μὲ ὀκνάν. Διὰ τὰ παιδιὰ ἄλλὰ καὶ δι' ὅσους θὰ ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν προετοιμασίαν τοῦ γάμου, ἐκόπτοντο χρωματιστοὶ φουτάδες, τοὺς ὁποῖους μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ γάμου ἐκράτουν δι' ἐνθύμιον.

Τὴν Παρασκευὴν τὰ ἀνύπανδρα κορίτσια, ἄλλὰ καὶ αἱ νεοῦπανδρεμένα ἐπήγαινον τραγουδώντας εἰς τὰς οἰκίας τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύφης, διὰ νὰ «πιάσουν τὸ προζύμι».

Τὸ Σάββατον ἐδίδετο εἰς τὴν μελλονύμφον τὸ νυμφικόν της, τὸ ὁποῖον θὰ ἐφόρει τὴν Κυριακὴν, ἡμέραν τοῦ γάμου. Τὸ Σάββατον ἐπίσης μετεφέρετο εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ ἢ προῖξ, ἢ τις ἀρχικῶς συνίστατο εἰς ἱματισμόν, βραδύτερον δὲ καὶ εἰς χρήματα.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων προικῶν ἐνδυμάτων ἐπεκράτησε νὰ δίδεται, εἰς Κ. Λάμποβον καὶ τὰ χωρία τῆς Ρίζης, καὶ τὸ συγκούνι (σάρκα), τὸ ὁποῖον ἔφερεν ἐκ Μοσχοπόλεως Κορυτσᾶς ἢ Ἑλένη, τὸ γένος Πανταζῆ. Αὕτη, θυγάτηρ τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ἀκμάσαντος ἐμπειρικοῦ ἱατροῦ Πανταζῆ, Ἐξάρχου, συνεζεύχθη τὸ 1785 τὸν Σάββαν Τσαοὺς Πρίφτην ἀπὸ τὴν Λέκλην. Ἐδῶ ὅμως ἡ σάρκα ἐτροποποιήθη· ἔγινε πολύπτυχος ὄπισθεν, ἐνῶ γύρω ἔφερεν κεντημένα γαϊτάνια.

Ὅλοι οἱ προσκεκλημένοι μετέβαινον εἰς τὸν γάμον μὲ τὸ «κανίσκι» (*) τοὺς. Παλαιότερον τοῦτο ἦτο πλήρες εἰδῶν ἱματισμοῦ, τὰ ὁποῖα βραδύτερον ἀντεκατεστάθησαν ὑπὸ κρέατος, ἄρτου καὶ καλῆς μπογάτσιας «κεντημένης» μὲ πολύχρωμα ζαχαρωτά. Ἡ μπογάτσια ἦτο ἐπαλειμμένη μὲ μέλι. Τὰ δῶρα αὐτὰ ἐστέλλοντο εἰς τὰς οἰκίας τῶν μελλονύμφων τραγουδώντας.

Τὴν πρωΐαν τῆς Κυριακῆς πάντες οἱ προσκεκλημένοι συνεκεντροῦντο εἰς τὰς οἰκίας τῶν μελλονύμφων, διὰ νὰ τοὺς συνοδεύσουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ νὰ παρακολουθήσουν καὶ τὸ μυστήριον τοῦ γάμου.

Ὁ γαμβρός, ἐκτὸς τῶν συγγενῶν καὶ φίλων, εἶχε πλησίον του καὶ ἓνα ἀγγελιαφόρον, τὸν θλάμην, ὅστις ἦτο ὁ τελετάρχης, ὁ ἔχων τὸ γενικὸν πρόσταγμα τῆς γαμηλίου πομπῆς.

Εἰς τὸ Κ. Λάμποβον καὶ τὰ χωρία τῆς Ρίζης, ὁ γάμος ἦτο τὸ πλέον χαρμόσουνον γεγονός, τὸ ὁποῖον ἐωρτάζετο μὲ ἀσυνήθη μεγαλοπρέπειαν.

(*) Ἡ λέξις εἶναι βυζαντινὴ, παραγομένη ἐκ τῆς λ. κάνιον (= κανιστράκι), εἰς τὸ ὁποῖον συνήθιζον νὰ θέτουν οἱ Βυζαντινοὶ τὰ δῶρα τοῦ γάμου.

Κατὰ τοὺς παλαιότερους χρόνους τὰ συνοικέσια συνήπτοντο διὰ τῆς ἀμοιβαίας συγκαταθέσεως τῶν γονέων, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ μελλονύμφοι ὤφειλον νὰ ὑπακούσουν, ἔχοντες ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην. Δὲν εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ φέρουν ἀντιρρήσεις, διότι οἱ γονεῖς ἐγνώριζον τὴν οἰκογενειακὴν κατάστασιν ἑκατέρου τῶν μελλονύμφων.

Ἡ ἐκλογή τῆς νύμφης ἐπρωτίμωι νὰ γίνῃ μεταξὺ τῶν συγχωριανῶν κοριτσιῶν, συμμορφούμενοι μὲ τὸ γνωστὸν «παπούτσι ἀπὸ τὸν τόπον σου κι ἄς εἶν' καὶ μπαλωμένο». Ὅταν ὅμως δὲν εὐρισκόν συγχωριανὴν νύμφην, τότε ἀπεφάσιζον νὰ πάρουν ἓκ διπλανῶν χωρίων κόρην, τὴν ὁποίαν εἶχον ἐπισημάνει συνήθως εἰς πανηγύρεις ἢ ἄλλου.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς πικρᾶς δουλείας ὁ γάμος ἦτο ψυχαγωγία, χαρὰ, διασκέδασις. Τὰ τραγούδια ποὺ ἠκούοντο ἦσαν κλέφτικα, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ξενιτιᾶς, ἐξύμνου δὲ τὴν λεβεντιάν, τὴν ἐξυπνάδα καὶ τὴν ἐργατικότητα τοῦ γαμβροῦ, τὴν ὀμορφίαν, τὴν νοικοκυροσύνην καὶ τὴν καταγωγὴν τῆς νύμφης.

Ὅσοι γονεῖς δὲν εἶχον ἀγόρια, εἶχον ὅμως κορίτσια διὰ γάμον, θὰ ἐλάμβανον ὡς γαμβροὺς κατὰ προτίμησιν ὄρφανὰ παιδιὰ ἢ παιδιὰ πολυτέκνων. Οἱ ἐσώγαμβροὶ ἔχανον τὸ δικό τους ἐπώνυμον λαμβάνοντες τὸ ἐπώνυμον τοῦ πενθεροῦ των.

Τῆς πομπῆς, ἣτις μετέβαινε διὰ νὰ παραλάβῃ τὴν νύμφην, προηγεῖτο ὁ θλάθης, ὅστις ἔφερεν μεταξωτὸν μανδήλιον χρωματιστὸν εἰς τὸν λαιμόν του, ἐκράτει δὲ πλόσκαν μὲ οἶνον. Πρὶν φθάσουν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης, τραγουδώντας πάντοτε, ὁ θλάμης ἐπυροβόλει δις εἰς τὸν ἀέρα, εἰδοποιῶν οὕτω διὰ τὴν ἀφίξιν τῆς πομπῆς.

Εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης ὁ θλάμης ἀντήλλασσεν τὴν πλόσκαν μὲ ἄλλην πλόσκαν οἴνου καὶ ἄνθη, τὰ ὁποῖα προσέφερεν εἰς αὐτὸν ἡ νύμφη. Καθῆκον τοῦ θλάμη ἦτο νὰ φορέσῃ εἰς τὴν νύμφην καὶ τὰ ὑποδήματά της.

Μετὰ τὸ πέρας τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου, τὸ ὁποῖον παρηκολούθουν οἱ πάντες μὲ εὐλάβειαν, οἱ εὐτυχεῖς νεόνυμφοὶ ἐδέχοντο τὰ συγχαρητήρια τῶν παρευρισκομένων καὶ συνωδεύοντο εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ. Γυναῖκες ἔρραινον τότε τὸ ζεῦγος μὲ ρύζι, ἡ δὲ μητέρα τοῦ γαμβροῦ προσέφερε εἰς τοὺς νεονύμφους μέλι διὰ νὰ γευθοῦν.

Ἐπὶ τῆς τραπέζης ἔστρωνον σουφροπετσέταν τοῦ γάμου μήκους 15 πήχεων, χρώματος κυανοῦ καὶ λευκοῦ. Τὸ ψωμὶ τοῦ γαμηλίου συμποσίου ἦτο προσφορὰ τῆς νύμφης.

Τὰ φαγητὰ, καλομαγειρευμένα καὶ νόστιμα, ἦταν συνήθως

κρέας με πατάτες, κρέας γιαχνί με λάχανο, κεφτέδες και έντοσθια τῆς γάστρας και διάφορα ψητά. Δέν ἔλειπεν θεβαίως ὁ οἶνος ὡς και αἱ δίπλες, με 40 φύλλα και πολλά καρύδια, βουτηγμένες εἰς τὸ σιρόπι και τὰ ντολιά.

Κατὰ τὴν ἀποχώρησιν, οἱ προσκεκλημένοι ἐχαιρέτουν και ἔδιδον εἰς τὴν νύμφην διάφορα νομίσματα, ἐκείνη δὲ τοὺς ἠσπάζετο τὴν χεῖρα.

Τὴν τρίτην ἡμέραν ἡ νύμφη ἐπήγαινε με τὴν στάμναν εἰς τὴν θρύσιν διὰ νὰ φέρη νερόν, τὴν δὲ Κυριακὴν, ὀγδόην ἡμέραν τοῦ

Λαμποβίτισσα.

γάμου ἐγίνοντο τὰ «πιστρόφια», ἡ ἐπιστροφή δηλ. εἰς τὸ σπίτι σπῖτι τῆς νύμφης, ὅπου παρετίθετο πλούσιον δεῖπνον εἰς τοὺς νεο-νύμφους, τοὺς στενοὺς συγγενεῖς, τὸν κουμπάρον και τὸν θλάμην. Ἐὰν δὲ κανεῖς παρηκολούθη με προσοχὴν τὸν γάμον ἀπὸ ἀρχῆς μέχρι τέλους, θὰ ἐνόμιζεν ὅτι παρηκολούθει ἓνα κινηματογραφικὸν ἔργον.

Η ΓΕΝΝΗΣΗ

Μετὰ τὴν τρίτην ἡμέραν ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ τὸ νεογέννητον ἔτοποθετεῖτο εἰς τὴν κούνιαν του, ἦτο δὲ ἔθιμον νὰ κάμνουν τότε κουλούραν ἀπὸ ψιλοκοσκινισμένον ἄλευρον, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἔθετον διάφορα νομίσματα. Τὴν κουλούραν ἔψηνον ἐπὶ τῆς πλάκας.

Ὅταν τὴν ἔκοπτον καὶ τὴν ἐμοίραζον εἰς τὰ παιδιά τῆς γειτονιάς, τὸ τεμάχιον τὸ ὁποῖον θὰ ἔπιπτε κατὰ τὸ κόψιμον πρὸς τὴν κεφαλὴν τοῦ νεογεννήτου, τὸ ἔπαιρνε ἢ μητέρα του, ἢ ὁποία τὸ ἔκαμνε φυλαχτό. Ἡ μητέρα ἐπίσης τοῦ νεογεννήτου περισυνέλεγεν καὶ τὰ νομίσματα. Εἰς τὰ χωριά τῆς Ρίζης, ἂν τὸ νεογέννητο ἦτο ἄρρεν, ἔτοποθέτουν συμβολικῶς ἐπὶ τῆς κούνιας του χιαστὶ πιστόλι καὶ σπαθί, διὰ νὰ γίνῃ γενναῖος καὶ ἀνδρεῖος ὅταν ἐνηλικιωθῆ καὶ νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν οἰκογένειά του καὶ τὴν πατρίδα του, ἂν παρίστατο ἀνάγκη.

Ο ΤΡΥΓΟΣ

Οἱ Λαμποβίται ἐτέλουν ὁμαδικῶς τοπικὰς ἐκδηλώσεις καὶ ἔδιδαν ἑορταστικὸν τόνον. Μία ἐξ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ τρυγητός. Εἰς τοῦτον ἐπεκράτει ἢ συνήθεια νὰ ἐτοιμάζονται καθ' ὀμάδας μὲ ἄνδρες καὶ γυναῖκες τοῦ χωριοῦ καὶ συγκεντρωμένοι μετέβαινον μὲ τραγούδια εἰς τὰς ἀμπέλους καὶ ἐπεδίδοντο εἰς τὸν τρυγητὸν συλλέγοντες εἰς διάφορα μεγάλα «κοφίνια» τὰς σταφυλὰς αἵτινες ἐπικοίλλουν εἰς χρῶματισμόν.

Ἦσαν δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν ἀφθονίᾳ, λόγῳ τοῦ δροσεροῦ ἐδάφους τῶν θέσεων — Ρέζα — Ραμί — Ἁγ. Γεώργιος — καταλλήλων διὰ ἀμπελοουργίαν καὶ ὡς μὴ ὑπαρχουσῶν τῶν σημερινῶν ἀσθενειῶν εἰς τὰς ἀμπέλους, αἱ σταφυλαὶ ἦσαν ὑπέροχοι καὶ ἐκλεκταὶ εἰς ποιότητα.

Μεταφέρων ὡσαύτως ἐπὶ τόπου καὶ τὰ πατητήρια ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐρριπτον τὰς σταφυλὰς καὶ ἀφοῦ τὰς ἐπατοῦσαν ἐγέμισον μὲ τὴν μᾶζαν τοὺς μεγάλους ἄσκους, τοὺς ὁποίους μετέφερον εἰς τὰς οἰκίας των διὰ τὴν περαιτέρω κατεργασίαν ὡς καὶ διὰ τὴν ἐξαγωγήν τοῦ περιφήμου τότε ρακιοῦ (τσιπουρου) τὸ ὁποῖον ἔθεωρεῖτο τότε ἀπαραίτητον τόσον διὰ τὴν κατ' οἶκον χρῆσιν ὅσον καὶ διὰ τὰς διασκεδάσεις τῶν Λαμποβιτῶν.

Ἡ μεταφορὰ τῆς μάζης τῶν σταφυλιῶν ἐγένετο, διὰ ζώων διὰ μέσου τῆς ὁδοῦ τῆς διερχομένης τοῦ παρεκκλησίου τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς μικρᾶς Τσέτης, ἣτις ἦτο ἀκριβῶς τὸ σημεῖον τῆς διασταυρώσεως τῶν ὁδῶν πρὸς ἀμφοτέρους τοὺς συνοικισμούς. Ἐκεῖ παρέμενε ὁ ἐκάστοτε δεκατιστής, ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν αἰωνοβίων δένδρων μετὰ πολλῶν Λαμποβιτῶν διὰ τὴν εἰς-

πραξιν τοῦ φόρου τῆς δεκάτης τῶν σταφυλῶν. Ἐζύγιζε τὸ πρῶτον φορτίον καὶ ἀναλόγως ἐκανόνιζε τὰ λοιπὰ φορτία ἐκάστου οἰκογενειάρχου διὰ τὸ σύντομον τῆς ἀπογραφῆς.

Οἱ ἰδιοκτῆται ἔδιδον εἰς ἕκαστον τῶν συμμετασχόντων εἰς τὰς ἀμπέλους των μικρὰν ποσότητα σταφυλῶν διὰ νὰ τοὺς εὐχηθοῦν ὑγείαν καὶ τοῦ χρόνου νὰ τρυγήσουν διπλάσια. Ὁ τρύγος διήρκει πέντε ἡμέρας καὶ δὲν ἔλειπαν αἱ διασκεδάσεις, τὰ τραγούδια καὶ τὰ καλὰ φαγητά, ὡς μᾶς ἀφηγήθη ὁ Γεώργιος Γκινόπουλος ἰατρός. Ὁ ἐν λόγῳ ἰατρός εἶχε κληθεῖ ὡς ἰατρός, ἀπὸ Σοπικὴν Παγωνίου, 16 ὥρας μακρὰν δι' ἀσθενῆ καὶ παρέμεινε φιλοξενούμενος πέντε (5) ἡμέρας.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἐώρταζον καὶ τὸ καρναβάλι. Συγκεντρωμένοι ὅλοι οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου περιήρχοντο ἀδιακρίτως εἰς ὅλα τὰ σπίτια νὰ εὐχηθῶσι, τρώγοντας καλοὺς μεζέδες καὶ πίνοντας ἄφθονο κρασί τραγουδώντας διάφορα τραγούδια τῆς ἡμέρας.

Ὡσαύτως ἐκδηλώσεις ὁμαδικοῦ χαρακτῆρος ἦτο καὶ τὸ πρῶτο ταξίδι τῶν νέων. Πάντα ταξίδια ἐγίνοντο διὰ ξηρᾶς ὀργανωμένα. Ὅμαδικὰ καραβάνια, διὰ τὴν καθ' ὁδὸν ἀσφάλειαν, ἅτινα μετέφερον, σὺν τοῖς ἄλλοις, ἐμπορεύματα, ἀλληλογραφίαν κ.ἄ. Ἄρχιζαν οἱ ἀποχαιρετισμοὶ τῶν συγγενῶν καὶ φίλων καὶ τὰ τραγούδια γιὰ καλὸ ταξίδι.

«Η ΣΕΙΡΑ ΣΟΥ ΚΙ Η ΣΕΙΡΑ ΜΟΥ»

Πόσοι εἶχον ὠρολόγι εἰς τὴν Ἡπειρον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας; Ολίγοι γέροντες κοσμογυρισμένοι, οἱ ὅποιοι, ἀπόμαχοι πλέον, εἶχον ἐπιστρέψει ἀπὸ τὴν ξενιτιὰν εἰς τὴν πατρίδα. Ἄλλὰ τί ἐχρειάζετο ἀφοῦ τὰ Δημαρχεῖα Ἀργυροκάστρου, Πρεμετῆς, Κορυτσᾶς εἶχον ἰδικὰ των; Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτὸς περίπολος, μὲ ἐντολὴν καὶ δαπάνην τῆς δημογεροντίας, περιεφέρετο εἰς τὰς πόλεις καὶ κάθε τόσον ἐκτύπα τὰς μαγκούρας ἐπὶ τοῦ λιθοστρώτου, διὰ νὰ ἀκούουν οἱ κακοποιοὶ καὶ νὰ φεύγουν, διὰ νὰ ἀκούουν οἱ νοικοκυραῖοι καὶ νὰ αἰσθάνωνται ἀσφαλεῖς. Ἔτσι περνοῦσαν αἱ ἀτελείωτοι νύκτες τῆς σκλαβιάς.

Ὁ Νίκος Βασίλης, ἀπὸ τὸ Λάμποθον τοῦ Ζάππα, μεταβαίνων εἰς τὴν ἐργασίαν του, διέσχιζε τὸν κάμπον «Βαλιαρέ», ὅταν αἴφνης εὐρέθη ἔμπροσθεν τοῦ διασήμου Καστρινοῦ (Ἀργυροκαστρίτου) κακοποιοῦ Ραῖφ Κέρι. Οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ κακοποιοῦ ἔπασαν εἰς τὴν ἀλυσίδα τοῦ Λαμποθίτου, ἥτις πλουσία ἐκρέματο εἰς τὸ στήθος του, ἔχουσα εἰς τὸ ἄκρον τῆς, καὶ ἐντὸς τῆς τσέπης τοῦ γιλέκου, δεμένον τὸ ὠρολόγι του.

—Τί ώρα είναι, Νίκο, ρωτάει ὁ Ραΐφ.

Καὶ πρὶν καλὰ - καλὰ ἀνοίξει ἐκεῖνος τὸ ὠραῖον, μὲ τρία καπάκια ὠρολόγι του:

—Αὐτὸ τὸ ρολοῖ τό 'χουν κλέψει οἱ πρόγονοί σου ἀπὸ τοὺς προγόνους μου, τοῦ λέγει καὶ τοῦ τὸ παίρνει.

Τί νὰ ἔλεγεν ὁ Νίκος; Οἱ Ἄλβανοὶ ἦσαν ὀπλισμένοι ὡς ἄστακοί. Τὸ 1914 εἰς τὴν Αὐτόνομον Β. Ἠπειρον ὅσοι Τοῦρκοι ἐβαρύνοντο μὲ ἀντιχριστιανικὰς πράξεις τὰ ἐχρειάσθησαν.

Λοχίας εἰς τὸ Ἀργυρόκαστρον ὁ Νίκος Βασίλης, ἐπὶ κεφαλῆς ὀμάδος καταδιώξεως, ἐνήργει περιπολίαν εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς πόλεως. Αἶφνης βλέπει τὸν Ραΐφ Κέρι. Καὶ ὁ Ἀργυροκαστρίτης κακοποιὸς διέκρινε μακρόθεν τὸν λοχίαν μὲ τὴν ἀστραφτερὰν στολὴν τῆς ἐξουσίας. Τὸν ἐπλησίασεν, ἔβγαλε τὸ ὠρολόγι καὶ τοῦ τὸ πρόσφερε:

—Ἡ σειρά μου καὶ ἡ σειρά σου, Νίκο, εἶπε.

ΛΗΣΤΕΙΑ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ ΖΑΠΠΑ

Στὰ χρόνια τῆς ἀναρχίας καμμία ἀσφάλεια δὲν ὑπῆρχε. Μόνον οἱ πτωχοὶ εἶχαν ἀσφάλεια ζωῆς καὶ περιουσίας. Μιὰ νύχτα τὸ Λάμποβο τοῦ Ζάππα θρέθηκε κυκλωμένο ἀπὸ Λιάμπηδες ληστές. Πιάσαν ὅλα τὰ πόστα καὶ σὲ κάθε πόρτα θρέθηκαν ἀπὸ δύο ἄνδρες γιὰ νὰ ἀποκλείουν τὴν ἐξοδο τῶν χριστιανῶν. Ἡ κυρία δύναμις εἶχε συγκεντρωθῆ εἰς τὸ σπίτι τῶν Ζαππαίων. Ἡ πόρτα τραντάχτηκε ἀπὸ τὰ κτυπήματα καὶ πρὶν προλάβει νὰ ἀνοίξῃ ἡ κυρά, ἀδελφὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Εὐεργέτου Εὐαγγέλου Ζάππα, ἡ πόρτα εἶχε ὑποχωρήσει ἀπὸ τὶς τσεκουριές καὶ 10 λησταὶ ἀνέβαιναν τὴν κλιμακὰ ἀρματωμένοι σὰν ἄστακοί.

Ἡ γραία Ζάππα εἶχε μαζέψει ὅ,τι πολύτιμο εἶχε σὲ φλουριά προτοῦ ἀνεβοῦν καὶ τὰ ἔβαλε κάτω ἀπὸ τὸ μαξιλάρι τῆς λεχῶνας κόφης τοῦ υἱοῦ της καὶ ὅταν οἱ λησταὶ, σπάζοντας τὶς πόρτας τῶν δωματίων τῆς ζήτησαν νὰ τοὺς δώσῃ τὰ φλουριά «διότι ἀλλοιῶς τὸ τηγάνι μπαίνει στὴ φωτιά μὲ τὸ λάδι» ἐκείνη ἀπήντησε μὲ ἐτοιμότητα: «Ἐγὼ θὰ σᾶς δώσω ὅ,τι θέλετε, ἐμένα σκοτώστε με, μὴ μοῦ πειράξετε ὅμως τὴ λεχῶνα».

Σεβάστηκαν τὴ λεχῶνα, δὲν πείραξαν τίποτε μέσα ἀπὸ τὸ δωμάτιό της, ἀλλὰ ξεγύμνωσαν ὅλο τὸ σπίτι, φόρτωσαν στὰ ἄλογα ὅλο τὸ «βιὸς» καὶ ἔφυγαν.

Ἡ ΑΜΟΙΡΗ ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΖΑΠΠΑ

Μιὰ νύχτα ὁ Σιέμο (Χαϊντούτης) διάσημος ληστής διὰ τὴν ὠμότητά του, πάτησε μὲ τὴν συμμορία του τὸ χωριὸ Τρεμπούκι.

Ἐκεῖ διέμενε ὁ ἰατρὸς Καραγιάννης φημισμένος γιὰ τὰ πλούτη του.

Ἡ γιαγιά τοῦ ἰατροῦ ἦταν ἀνεψιά τῶν Ζαππαίων, ἡ περίφημη Κάτω (Κατερίνα). Κατὰ τὸ σύστημα τῶν ληστῶν, ἔσπασαν τὴν ἐξώπορτα μὲ τὸ τσεκούρι, μπῆκαν μέσα καὶ θρῆκαν τὴν Κάτω Ζάππα ἀνεβασμένη ἐπάνω σὲ μία κοσσέλα μὲ τὸ τσεκούρι στὸ χέρι. Μέσα στὴν κασέλα εἶχαν κρυμμένον τὸν οἰκογενειακὸν θησαυρόν. Ἐγινε πάλι μεταξύ των καὶ ἡ ἥρωϊκὴ καὶ ἄμοιρη γυναῖκα ἐπλήρωσεν μὲ τὴν ζωὴν τῆς τὴν ἀντίστασιν.

Ἐν τῷ μεταξύ εἶχαν πάρει εἶδησιν οἱ Τρεμπουκιῶται, ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ πῆραν τοὺς ληστὰς μὲ τὶς πέτρες. Ἐνας Τρεμπουκιώτης, ὁ Νίκος Τέφας ἄρπαξε τὸν τσεφτέ του καὶ ἐσκότωσε τὸν ἀρχηγὸ τῆς συμμορίας, Σιέμο.

ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟΝ

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1453 καὶ τὴν ἐν συνεχείᾳ ἄλωσιν τῆς Κρούγιας τῷ 1478, εἰς τὴν τέως Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν θαρὺ ἔπεσε τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας. Μόνον ὁ κλῆρος εἶχε μικρὰν μόρφωσιν, ἐνῶ οἱ ναοὶ καὶ αἱ μοναὶ ἀπέβησαν σὺν τῷ χρόνῳ τὰ μοναδικὰ σχολεῖα διὰ τὸν ὑπόδουλον Ἑλληνισμόν.

Μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1622-1640 ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις παρεχώρησεν προνόμια τινὰ εἰς τοὺς Χειμαρριώτας καὶ τὸ Ἀργυρόκαστρον, τὸ ὁποῖον ἤκμαζεν καὶ διὰ τὸν πλοῦτον καὶ διὰ τὸν πληθυσμόν του, ἀποστέλλει δὲ ἐν τῶν ἰσχυροτέρων φρουρίων. Παρὰ ταῦτα, τὸ Ἀργυρόκαστρον κατελήφθη εὐχερῶς ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ, ὅστις ἐχρησιμοποίησεν κανόνια, τὰ ὁποῖα τοῦ εἶχεν ἀποστείλει ὡς δῶρον ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας. Τὰ σατανικὰ ὄπλα τῶν Ἀγγλῶν ἐνέσπειραν τὸν πανικὸν εἰς τοὺς πολιορκημένους Ἀργυροκαστρίτας, οἱ πρόκριτοι τῶν ὁποίων, ἐκόντες - ἄκοντες, παρέδωσαν τὸ φρούριον εἰς τὸν Ἀλῆν.

Πολλοὶ τότε ἐκ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως ἠναγκάσθησαν νὰ ἐκπατριθοῦν, ἄλλοι δὲ ἠσπάσθησαν φαινομενικῶς τὸν Μωαμεθανισμόν μὲ στόχον τὴν ἐκ μέρους τῶν Τούρκων παραχώρησιν εἰς αὐτοὺς τῆς περιουσίας τῶν ἐκπατρισθέντων.

Μετὰ τὴν ἀραίωσιν τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ Ἀργυροκάστρου, λόγῳ τοῦ ἐκουσίου ἐκπατρισμοῦ τῶν Ἀργυροκαστριτῶν, πολλοὶ κάτοικοι τοῦ Κεστορατίου καὶ τῆς Λιουντζουριάς μετώκησαν εἰς Ἀργυρόκαστρον. Οὕτω ἡ πόλις ἐπανέκτησεν τὸν πρὸ τῆς κατακτήσεως πληθυσμόν της.

Τὸ Ἀργυρόκαστρον ἦτο ἔδρα τῆς διοικήσεως Χαονίας. Ἡ ἐ-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΤΟ ΑΓΓΙ'ΡΟΚΑΣΤΡΟΝ (Νορμανδικόν φρούριον)

δρα αὕτη μετεφέρθη τὸ 1770 εἰς τὸ Δέλθινον τῆς Χαονίας. Τὸ γεγονός τοῦτο ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς πολλοὺς Ἀλβανοὺς νὰ μετοικήσουν καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὸ Ἀργυρόκαστρον, πληθυνθέντος οὕτω τοῦ ἀλβανικοῦ στοιχείου ἐν αὐτῷ. Τοῦτο ἔδωσε ἀφορμὴν εἰς τὴν λαϊκὴν μουσικὴν νὰ συνθέσῃ τὸ μοιρολόγι:

Ἀηδόνια, μὴ λαλήσετε, κοῦκοι νὰ θουθαθῆτε
καὶ σὺ καϋμένη Ἀρβανιτιὰ στὰ μαῦρα νὰ ντυθῆτε.
Τὸ Κάστρο ἐπροσκύνησεν κι αὐτὴ ἡ Χουμελίτσα
καὶ τὸ Γαρδίκι τὸ κακὸ δὲν θέλει νὰ προσκυνήσῃ.

Ὁ Ἀλῆ Πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων, μετὰ τὴν ἐπικράτησίν του, ἐξοντώσας τοὺς τοπάρχας τῆς Ἀλβανίας ἐπέτυχεν διπλοῦν στόχον. Ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐσφετερίσθη τὴν περιουσίαν τῶν ἐξοντωθέντων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἔδωσεν τὴν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς χριστιανικοὺς πληθυσμοὺς τῆς περιοχῆς ὅτι ὁ Θεὸς τὸν ἐξέλεξεν διὰ νὰ ποταπῆ τοὺς τοπάρχας, οἵτινες τοὺς κατεδυνάστευον. Λόγω ὅμως τῶν ἀρπακτικῶν τοῦ υδριαθέσεων προέβη εἰς ἀρπαγὰς καὶ λεηλασίας ὅλων τῶν χωρίων τῆς Ρίζης, Κόδρα, Λέκλι, Χορμόβου, Λάμποβου κλπ.

Ὁ Ἑλληνισμὸς τοῦ Λαμπόβου καὶ τῆς πέριξ περιοχῆς δὲν ἐκάμφθη, διατηρήσας ἀγρυπνον τὴν ἐθνικὴν συνείδησίν του. Ὄταν δὲ ἐσήμανεν ἡ ὥρα τῆς γενικῆς ἐξεγέρσεως, δὲν ἔμεινεν ἀδιάφορος. Πλείστοι Βορειοηπειῶται, οἵτινες εἶχον καταφύγει εἰς τὰ θουνά, ἔσπευσαν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα. Ἕλληνες ἐκ Πρεμετῆς, Χειμάρρας, Χορμόβου, Λαμπόβου, Ἀργυροκάστρου καὶ Ρίζης προσέφερον ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας εἰς Σοῦλι, Μεσολόγγιον, Πελοπόννησον, Εὐβοίαν, Ἀθήνας, Κρήτην κ.ἄ.

Παραθέτομεν ὀνομαστικὸν πίνακα τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τῆς πόλεως τοῦ Ἀργυροκάστρου, οἵτινες εἶχον στενοὺς δεσμοὺς μετὰ τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα. Κατὰ πρῶτον, ἐκ τῆς πρωτεύουσας τοῦ νομοῦ μας κατήγετο ἡ οἰκογένεια τοῦ πρώτου κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος Ἰωάννου Καποδιστρίου, ἣτις θὰ ἐγκατασταθῆ τελικῶς εἰς Κέρκυραν. Τὸ σπῆτι τῆς οἰκογενείας Καποδίστρια ἐσώζετο καὶ εἰς τοὺς χρόνους μας, παραπλεύρως τῆς καλῆς Τουρκαλβανικῆς οἰκογενείας Ἀγκόνη, πρὸς τὴν συνοικίαν Ντουναθάτι.

Τὸ Ἀργυρόκαστρον εἶναι ἐπίσης πατρίς τῆς οἰκογενείας Γεωργίου Σταύρου, ἱδρυτοῦ τοῦ πρώτου πιστωτικοῦ ἰδρύματος τῆς χώρας, τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, ἣτις μέχρι σήμερον συμβάλλει τὰ μέγιστα εἰς τὴν οικονομικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τόπου.

Μνημονεύομεν ἐπίσης τὸν Φιλικὸν Δημήτριον Κωνσταντίνου Ἀθανασίου, σπουδάσαντα φιλολογίαν καὶ φιλοσοφίαν ἐν Βιέννῃ, τὸν Μητροπολίτην Εὐρίπου Γρηγόριον, τὸν Ἀλέξιον Βασιλείου, γόνον μιᾶς τῶν σημαντικωτέρων οἰκογενειῶν τῆς ἐποχῆς ἐκεῖ-

νης, ἀσχοληθέντα ἀρχικῶς μὲ τὸν Κερδῶν Ἑρμῆν ἐν Τεργέστη, ἐπιδοθέντα ἀργότερον εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ σχετισθέντα, ὡς ἀναφέρεται, στενῶς μετὰ τοῦ ἐπιφανεστέρου διδασκάλου τοῦ Γένους, τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ.

Γόνος τῆς οἰκογενείας Βασιλείου, ἐγκατασταθεὶς εἰς Κέρκυραν, διετῆρει μέχρι ἐσχάτων ἐργοστάσιον ξυλογλυπτικῆς. Ἀνα-

Ἄργυροκαστρίτισσα.

φέρομεν ἀκόμη τὸν Γεώργιον Ἀργυροκαστρίτην, τὸν ἐκ Λιμποχόβου Πέτρον Χρηστίδην, τὸν ἐλλόγιμον Ἱερεμίαν Ἀργυροκαστρίτην, τὸν Νικόλαον Δημητρίου Ἀθανασίου, σπουδάσαντα τὴν νομικὴν εἰς Παρισίους, τὸν λαμπρὸν ἐλληνιστὴν Γεώργιον Χατζῆ Δημητρίου, σπουδάσαντα εἰς Βιέννην καὶ πολλοὺς ἄλλους διακεκρι-

μένους ἐπιστήμονας, ὡς τὸν Νικόλαον Χῆτον, φανέντα χρήσιμον εἰς Ἑλληνας καὶ Τούρκους.

Ἄλλὰ τὸ Ἀργυροκάστρον δὲν ὑπέρησεν καὶ εἰς προσφορὰν ἀγωνιστῶν κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821, ἐξ ὧν μνημονεύομεν τοὺς ἑξῆς: 1) Στρατηγὸν Χατζημιχάλην Νταλιάνην, οὗτινος τὸ ἄγαλμα ἀνηγέρθη εἰς Δελβινάκιον Πωγωνίου 2) Ἀθανασίου Γεώργιον. 3) Ἀργυροκαστρίτην Ἀναστάσιον. 4) Ἀργυροκαστρίτην Βασίλειον. 5) Ἀργυροκαστρίτην Θωμᾶν. 6) Ἀργυροκαστρίτην Βασίλειον. 7) Ἀργυροκαστρίτην Κυριακούλην. 8) Ἀργυροκαστρίτην Σταῦρον. 9) Βασιλείου Ἀναστάσιον. 10) Ἀργυροκαστρίτην Κυριακούλην. 11) Βασιλείου Ἰωάννην. 12) Σταύρου Βασίλειον. 13) Γκέκαν Ἀθανάσιον. 14) Κονδύλην Νικόλαον καὶ πλειάδα ἄλλων ἀγωνιστῶν ἐξ Ἀργυροκάστρου καὶ ἐκ Βορείου Ἠπείρου γενικώτερον.

Καὶ εἰς τὸν Μακεδονικὸν Ἀγῶνα ἔλαβον μέρος πατριῶται ἀγωνισταὶ ἐξ Ἀργυροκάστρου καὶ τῆς περιοχῆς του. Λαμπρὸν παράδειγμα ὁ Ἰωάννης Πουτέτσης, ὅστις ἔπεσεν μαχόμενος εἰς Δέλβινον Β. Ἠπείρου καὶ τοῦ ὁποίου προτομὴ τιμῆς ἔνεκεν, ἐστήθη, μεταξύ ἄλλων προτομῶν ἡρώων εἰς τὸν Δημοτικὸν κήπον Ἰωαννίνων. Ἐπίσης ὁ Μακεδονομάχος Σάββας Τσίκος, ἀπὸ τὰ χωριὰ τῆς Ρίζης, ἦτο λαμπρὸς ἀγωνιστής, πολεμήσας διὰ τὴν πατρίδα.

Ἡ πρώτη ἄλωσις τοῦ Ἀργυροκάστρου ἔλαβεν χώραν πολλὰ ἔτη πρὸ τοῦ 1344. Κατὰ τὴν προσβολὴν τοῦ φρουρίου τοῦ Ἀργυροκάστρου, ἡ χρηστὴ ἀρχόντισσα Βασίλισσα Ἀργύρω, διὰ νὰ μὴ πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν πολιορκητῶν, ἐπήδησεν ἀπὸ ἔπαλξιν τινὰ τοῦ φρουρίου ὀνομαζομένην Ντουναθάτι, φέρουσα εἰς τὰς ἀγκάλας τὸ θηλάζον βρέφος της. Κατὰ τὴν πτώσιν της ἐχύθη ἐκ τοῦ μαστοῦ της γάλα.

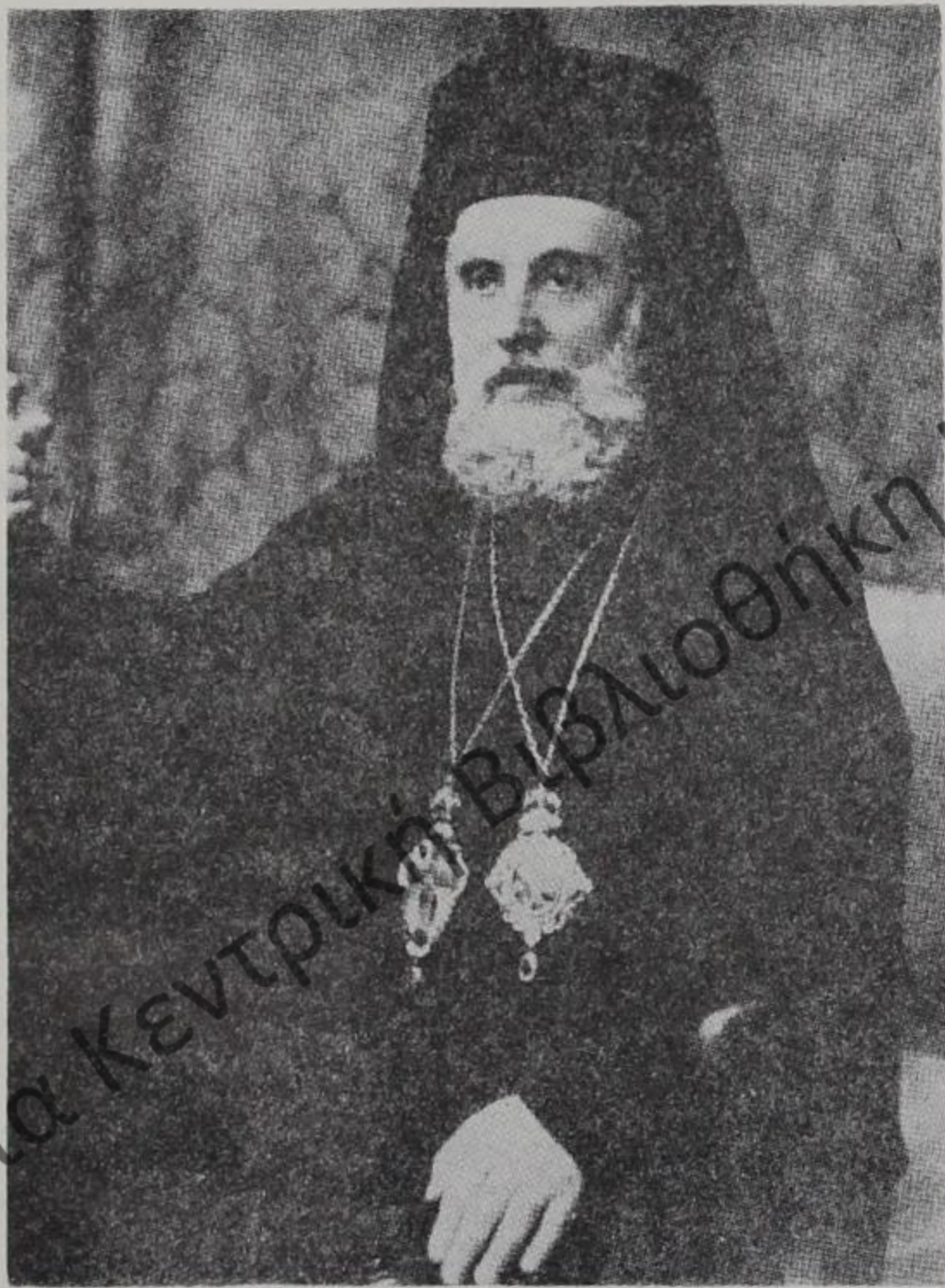
Οἱ ἐντόπιοι πιστεύουν καὶ σήμερον ἀκόμη ὅτι, αἱ θηλάζουσαι, αἱ ὁποῖαι τρώγουν ἀγριόχορτα φυόμενα εἰς τὴν θέσιν ὅπου ἔπεσεν τὸ γάλα τῆς Ἀργύρας, δίδουν ἄφθονον γάλα.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Ἀργυροκάστρου, στίφη ἐπιδρομῶν, προερχομένων ἀπὸ τὴν Ἰλλυρίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν καὶ ζώντων ἐκ λεηλασιῶν, ἐπέπιπτον ἀδιαλείπτως κατὰ τῆς πόλεως προξενοῦντα σοβαρὰς ζημίας. Κρίνομεν σκόπιμον νὰ παραθέσωμεν ἐδῶ σχετικὴν τινὰ παράδοσιν ἔχουσαν ὡς ἑξῆς: Ὁ ἄρχων τοῦ Ἀργυροκάστρου, οὗτινος τὸ ὄνομα μνημονεύεται διαφόρως, ὑποστάς ἐπίθεσιν ξένων, κατέφυγεν καταδιωκόμενος εἰς τὸ χωρίον Σωφράτικα τῆς Δροπόλεως. Προδοθεὶς ὅμως ἠναγκάσθη νὰ τραπῆ εἰς φυγὴν καταφυγὼν εἰς τὴν Καστάνιανην Πωγωνίου, ἔνθα καὶ ἐφονεύθη.

Ἡ μήτηρ τοῦ φονευθέντος, ἐπονομαζομένη Μονοβύζα, πληροφορηθεῖσα τὸν φόνον τοῦ υἱοῦ της καὶ τὴν ἐπικειμένην πώλησιν τῶν θησαυρῶν του ἐν Κερκύρα, ἐγένετο ἔξω φρενῶν ἀπὸ τὸν πόνον καὶ τὴν ὄργην. Κατόπιν τούτου ὀπλίζεται ὡς ἀνὴρ καὶ τίθεται ἐπὶ κεφαλῆς ἀτρομήτων Ἀλβανῶν ἰππέων, τὴν φοβερὰν ὄρμην τῶν ὁποίων οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ ἀνακόψη.

Ἡ Μονοβύζα, διψῶσα ἐκδίκησιν, καταστρέφει τὰ πάντα, παραδίδουσα εἰς τὸ πῦρ τὴν Καστάνιανην, Ἀρίνισταν καὶ ἄλλα χω-

Ὁ τελευταῖος Μητροπολίτης Ἀργυροκάστρου Παντελεήμων
(1890—1969)

ρία τοῦ Πωγωνίου. Τὸ ὄνομά της μνημονεύεται μὲ φρίκην. Τέλος, ἐγκαθίσταται εἰς Καστάνιανην, ἔνθα κτίζει καὶ ἐκκλησίαν τιμωμένην ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἀγίας Μαρίνης καὶ προκαλεῖ πατριαρχικὸν ἀφορισμὸν κατὰ τῶν δολοφόνων τοῦ υἱοῦ της, ὅστις ἀνεγνώσθη μετὰ τὴν λειτουργίαν εἰς ὅλους τοὺς ναοὺς μέχρι τῆς Ἄρτης.

Ἡ μυθικὴ βασίλισσα τῶν Ἰλλυριῶν, μὲ τὸν στρατὸν της, ἐληλάτησεν κατ' ἐπανάληψιν τὴν Ἡπειρον, προκαλέσασα φόβον καὶ τρόμον εἰς πάντας.

Εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Ἀργυροκάστρου ὑπάγονται ἐκκλησιαστικῶς ὅλα τὰ χωρία τῆς Ρίζης. Ἡ ἐπισκοπὴ ἰδρύθη τὸ 1395 ἐπὶ Πατριάρχου Καλλίστου. Τὸ ἀνεγερθὲν, κατὰ τὸ 1492, παρεκκλήσιον τῆς ἐνορίας Παλιοπαζαριοῦ Ἀργυροκάστρου μετεβλήθη εἰς τὸν σημερινὸν μητροπολιτικὸν ναό.ν

Ἡ ἐπισκοπὴ Ἀργυροκάστρου ἐνωθεῖσα μετὰ τῆς τοῦ Δελθίου καὶ Χειμάρρας προήχθη εἰς Μητρόπολιν μὲ ἔδραν τὸ Ἀργυρόκαστρον.

Οἱ Ἀργυροκαστρίται, καταγόμενοι ἐκ τῆς ἐνδοξοτάτης χαονικῆς φυλῆς, κατὰ τὰ ἔτη τῶν φοβερῶν ληστρικῶν ἐπιδρομῶν, ὅτε ἄνθρωποι καὶ ζῶα, ἀδιακρίτως, παρεδίδοντο εἰς τὴν σφαγὴν, ἔκτισαν τὴν πόλιν τῶν μακρὰν τῶν ὁδῶν, ἐπὶ δεσπόζοντος ὕψωματος ἀποτελουμένου ἐξ ἑπτὰ λόφων. Τοῦτο ἐπέβαλλεν ἡ στοιχειώδης αὐτοάμυνα καὶ αὐτοπροστασία.

Ἐπάρχουν ἀκόμη λείψανα θεμελίων παλαιῶν οἰκιῶν καὶ καταστημάτων ὡς καὶ τὸ πανάρχαιον φρούριον, τὸ ὁποῖον κτισθὲν ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν καὶ θελτιωθὲν κατὰ καιροῦς, ἐπιστέφει τὸ ἑπτάλοφον ὕψωμα.

Ἀποστολὴ τοῦ φρουρίου ἦτο ἡ προστασία τῆς πόλεως καὶ τῶν προσφευγόντων εἰς αὐτό. Πράγματι, κατὰ τὰς ληστρικὰς ἐπιδρομὰς, κατέφυγον εἰς αὐτὸ οἱ κατοικοὶ τῶν γύρω περιοχῶν, ἐγκαταλείποντες εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἐπιδρομέων, τρόφιμα, περιουσίας κλπ.

Ἐντὸς τοῦ φρουρίου σώζονται, πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ντουναβίου καὶ τὰ εἰσὶν ἐκκλησίας εἰς τὴν ὁποίαν ἐκκλησιάζοντο οἱ ἐντὸς τοῦ φρουρίου. Ἀργότερον ἡ ἐκκλησία ἀνεκαινίσθη διὰ χρημάτων τοῦ ἔδωκεν ὁ τύραννος Ἀλῆ Πασᾶς.

Μετὰ τὴν ἥτταν τοῦ Σκεντέρμπεη (Γεωργίου Καστριώτου) καὶ τὸν θάνατόν του ἡ τουρκικὴ κατάκτησις ἐδραιώθη εἰς ὅλην τὴν Βαλκανικὴν Χερσόνησον καὶ οἱ ἐπακολουθήσαντες ἐξισλαμισμοὶ ἠνάγκασαν τοὺς χριστιανοὺς κατοικοὺς τῆς Ἀλβανίας νὰ ὑποχωροῦν πρὸς Νότον. Ἔτσι ἔχομεν πληθυσμιακὰς μετακινήσεις καὶ ἀνακατατάξεις ἐπὶ δύο ἑκαντοταετηρίδας.

Τὰ ἴχνη τῶν τοπωνυμιῶν δίδουν ἀνάγλυφον τὴν εἰκόνα αὐτῶν τῶν ζωγραφικῶν μεταβολῶν. Ἀπὸ τὴν περιοχὴν Αὐλῶνος ἦλθον εἰς τὴν Χειμάρρα. Ἀπὸ τὴν Χειμάρρα καὶ τὴν Λιαμπουριά ἦλθαν εἰς Κάτω Λάμποβον. Οἱ ἐξισλαμισθέντες εἰς τὰ χωρία τῆς Λιαμπουριάς μὲ τὸ μικτὸ πληθυσμὸ καὶ τὰ ἴδια οἰκογενειακὰ ἐπώνυμα δείχνουν τὸ δράμα ἀπὸ τὸ ὁποῖον πέρασαν.

Πολλὰ χωριά ὅμως ἀντέδρασαν καὶ διετήρησαν τὴν θρη-

σκείαν των, έχασαν ὅμως τὴν ἔγγειον ἰδιοκτησίαν των καὶ ἔγιναν δοῦλοι, ἢ δὲ ἰδιοκτησία ἔγινε τιμάρια σπαχήδων καὶ ἄλλων ἀξιωματούχων.

Κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα, μετὰ τὴν κατάκτησιν τῶν Τούρκων, ἐμφανίζονται οἱ ἐκούσιοι ἐξισλαμισμοί, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν ἀπογραφὴν θάσει στοιχείων ποὺ ξεύρουμε σήμερον. Ἔτσι δημιουργήθηκε ἡ Λιαμπουριά.

Τὰ χωριά τῆς Ρέζης παραμένουν χριστιανικά, καθὼς καὶ τὰ χωριά τῆς Λιουντζουριάς καὶ τῆς Ζαγοριάς τοῦ Ἀργυροκάστρου. Ἐπίσης μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Βυζαντίου ἐπερκάτησε μέγα χάσμα. Ἀναρχία, λεηλασία, καταστροφαί. Ὁ Σουλτάνος μὲ τὴν ρομφαίαν του ἐπέβαλε τὴν μετατροπὴν τῶν ἐκκλησιῶν εἰς τζαμιά καὶ τὴν θίαν τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ νὰ ἀσπασθῇ τὸν Μωαμεθανισμόν. Εἰς τοὺς ἀρνούμενους διέταξε νὰ ἐπιβληθῇ ἡ θανατικὴ ποινὴ καὶ ἀπὸ κάθε οἰκογένειαν ἔπαιρνε μὲ τὴν θία ἓνα ἀρεσνικὸ παιδί.

Ἡ διαταγὴ τοῦ Σουλτάνου ἐδημιούργησε μέγα ρεῦμα μετοικεσίας τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν καὶ συμπολεμιστῶν τοῦ Γεωργίου Καστριώτη καὶ ἐγκαθίσταντο ὅπου ἤθελον νὰ εὔρουν κατάλληλον μέρος νὰ ζήσουν μακρὰν τῶν ἐκθιασμῶν μὲ ἀσφάλειαν. Εἰς τὰς νέας πατρίδας ἔκτισαν χωρία μὲ τὰ ὀνόματα τῆς ἐγκαταλελειμμένης πατρίδος των. Μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν καὶ διακεκριμέναι οἰκογένειαι ὅπως τῶν Κουντουριώτηδων, Σπυρομηλαίων καὶ ἄλλων.

ΠΩΣ Ἡ ἩΠΕΙΡΟΣ ΕΠΗΡΕ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΗΣ

Διὰ τὴν Ἡπειρον πολλαὶ καὶ διάφοραι γνῶμαι ἐπικρατοῦν. Ἡ πιθανότερα ὅμως εἶναι ἡ ἀναφερομένη, ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ Παρθενίου Πάρα Σταγερίτη, ὅστις μᾶς παραδίδει τὴν ἐπωνυμίαν τῆς Ἡπείρου ὡς Προομήριον καὶ Μυθικὴν λέγων οὕτως τὰ ἑξῆς: Ὅτι ὁ Ἐχίνος ὁ Βοιωτός, ἔλκων τὸ γένος ἐκ τῶν Σπαρτῶν εἶχε θυγατέρα καλουμένην Ἡπειρον. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Κάδμου μετώκησαν καὶ αὐτοὶ εἰς Χαονίαν, ἔνθα ἡ θυγατέρα αὐτοῦ ἀπέθανεν.

Ἔθαψαν λοιπὸν αὐτὴν ἐντὸς Δρυμοῦ κλεισθέντος, καὶ ἐξ αὐτῆς Ἡπειρος ὠνομάσθη. Οὕτω ὑπεχώρησαν πρὸ τοῦ ὀνόματός της πάντα τὰ ἄλλα ὀνόματα ὡς Μολοσσοί, Θεσπρωτοί, Χάονες κ.ἄ. Ὑπὸ τοιοῦτον ὄνομα ἔδοξάσθη Πύρρος ὁ Μέγας, ἀπόγονος τοῦ Ὀμηρικοῦ ἥρωος Ἀχιλλέως.

Γ Ε Ρ Μ Α (Ἀρχαῖαι Ἑρμαῖ)

Τὰ ἐρείπια τῆς Γέρμας καλύπτουν ΝΔ τῆς Σαρακινήστης δύο λόφους, ὧν ὁ πρῶτος, ὑψηλὸς καὶ ἀπότομος, ἦτο πιθανῶς ἡ ἀκρόπολις τῆς πόλεως. Ἡ Γέρμα ἐξετείνετο καὶ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου λόφου, περιεβάλλετο δὲ ὑπὸ τείχους.

Μεταξὺ τῶν ἐβδομήκοντα Ἡπειρωτικῶν πόλεων, τὰς ὁποίας κατέστρεψεν ὁ Αἰμίλιος Παῦλος, ἴσως νὰ συγκαταλέγετο καὶ ἡ Γέρμα, κειμένη ἔναντι τοῦ Ἀργυροκάστρου.

Ἐσχάτως ὁ Ἡπειρώτης καθηγητῆς Δ. Εὐαγγελίδης διενήργησεν ἀνασκαφάς, αἵτινες ὅμως δὲν ἀπέδωσαν σπουδαῖα ἀντικείμενα. Εὐρέθησαν μόνον χάλκινα νομίσματα τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος, ἐφθαρμένα, ἀπεικονίζοντα κεφαλὰς ἀρχαίων θεῶν. Εἰς τὴν σχετικὴν ἔκθεσίν του ὁ Δ. Εὐαγγελίδης ἀναφέρει ὅτι οὐδὲν χρυσοῦν ἢ ἀργυροῦν ἀντικείμενον εὐρέθη. Εὐρέθησαν ἐπίσης: 1) χάλκινα νομίσματα τύπου ΗΠΕΙΡΩΤΑΝ, 2) νόμισμα παριστάνον κεφαλὴν τοῦ Διός, εἰς τὴν ὀπισθίαν δὲ ὄψιν κεραυνόν, ἐκατέρωθεν τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιγραφή ΗΠΕΙΡΩΤΑΝ, 3) νόμισμα παριστάνον κεφαλὴν τοῦ Διός ἐξαιρετοῦ τέχνης, κοπὴν περὶ τὸ 238 π.Χ., 4) 9 χάλκινα νομίσματα ἐφθαρμένα παριστάνοντα κεφαλὴν Διός, κοπέντα τὸ 238 π.Χ., 5) 21 χάλκινα, παριστάνοντα κεφαλὴν Ἀρτέμιδος ἔμπρός, ὀπισθεν δὲ δόρυ, 6) τρία χάλκινα Ἀμβρακίας, παριστάνοντα κεφαλὴν Διώνης φερούσης καλύπτραν. Ὁ Δ. Εὐαγγελίδης, καταλήγων εἰς τὴν ἔκθεσίν του, γράφει ὅτι ἡ ἀνασκαφὴ εἰς τὴν Γέρμαν ἦτο ἀρνητικὴ μὲν εἰς πλούσια εὐρήματα, θετικὴ δὲ εἰς ἱστορικὰ συμπεράσματα.

ΡΙΖΑ, ΡΙΖΟΒΟΥΝΙ ΚΑΙ ΤΑ ΧΩΡΙΑ ΤΟΥ

Ἡ περιοχή τῆς Ρίζης κεῖται εἰς τοὺς πρόποδας τῆς ὄροσειρᾶς τῆς Νεμέρτσικας, ὑποβασταζούσης τὸ ὄροπέδιον Τσαγιουπίου, ὡς καὶ τὸ τμήμα Ζαγοριᾶς - Ἀργυροκάστρου περιλαμβάνον ἕνδεκα χριστιανικὰ χωριά, ἦτοι: Πέστιανη, Κόδρα, Λέκλι, Χόρμοβον, Τιρμπούκιον, Ἄνω καὶ Κάτω Λάμποβον, Χουντικούκιον, Κάργιανη, Κακόσι, Γκιάτι καὶ Ἐρίντι. Τὰ ὡς ἄνω χωρία ὑπάγονται ἐκκλησιαστικῶς μὲν εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Ἀργυροκάστρου, διοικητικῶς δὲ εἰς τὴν διοίκησιν Ἀργυροκάστρου.

Γ Κ Ι Α Τ Ι

Ἐν τῶν χωρίων τῆς Ρίζης εἶναι τὸ Γκιάτι, οἱ κάτοικοι τοῦ ὁποίου εἶναι μουσουλμάνοι καὶ χριστιανοί, ἀσχολούμενοι κυρίως μὲ τὴν κηπευτικὴν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν.

Εἰς τὸ Γκιάτι ἡ Χάμκω, μήτηρ τοῦ αἰμοδιψοῦς Ἀλῆ Πασᾶ

τοῦ Τεπελενλή, εἶχε κτίσει μουσουλμανικὸν τέμενος καὶ ἀπηγό-
ρευεν εἰς τοὺς χριστιανούς νὰ κρούουν τοὺς κώδωνας τοῦ ναοῦ
τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Ἡ Χάμκω ἐδικαιολόγει τὴν ἀπαγόρευσιν
ταύτην στηριζομένη εἰς τὸ Κοράνιον, τὸ ὁποῖον γράφει ὅτι ἀπα-
γορεύεται ἡ κωδωνοκρουσία ὅπου ὑπάρχει μουσουλμανικὸν τέ-
μενος.

Μὲ θαρεῖαν τὴν καρδίαν ἐκ τῆς τοιαύτης ἀπαγορεύσεως, οἱ
Γκιατιῶτες συνεμορφώθησαν μὲ τὴν διαταγὴν τῆς Χάμκως. Μίαν
ὄμως χειμωνιάτικη νύκτα, περὶ τὸ μεσονύκτιον, ἐκτύπησαν οἱ κώ-
δωνες τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Ἡ Χάμκω ὠργίσθη ἐξ αἰτίας τοῦ
γεγονότος αὐτοῦ καὶ θὰ ἐτιμῶρει βαρύτερα τοὺς χριστιανούς
διὰ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς τῆς. Ἐπληροφορήθη ὄμως τὸν
θάνατον στενοῦ τῆς συγγενοῦς εἰς Τεπελένιον, τὸν ὁποῖον οἱ χρι-
στiani τοῦ Γκιάτι ἀπέδωσαν εἰς τὴν ὄργην τοῦ Ἁγ. Νικολάου.
Ἐπὶ τὴν ἐπήρειαν τοῦ γεγονότος αὐτοῦ, ἡ Χάμκω ἐπέτρεψεν ἀπὸ
τότε εἰς τοὺς χριστιανούς νὰ κρούουν τοὺς κώδωνας τῶν Ἐκ-
κλησιῶν.

ΠΕΣΤΙΑΝΗ

Κεῖται ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἄωου ποταμοῦ ἐν μέσῳ
κοιλιάδος περιβαλλομένης ὑπὸ δασῶν. Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου
διακρίνονται διὰ τὴν φιλοπονίαν, τὴν ὀλιγάρκειαν καὶ τὴν πρὸς
τὴν πρόοδον καὶ τὰς τέχνας ἀγάπην τῶν.

ΧΟΥΝΤΙΚΟΥΚΙΟΝ

Ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δρίνου ποταμοῦ κεῖται τὸ Χουντι-
κούκιον, ἀπέχον τοῦ Κάτω Λαμποβίου 40' λεπτὰ τῆς ὥρας. Διετῆ-
ρει Νηπιαγωγεῖον προικισθὲν ὑπὸ τοῦ Κάτω Λαμποβίου (ἐκ
Μικρᾶς Τσέτας) Λουκᾶ Κώτση. Τὸ χωρίον εἶναι ἰδιοκτησία τῶν
ἐξ Ἀργυροκάστρου Κοκαλιάρηδων Ὀθωμανῶν. Οἱ κάτοικοι τοῦ
Χουντικούκιου, πατρίδος τοῦ περιφήμου Μακεδονομάχου Σάββα
Τσίκου, ἠναγκάσθησαν, λόγῳ τῶν καταπιέσεων καὶ τῶν διωγ-
μῶν, νὰ ἐκπατρισθοῦν.

ΤΙΡΜΠΟΥΚΙΟΝ

Χωρίον ἰδιοκτησίας τῆς οἰκογενείας Ζάππα. Κεῖται ἐν μέσῳ
γραφικωτάτης θέσεως. Μετὰ τῆς ἱερᾶς Μονῆς, ἀφιερωμένης εἰς
τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου, τοῦ Ἱεροῦ Ἄλσους, μετὰ ὑψικαρί-
νων δένδρων, ἐνθα τερψίθυρος συναυλία πολυαρίθμων σμηνῶν
πτηνῶν μελωδικῶν ποικιλοφώνων φλυάρων πτηνῶν τοῦ ἔαρος.
Ἄλλὰ καὶ πολυκελάϊδων ἀηδόνων ἐκκωφεύει, ἀλλὰ καὶ ἐφραίνει
συγχρόνως καὶ ἐνθουσιάζει τοὺς συρρέοντας προκουνητὰς τῶν

περιφερειῶν κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἑορτασμοῦ ἐκεῖθεν.

Ὁ ἦχος δὲ τῶν κωδῶνων τοῦ κατερχομένου ἐκ τοῦ βουνοῦ ποιμνίου, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ θελάσματος τῶν προβάτων, καὶ τὸν μονότονον ἦχον τῆς φλογέρας τοῦ βοσκοῦ, ἀναμειγμένος μὲ τὰ κελαϊδίσματα τῶν ποικίλων πτηνῶν ἐκπληρῶνει ἄρμονίαν τοῦ ἔαρος, μίαν συναυλίαν ὑμνολογοῦσαν τὸν Δοτήρα, τοιούτων πλουσιοπαρόχων φυσικῶν καλλονῶν καὶ ἀγαθῶν.

Ἐκτίσθη ἡ Μονὴ τὸ ἔτος 1866 παρὰ τοῦ Κ. Λαμποβίτου Κων. Ζάππα καθὼς καὶ τὰ κελλιά πρὸ τοῦ Ναοῦ, τὰ ὁποῖα ὡς εἰκάζεται, ἐκτίσθησαν διὰ τὴν προστασίαν καὶ προάσπισιν τοῦ ναοῦ ἐκ τυχῶν ἐπιδρομῆς κακοποιῶν στοιχείων. Μέρος τῶν κελιῶν διερρυθμίσθη ἀργότερον ὡς ἀναφέρεται ὑπὸ Ἀθανασίου Δήμα πάππον τοῦ συγγραφέως. Τὰ τέκνα τῶν κατοίκων Τερμπουκίου ἐφοίτησαν εἰς τὰς σχολὰς τοῦ Κ. Λαμπόβου καὶ ἀνέδειξαν τὸν ἀξιὸν ἀγωνιστὴν τοῦ 1821 Κρίναν Παναγιώτην.

Λ Ε Κ Λ Ι

Πρόκειται περὶ χριστιανικῆς κοινότητος ἀκμαίας, ἥτις, διὰ τοῦ κληροδοτήματος Κωνσταντίνου Ζάππα, συνετήρει ἑλληνικὸν παρθεναγωγεῖον καὶ ἀστικὴν σχολὴν μὲ πέντε διδασκάλους. Τὸ Λέκλι εἶναι ἡ πατρὶς τοῦ Θανάση Βάγια. Οὗτος, ὅτε ὁ Ἀλῆς διέταξεν νὰ θανατωθῇ χριστιανὸς τις διὰ τεσσαράκοντα ραβδισμῶν, εἶχεν χαράξει τὰς ράβδους οὕτως ὥστε νὰ θραύωνται, ὅταν θὰ ἐπέπιπτον ἐπὶ τῆς ράχεως τοῦ ἀτυχοῦς χριστιανοῦ. Τελικῶς ὁ χριστιανὸς ἐσώθη, διότι, ὅπως εἶπεν ὁ ἴδιος ὁ Ἀλῆς, «ἡ ψυχὴ του ἦταν πολὺ θαθεῖα».

Οἱ κάτοικοι τοῦ Λέκλι ἐπεδίδοντο εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς τέχναις, εὐρόντες δὲ γόνιμον ἔδαφος εἰς τὴν πόλιν τῆς Αὐλῶνος, ἱδρυσαν ἐκεῖ λαμπρὰ ἐμπορικὰ καταστήματα. Πολλοὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς Μπιτώλια καὶ Κορυτσάν, τινὲς δὲ καὶ εἰς Ἀμερικὴν. Ὅπου καὶ ἂν εὐρέθησαν, οἱ κάτοικοι τοῦ Λέκλι, διεκρίθησαν διὰ τὴν ἐργατικότητα καὶ τὸ ἐπιχειρηματικὸν τους πνεῦμα.

Τὸ Λέκλι ἦτο πατρὶς τοῦ Ἀρειοπαγίτου Μητσοπούλου καὶ πολλῶν ἄλλων διακεκριμένων προσωπικοτήτων καθὼς καὶ τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 121 Ἀλεξίου Χρήστου, Δημητρίου Λαγουμιτζῆ καὶ ἄλλων. Καὶ αἱ γυναῖκες τοῦ Λέκλι διεκρίνοντο ἐπὶ γενναιότητι.

ΚΑΚΟΣΙ — ΚΑΡΓΙΑΝΗ

Ἀμφότερα τὰ χωρία ἦσαν τσιφλίκια τῶν ἀγάδων Ἀργυροκάστρου, ἀνθρώπων σχετικῶς φιλησύχων. Τὸ Κακόσι ἦτο τσιφλίκι τῶν Καραγκιοζάτων, τῶν ὁποίων ὁ τελευταῖος, ὁ Σερᾶφ Κα-

πραγκιόζης, ἦτο υἱὸς τοῦ Ἰσμὲτ Καραγκιόζη. Ἡ Κάργιανη ἦτο τσιφλίκι τῶν οἰκογενειῶν Χαντέρηδων.

Ὁ ἄνωτέρω Σερὰφ Καραγκιόζης, ἐκμεταλλευόμενος τὸ ἀξίωμα τοῦ θείου του Μεχμέτ, Προέδρου τοῦ Ἀνωτάτου Ποινικοῦ Δικαστηρίου Τιράνων τὸ 1930, καὶ ἀντλῶν ἐκάστοτε δύναμιν ἐξ αὐτοῦ, κατώρθωσεν νὰ ἐπιβληθῇ τεχνηέντως καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἐπέκτασιν τοῦ μικροσκοπικοῦ του ἀγροκτήματος Κακόσι εἰς θάρος ὁμόρων χριστιανικῶν κτημάτων καὶ τῶν κοινοτήτων Τοπόθου, Ζαγοριάς, Ἀργυροκάστρου καὶ Ἐρίντι ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀπέσπασεν τεμάχια θερινῶν βοσκῶν ἐπὶ τῶν ὁρέων τῆς περιοχῆς.

Διὰ μιᾶς ἀγωγῆς γενομένης ἐνώπιον τοῦ Εἰρηνοδικείου Ἀργυροκάστρου, ὁ Σερὰφ Καραγκιόζης κατέλαβεν κτηματικὴν περιοχὴν ἀνήκουσαν εἰς τὸ Κάτω Λάμποθον. Ἐνδειξίς ὅτι ἡ περιοχὴ αὕτη, ἡ κάτωθεν τοῦ ἱεροῦ θράχου τῆς ἀρχαίας Μονῆς Κορύζης «Κοίμησις τῆς Θεοτόκου», κειμένης μεταξὺ τοῦ Μεγάλου Λάκκου τοῦ χωρίου Γκιάτι καὶ τοῦ τσιφλικίου Κακόσι, ἀνήκει εἰς τὸ Κάτω Λάμποθον, ἀποτελεῖ γραπτὴ εἰς τὴν τουρκικὴν αἴτησιν, γενομένη κατὰ τὸ ἔτος 1891, τοῦ μακαρίτου δικηγόρου Ἀποστόλου Δήμα, εὔρεθείσα εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ γραφείου του.

Ὁ προμνημονευθεὶς δικηγόρος, ὡς πληρεξούσιος τοῦ Κάτω Λαμπόθου, ἐζήτει ἀπὸ τὸν μουτεσαρίφη (= διοικητὴν) Ἀργυροκάστρου νὰ ἀπαγορευθῇ εἰς τὴν ἀνω περιοχὴν τοῦ Κάτω Λαμπόθου ἡ εἰσαγωγὴ τῶν προβάτων τοῦ Ἰσμὲτ Καραγκιόζη πρὸς ἀποφυγὴν ζημιῶν καὶ προστριβῶν.

Μεταξὺ τῶν παρὰ τῶν Λαμποθιτῶν ἐξ Ἀγκύρας προσκομισθέντων τίτλων κυριότητος (ταπιῶν) κατετέθη εἰς τὸ Εἰρηνοδικεῖον Ἀργυροκάστρου, κατὰ τὴν δίκην περὶ Νομῆς τοῦ Σερὰφ Καραγκιόζη, καὶ ἐν ταπὶ ἐκ Μεγάλης Τσέτας Κάτω Λαμπόθου, δι' ἄγρον εὔρισκόμενον ἐν ἀγροναπαύσει πέραν τοῦ Μεγάλου Λάκκου καὶ δι' ἄγρον ἔναντι τῆς πλευρᾶς τοῦ βουνοῦ Ὀδρυσ, ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ θράχου τῆς ὁποίας ἔκειτο ἡ ἀρχαία βυζαντινὴ μονὴ τῆς Κορύζης.

Ὁ ἄγρος οὗτος συμπεριλαμβάνετο ἐντὸς τῆς κτηματικῆς περιοχῆς τοῦ Κάτω Λαμπόθου. Ἀπόδειξιν τούτου ἀποτελεῖ τὸ γεγονός ὅτι ὁ φόρος τῆς δεκάτης ἐπληρώνετο εἰς τὸν εἰσπράκτορα τοῦ Κάτω Λαμπόθου καὶ ὄχι εἰς τὸν τοιοῦτον τοῦ Κακόσι. Τοῦτο μαρτυρεῖ ὅτι τὰ κοινοτικὰ ὅρια τοῦ Κάτω Λαμπόθου ἐξετείνοντο καὶ πέραν τοῦ Μεγάλου Λάκκου.

Κεῖται ἐπὶ τῆς συμβολῆς τοῦ ποταμοῦ Ἄωου καὶ τοῦ παραποτάμου Ἀργυρίνου Δρίνου. Αἱ πηγαὶ τοῦ Ἄωου εὐρίσκονται εἰς τὴν θέσιν Βαλικάρδα τῆς περιοχῆς Μετσόβου. Ὁ ποταμὸς οὗτος ὠνομάσθη κατὰ τινος καὶ Αῦος, Αἷας καὶ ᾠος. Ἡ τελευταία ὀνομασία ὀφείλεται εἰς τὸ σχῆμα τοῦ ὄρους, ἐξ οὗ πηγάζει, ὁμοιάζοντος μὲ ὦν.

Ὁ Ἄωος κατὰ τὸν ροὺν του συναντᾶ εἰς τὴν θέσιν Τεγούσια Βοβούσης τὸν πρῶτον παραπόταμόν του, πηγάζοντα ἐκ τῆς θέσεως Πολιτσῆς Μετσόβου. Εἶτα προχωρεῖ πρὸς Κόνιτσαν καί, ἐνούμενος μὲ τὸν Βοῖδομάτην, διέρχεται ἀπὸ Πρεμετὴν, Κλεισοῦραν, Τεπελένι, ἔνθα ἐνούται μετὰ τοῦ Δρίνου καὶ ἐκβάλλει, πρὸς τὴν Αὐλῶνα, εἰς τὴν Ἀδριατικὴν. Ὁ Ἄωος ὀνομάζεται καὶ Βοῖοῦσα, (βιῶσα), ἴσως ἐκ τῆς βοῆς τῶν ὀρμητικῶς ρεόντων ὑδάτων του.

Ἄλλ' ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν μικροσκοπικὴν χριστιανικὴν κώμην Κόδρα, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι διεκρίνοντο διὰ τὴν φιλοπονίαν καὶ τὴν ἀγάπην των πρὸς τὰς τέχνας. Αὕτη ἦτο τσιφλίκι τῶν σέχηδων Τεπελίνου. Ἀπόγονος δὲ αὐτῶν ἠγεῖτο Γερμανῶν στρατιωτῶν κατὰ τὴν κατοχὴν 1942—1943 πυρπολήσας τὰ χωριὰ τῆς Ρίζης.

Εἰς τὴν Κόδραν ὑπάρχει ἡ ἀρχαιοτάτη ἱερὰ μονὴ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Συμφώνως πρὸς σωζομένην ἐπιγραφὴν αὕτη ἰδρύθη τὸ ἔτος 605 μ.κ. Ἡ μονὴ φέρεται ἀνεγερθεῖσα ὑπὸ παλαιῶν προκρίτων χριστιανῶν τοῦ χωρίου Δραγωτίου. Ἐν τῇ ἱερᾷ μονῇ ὑπῆρχεν τρίπτυχον εἰκόνας τοῦ 18ου αἰ. ἔνθα εἶχον ἀναγραφῇ τὰ ὀνόματα μουσουλμάνων προσελθόντων εἰς προσκύνησιν ἢ τελεσάντων ἀκολουθίαν.

Λέγεται ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1886 διελθὼν ἐκ τῆς μονῆς ὁ Ἀργυροκαστρίτης Μητροπολίτης Κορυτσᾶς Δωρόθεος (οὗ ἀπὸ γλώσσης μέλιτοςγλυκίων ῥέεν αὐδὴ) ἀντήλλαξεν τὸν σταυρόν του μὲ ἀρχαῖον ἕτερον τοιοῦτον τῆς Μονῆς.

Ἐνῶ εἶχεν ἀπαμοκρυνθῆ ἐκ τῆς μονῆς καὶ ἐβάδιζεν πρὸς Πρεμετὴν, ἐνέσκηψεν (τὴν 28 Αὐγούστου!) σφαιρὰ καταιγίς. Ὁ ἀρχιερεὺς καὶ ἡ συνοδεία του, παρασυρθέντες ὑπὸ ὀρμητικοῦ χειμάρρου ἐπνίγησαν. Τὸ πτώμα τοῦ Δωροθέου, ἐκθρασθὲν εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἄωου, ἀνευρέθη μετὰ τοῦ ἀρπαγέντος σταυροῦ ὑπὸ χωρικῶν, οἵτινες καὶ ἐπανεφέρον τὸ ἱερὸν κειμήλιον εἰς τὴν μονήν.

ΧΟΡΜΟΒΟΝ

Εἶναι χωρίον τῆς περιφερείας Ἀργυροκάστρου. Διοικητικῶς ὑπήγετο (1926) εἰς τὸ Τεπελένι, εἶχε δὲ κατοίκους Ὄθωμανοὺς 406. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀλῆ (1744—1822) τὸ Χόρμοβον κατωκείτο ἀπὸ χριστιανοὺς τῶν ὁποίων ὅμως ἀγνοοῦμεν τὸν ἀκριβῆ ἀριθμόν. Ὁ Σπ. Ἀραβαντινὸς εἰς τὸ σύγγραμμά του «Ἱστορία τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ» ὁμιλεῖ περὶ 500 Χορμοβιτῶν ὀπλοφόρων, ἐνῶ εἰς τὰ δημοτικά μας τραγούδια οἱ σπαθοφόροι ἀνέρχονται εἰς 800.

Κεῖνο τὸν παλιὸ καιρὸ
οἱ σπαθοφόροι Χορμοβίτες
ἦταν ὀχτακόσιοι μὲ σπαθὶ στὸ χέρι.
Ὀχτακόσιοι ἦταν μὲ τὴν πάλα στὸ χέρι
ἔπιασαν τὸ ντερβένι στὸν Πλάτανο.
Παραγγέλλουν τ' Ἀλῆ Μπέη
Νὰ ῥθῆ κάτω στὸ Τεπελένι
γιατὶ τὰ δαιμόνια ἐζάπωσαν τὸν τόπο.

Κατὰ τῶν χριστιανικῶν κοινοτήτων Χορμόβου καὶ Λέκλι καὶ τῆς μουσουλμανικῆς τοῦ Γαρδικίου ὁ Ἀλῆς ἔπνεε μένεα καὶ ἀνεζήτηε διαρκῶς εὐκαιρίαν, διὰ νὰ τὰς καταστρέψῃ, ἐκδικούμενος αὐτάς, διότι κατὰ τοὺς μακροὺς ἀγῶνας τοῦ ἐναντίον τοῦ Κούρτ πασᾶ τοῦ Βερατίου αἱ ὡς ἄνω κοινότητες εἶχον ταχθῆ μὲ τὸ μέρος τοῦ ἀντιπάλου του.

Διὰ νὰ ἐκδικηθῆ λοιπὸν τὰς τρεῖς κοινότητας ἔστειλε εἰς τὸ Χόρμοβον ὡς ἀντιπροσώπους του, τοὺς προκρίτους θλάμηδές του, τὸν Σκέντον Μπούγιαν καὶ τὸν Λέκον Ντουῦρον ἀπὸ τὸ Στεπέζι καὶ τὴν Χουμελίτσαν ἀντιστοίχως, χωρὶα γειτονικά, διὰ νὰ ἔλθουν δῆθεν εἰς διαπραγματεύσεις μὲ τοὺς προκρίτους τῶν ὡς ἄνω τριῶν χωρίων.

Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Ἀλῆ ἔγιναν πιστευτοὶ καὶ ἐκάλεσαν τοὺς προεστοὺς εἰς συνέλευσιν («γεροντιὰ»), συμφώνως πρὸς τὰ πανάρχαια ἔθιμα, εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀγίου Νικολάου Τιρμπουκίου, πρὸς τὴν ὁποίαν ἔτρεφον ἀπεριόριστον σεβασμὸν χριστιανοὶ καὶ μουσουλμάνοι ὡς καὶ ἐξισλαμισθέντες χριστιανοί.

Ὅταν οἱ πρόκριτοι εἰσῆλθον εἰς τὴν αὐλὴν τῆς μονῆς, ὀπαδοὶ τοῦ Ἀλῆ, κρυμμένοι εἰς τὸ κοντινὸν δάσος, ὤρμησαν ἐνοπλοὶ ἐναντίον τῶν Χορμοβιτῶν καί, ἀφοῦ ἔκλεισαν τὰς πύλας τῆς μονῆς, τοὺς κατέσφαξαν. Ἀρχηγὸς τῶν Ἀλβανῶν ἦτο ὁ Γιουσοῦφ Ἀράπης.

Εἰς τὰ δημοτικά μας τραγούδια ἀναφέρεται ὅτι τὸ τραγικὸν τοῦτο γεγονός ἐλάβε χώραν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ,

ὅστις μετὰ τὴν ἐξόντωσιν τῶν Χορμοβιτῶν διέταξε τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν γυναικοπαίδων καὶ τῶν ἐκ τῶν ἄλλων κατοίκων μὴ δυναμένων νὰ φέρουν ὄπλον καὶ τὴν ἐγκατάστασιν ἄλλων μὲ εἰς τὴν Σαλαώραν, ἄλλων δὲ εἰς τὸ Βουθρωτόν. Εἰς τὸ Χόρμοβον δὲν εἶχεν πλέον ἀπομείνει ψυχὴ χριστιανικὴ.

Εἰς τὰς ἐρήμους πλέον οἰκίας τῶν Χορμοβιτῶν, ὁ Ἄλῆς ἐγκατέστησε Λιάπηδες ἀπὸ τὸ χωρίον Γκολέμι, οἱ ἀπόγονοι τῶν ὁποίων ὑπάρχουν καὶ σήμερον.

Σῶμα προσφύγων Χορμοβιτῶν ἔλαβε μέρος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821, ὅπως δὲ ἰδιαιτέρως διεκρίθησαν οἱ Κώστας Χορμοβίτης, Δῆμος Μούλιας, Ἀναστάσιος Χορμόβας, Γκίκας Βαγγέλης, Νταλαμάγκας κ.ἄ.

Ἐκ Χορμόβου κατήγετο ὁ ὠραῖος λοχίας Δημήτριος υἱὸς τοῦ ἱερέως παπα - Κώστα, γνωστὸς ὡς Τσαοὺς Πρίφτης μὲ τὸν ὁποῖον τινὲς συγχέουν τὴν ἐξόντωσιν τῶν Χορμοβιτῶν. Οὗτος, καταγόμενος ἐκ μιᾶς τῶν καλυτέρων οἰκογενειῶν, ἦτο οἰκονόμος τοῦ σαραγιοῦ τοῦ Βελῆ μπέη τοῦ Τεπελενίου, πατρὸς τοῦ Ἄλῆ Πασᾶ τοῦ Τεπελενλῆ.

Ὁ Ἄλῆς, ὅταν ἐνηλικιώθη, ἐπληροφορήθη παρὰ τοῦ Γιουσοῦφ Ἀράπη ὅτι ὁ Τσαοὺς Πρίφτης διετήρει παράνομον ἐρωτικὸν δεσμόν μετὰ τῆς μητρὸς του Χάμκας. Ἐκμανεῖς τότε ὁ Ἄλῆς κατὰ τοῦ ἀτυχοῦς Τσαοῦς Πρίφτη, διέταξε νὰ τὸν σουβλίσουν καὶ νὰ τὸν ψήσουν ζωντανόν. Πρωτογωνιστῆς εἰς τὸ μαρτύριον τοῦ Τσαοῦς Πρίφτη, ὅπως ἐπίστευον οἱ Χορμοβίται καὶ οἱ Ριζιῶται, ἦτο ὁ ἴδιος ὁ Γιουσοῦφ Ἀράπης. Ὁ Ἄλῆ Πασᾶς ὑπέδειξεν εἰς τὸν θασανιστὴν τοῦ Τσαοῦς Πρίφτη τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον τὸ μαρτύριόν του θὰ ἐγένετο ὀδυνηρότερον. Εἶπεν δηλ. εἰς τὸν Γιουσοῦφ νὰ περάσῃ τὴν σούβλαν ἐκ τοῦ μηροῦ, πρὸς τὴν κεφαλὴν. Οὕτω καὶ ἐγένετο. Ὁ Τσαοὺς Πρίφτης ὑπέστη καρτερικῶς τὸ μαρτύριόν του, χωρὶς νὰ ἐκβάλῃ ἀναστεναγμόν. Ὑβριζεν μόνον, μέχρι τῆς τελευταίας του ἀναπνοῆς, τὸν Ἄλῆν καὶ τὸ ἀπαίσιον ὄργανόν του, τὸν Γιουσοῦφ Ἀράπην.

Καπετὰν Τσαοὺς Χορμόβα
μὲ ξύγκι καὶ κερὶ σὲ ἔσταξα
δὲν ἠμπόρεσα τὴν πίστι σου ν' ἀλλάξω.
ᾠ μάννα, ᾠ μαύρη μάννα,
ἔθγα νὰ ἰδῆς τὸν Τσαοῦση μας,
πού τὸν ψήνουνε στ' ἄλῶνι
ὁ ἴσοῦφ Ἀράπης, ὁ καταραμένος.
Ἐσένα, μπρὲ Ἰσοῦφ Ἀράπη,
πού ἔχεις τὸ χέρι τοῦ χασάπη.

Ὅντως ὁ Ἄλῃς ἐξόντωσεν τοὺς Χορμοβίτας ἐκδικούμενος αὐτοὺς διὰ τὴν βοήθειαν ποὺ προσέφερον εἰς τὸν ἀντίπαλόν του Κούρτ πασᾶν ἢ διὰ τὰς παρανόμους σχέσεις τοῦ συντοπίτου των Τσαοὺς Πρίφτη μετὰ τῆς μητρός του;

Οἱ λόγοι πρέπει νὰ ἦσαν θαυότεροι. Κατὰ τὸν Χατζῆ Σεχρέτην, τὸν ἄθλιον τοῦτον ὑμνητὴν τοῦ τυράννου τῶν Ἰωαννίνων, ὁ Ἄλῃς ἤθελε νὰ βγάλῃ ἀπὸ τὸ πόδι του τὸ ἀγκάθι τοῦ Χορμόβου :

Στὴ μέση στὴν Ἀρβανιτιὰ νὰ σηκωθοῦν γυρεύουν
Στὴ μέση στὴν Ἀρβανιτιὰ κεφάλι νὰ σηκώσουν
Μηδὲ χαράτσι τῆς Τουρκιάς θαρρεύουν νὰ μὴ δώσουν
Γιατὶ ἔχουν χρόνους ἄπειρους κανέναν δὲν σαϊτίζουν
Μηδὲ σπαῆν στὴν πόρτα τους καθόλου δὲν γνωρίζουν..

Ὁ Χατζῆς Σεχρέτης συμπεραίνει ὅτι ὁ Ἄλῃς οὐδὲν ἄλλο ἐπέδιωκεν εἰμὴ τὴν ταπείνωσιν τοῦ Χορμόβου καὶ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς τὸ προηγούμενον καθεστῶς τῆς ὑποτελείας.

Ἐκ τῶν διασπαρέντων Χορμοβιτῶν τινὲς ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ Ἀργυρόκαστρον (ὡς αἱ οἰκογένειαι Λιουλαίων, Μπασιαραίων, Κιούρκου κ.ἄ.) καὶ τὰ περίξ τῶν Ἰωαννίνων. Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου Μουσιωτίτσα εἶναι Χορμοβίται τὴν καταγωγὴν.

Τὸ Χορμόβον ἀνέδειξεν τὸν Φιλικὸν Λουκᾶν Βάγιαν, γαμβρὸν τοῦ μεγάλου διδασκάλου Ἀθανασίου Ψαλίδα. Ὁ Βάγιας, σπουδάσας τὴν ἰατρικὴν εἰς τὴν Γερμανίαν, ἐφονεύθη κατὰ τὴν μάχην τῆς Τριπόλεως. Παραθέτομεν ἀκόμη μερικὰ ὀνόματα Χορμοβιτῶν, ὀγωνιστῶν τοῦ 21: Βαγγέλης Κώστας, Βαγγέλης Θωμᾶς, Βάγιας Γεώργιος, Βέλου Λουκᾶς, Γεωργίου Ἀναστάσιος, Γεωργίου Βασίλειος, Γεωργίου Νικόλαος, Γκιώκας Βασίλειος, Γκιώκας Ντρίζης, Γκιώκας Χορμόβας, Κέντρος Δημήτριος, Κωλέττης Ἀνδρέας, Κολιάτσος Ἰωάννης, Χορμόβας Ἀναστάσιος, Χορμόβας Διαμαντῆς, Χορμόβας Δημήτριος, Χορμόβας Κώστας, Χορμόβας Πέτρος, Χορμόβας Νικόλαος κ.ἄ. Προσθέτω καὶ τὸν Κωνσταντῖνον Λαγουμιτζῆν, ὅστις ἐπολέμησεν εἰς Μεσολόγγιον ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Νότη Μπότσαρη. Οὗτος ἔσωσε τὴν Ἀκρόπολιν ἀπὸ τὴν ἀνατίναξιν, ἦτο δὲ τὸ «δεξιὸν χέρι» τοῦ στρατηγοῦ Μακρυγιάννη.

Διὰ τὰς πολυτίμους ὑπηρεσίας του πρὸς τὸ Ἔθνος, ὁ Κωνσταντῖνος Λαγουμιτζῆς ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς πολιτείας, ἢ ὅποια ἔδωσεν τὸ ὄνομά του εἰς λεωφόρον τῶν Ἀθηνῶν.

Νοτιώτερον τοῦ σημερινοῦ μουσουλμανικοῦ συνοικισμοῦ τοῦ Χορμόβου διασώζεται ἐτοιμόρροπος ἢ πάλαι ποτὲ ἀκμάσασα σεβασμία μονὴ τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Καὶ οἱ μουσουλμάνοι, οἵτινες ἀποδίδουν εἰς τὴν μονὴν τὸν δέοντα σεβασμὸν μηδὲν θίγοντες τῶν

ἐν αὐτῇ, ἀκόμη διηγοῦνται διάφορα θαύματα ἐπισυμβάντα κατὰ διαφόρων θεβήλων καὶ ἱεροσύλων, ἀποπειραθέντων νὰ ἀπογυμνώσουν τὴν ὡς ἄνω ἱεράν μονήν.

Τὸ ρηθὲν ὑπὸ τινος ἀντικρύσαντος: ὦ φιλότατη πατρίς, τὰ ἐρείπιά σου πολλὰ τὰ διασπαρθέντα τέκνα σου, μελαίνας τὰς συμφοράς σου τόσον, ὅσον δειναὶ θυθίζομαι ὄλος εἰς σιωπὴν τῆς ψυχῆς μου.

Μ Π Ε Τ Σ Ι Σ Τ Ι

Κεῖται ἔναντι τοῦ Τεπελενίου καὶ εἶναι πατρίς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων γεννηθέντος ἐκεῖ τὸ ἔτος 1747 καὶ φονευθέντος εἰς κελίον τῆς ἐν τῇ νήσῳ Ἰωαννίνων ἱεράς μονῆς Ἀγ. Παντελεήμονος τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1822.

Εἶναι φρικτὰ τὰ ἐγκλήματα, τὰ ὁποῖα διέπραξεν ὁ Ἀλῆς Ἀνεωτέρῳ ἐμνημονεύσαμεν τὴν ἐξόντωσιν τῶν δυστυχῶν κατοίκων τοῦ Χορμόβου. Ἡ μνήμη τοῦ Ἀλῆ καὶ τῶν ἐγκλημάτων του παραμένει πάντοτε ἀπαισία.

Μ Ο Σ Χ Ο Π Ο Λ Ι Σ

Ἀξίζει νομίζομεν νὰ ἀναφερθῶμεν δι' ὀλίγων καὶ εἰς τὴν ἀκρόπολιν ταύτην τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ὡς εἴπωμεν ἤδη, τὸ Κάτω Λάμποβον ἐδανείσθη τὸ σεγκούνι (σάρκα).

Ἡ πλουσία καὶ εὐδαιμών Μοσχόπολις ἔκειτο δυτικῶς τῆς Κορυτσᾶς. Ἰδρύθη τὸ 1330 μ.Χ. καὶ ἠρίθμει τὸ 1788, 60.000 κατοίκους, τὰ μέσα τοῦ 19 αἰῶνος 40.000 κατοίκους, καὶ 3.000 κατοίκους τὸ 1916.

Ἡ ἄλλοτε περιφανὴς πόλις ἐπυρπολήθη κατὰ τὸ 1916 ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν, τὰ δὲ πολύτιμα χειρόγραφα, αἱ λαμπραὶ ἐκδόσεις Ἑλλήνων συγγραφέων, ἅτινα ἐξετυπώθησαν εἰς τὸ περίφημον τυπογραφεῖον τῆς πόλεως ταύτης, διηρπάγησαν ἢ κατεστράφησαν.

Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 19 αἰῶνος, ἡ Μοσχόπολις ἔδωσεν πληθώραν λογίων Μοσχοπολιτῶν, ἐνδόξων ἀνδρῶν καὶ συγγραφέων, δεικνύουσα οὕτω τὴν ἀκμὴν τῆς καὶ τὴν μεγάλην τάσιν τῶν κατοίκων τῆς πρὸς τὰ γράμματα. Ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς πνευματικῆς κινήσεως κατέστησαν αὐτὴν ἐστίαν φωτὸς καὶ πολιτισμοῦ.

Τὸ 1720, ὅτε ἡ πόλις ἦτο τουρκοκρατούμενη, ἰδρύθη ἐκεῖ τὸ δεύτερον τυπογραφεῖον, 100 ἔτη μετὰ τὸ ἰδρυθὲν ἐν Κων)πόλει, πρῶτον τυπογραφεῖον, ἐπὶ Πατριάρχου Κυρίλλου Λασκάρως. Ἐκ τῆς ἰδρύσεως τῶν ἐν λόγῳ τυπογραφείων, τὰ Ἑλληνικὰ βιβλία, δὲν ἐξετυποῦντο εἰς Βενετίαν, ὡς εἰς τὸ παρελθόν, ἀλλὰ εἰς τὰ τυπογραφεῖα Κων)πόλεως καὶ Μοσχοπόλεως. Ὁ Βυ-

ζαντινὸς πολιτισμὸς συντηρούμενος ἐν Μοσχοπόλει, ἦτο παρήγορος λάμψις, διὰ τὴν μέλλουσαν ἀναγέννησιν τοῦ Ἑθνους.

Δεῖγμα τοῦ πνευματικοῦ ὄργασμοῦ ἐν Μοσχοπόλει ἦτο καὶ ἡ ἴδρυσις τοῦ «ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟΥ», τὸ ὁποῖον μετὰ 14ετῆ λειτουργίαν, μετωνομάσθη «ΝΕΑ ΑΚΑΔΗΜΙΑ» εἰς τὴν ὁποίαν ἐδίδαξαν διαπρεπεῖς Καθηγηταὶ ὅπως ὁ Σεβαστὸς Λεονταρίδης, δεινὸς Ἑλληνιστὴς, ὁ Γρηγόριος Μοσχοπολίτης, ὁ Ἰωάννης Χαλκεύς, Καθηγητὴς τοῦ ἐν Βενετία Φλαγγιανοῦ Φροντιστηρίου, ὁ περίφημος Ἰωάννης Καβαλιώτης, ὁ Δημήτριος Παμπέρης, ὁ πολυμαθέστατος Τσιχάκης καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Ἡ διὰ τῶν Καθηγητῶν ἐπίδρασις ἦτο μεγίστη διὰ τὴν πρωτοφανῆ πνευματικὴν κίνησιν καὶ τὴν διάδοσιν τῶν φώτων τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἀπὸ τὴν «Νέαν Ἀκαδημίαν» ἀπεφοίτησεν πλειὰς νέων, ἀναδειχθέντων, εἰς δεινοὺς Ἑλληνιστάς, συγγραφεῖς, σχολιαστὰς ἀρχαίων κειμένων καὶ ποιητάς, οἱ ὁποῖοι διὰ τῶν στίχων τῶν ἀνέφλεξαν τὸ πολεμικὸν μένος τῶν ὑποδούλων. Οἱ ἐργάται αὐτοὶ τοῦ πνεύματος ἦσαν καὶ ἀφανεῖς ἐργάται τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων τοῦ 1821 καὶ τῆς ἀναβιώσεως ὅλων τῶν Βαλκανικῶν λαῶν, μετὰ τὴν ἀπόσεισιν τῆς Τουρκικῆς δουλείας καὶ τὴν χάραξιν τοῦ δρόμου πρὸς τὴν Ἐλευθερίαν.

Δέον νὰ μνημονευθῆ ὅτι οἱ Μοσχοπολίται πνευματικοὶ ἄνδρες ἀνεγνώριζον ὡς πολίτας, τῆς ὑπὸ ἴδρυσιν νέας πολιτικῆς διοικήσεως οὐχὶ μόνον τοὺς εἰς Χριστὸν πιστεύοντας, ἀλλὰ πάντας τοὺς ἀποβλέποντας εἰς τὴν ἐλευθερίαν, δικαιοσύνην, καὶ ἰσότητα.

Πολὺ ἀνθηρὰ ἡ πνευματικὴ κίνησις. Μὲ τὸν πλοῦτον, ὅστις ἦτο προῖον τῆς ἐργατικότητός των, τοῦ ἐμπορικοῦ των πνεύματος καὶ τοῦ μαγθοῦ των ἴδρυσαν τὸ Ὁρφανοδιοικητήριον καὶ κατὰ τὸν 19αῖον αἰῶνα Βιβλιοθήκην, ἐμπλουτισθεῖσα διὰ 700 τόμων, ἐκ τῆς δωρεᾶς τοῦ ἐν Βιέννῃ ἐδρεύοντος, Μοσχοπολίτου τραπεζίτου Παπαῦ Σίνα καὶ ἄλλων Μοσχοπολιτῶν, πού ἀπετέλουν τὸ σμῆμα τῆς ιστορικῆς ταύτης πόλεως.

Εἰς τὸν τομέα τῆς βιομηχανίας, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς τέχνης, εἶναι παροιμιώδης ὡς καὶ ὁ πλοῦτος τὸν ὁποῖον ἀπεκόμιζον ἀπὸ αὐτά. Ἡ σιδηρουργία, μετὰ τὴν κατεργασίαν τοῦ σιδήρου ὡς καὶ τοῦ χαλκοῦ καὶ τοῦ κασσιτέρου, ἡ ταπητουργία, ἡ ὁποία διατηροῦσε τὰ θαυμάσια σχέδια τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ ἡ ξυλογλυπτικὴ ἤκμαζον.

Τεχνῖται ἀριστοὶ, τὰ θαυμάσια ἔργα τῆς τέχνης των, ἐπιχρῶσεις τέμπλων, εἰκονογραφίαι, ξυλόγλυπτα, σπουδαῖα ἔργα ἐκκλησιαστικῆς τέχνης ἐθαυμάζοντο, ὡς ἐπίσης τὸ ἀδέσμευτον τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς φαντασίας τοῦ τεχνίτου.

Ἡ Μοσχόπολις, ἦτο πατρίς τοῦ Στρατηγοῦ Σ μ ο - λ έ ν σ κ υ καὶ ἄλλων διαπρεπῶν στρατιωτικῶν.

Τὴν διαγελῶσαν ὅμως φύσιν δηλητηριάζει, ἡ θεὰ τῆς καταστροφῆς τῶν 12 συνοικισμῶν, 23 ναῶν ρυθμοῦ βυζαντινοῦ τῶν ὀποίων τὰ ἐρείπια μᾶς ἐνθυμίζουν τὴν ἄλλοτε ἔνδοξον ἱστορίαν της. Μόνον ἡ ἱερὰ Μονὴ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ, δὲν κατεστράφη καὶ ἀπετέλει δείγμα τοῦ πνευματικοῦ ὄργασμοῦ.

Σήμερον μόνον τὰ σωζώμενα ἐρείπια ὑψώνονται μεγαλοπρεπῶς καὶ διαλαλοῦν τὸ κλέος τῆς λαμπροτέρας στὰ Βυζαντινὰ χρονικὰ χριστιανικῆς πόλεως ὅπου ὁ πολιτισμὸς της ἐκφράζεται ἔντονα καὶ σιωπηλὰ ἐπάνω σ' αὐτά.

Ἐπελθούσης τῆς καταστροφῆς τῆς Μοσχοπόλεως πολλοὶ αἰκογένειαι ἐκ τῶν κατοίκων αὐτῆς, ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγουν, διὰ νὰ σωθοῦν, ἀπὸ τὰς ἐπιδρομάς, εἰς Ἰωάννινα, Κορυτσᾶν, Θεσσαλονίκην, Ζαγόριον καὶ ἄπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Αὐτὸ εἶναι τὸ τέλος τῆς ἐνδοξοτάτης Μοσχοπόλεως.

ΟΙ ΕΚ ΒΟΡΕΙΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ ΕΥΕΡΓΕΤΑΙ

Οἱ ἐκ Βορ. Ἠπείρου Εὐεργεταί, ἐκδηλοῦντες τὸν πρὸς τὴν πατρίδα διαθερμαίνοντα στήθη αὐτῶν ἀγνὸν πατριωτισμὸν, διέθετον τὸν πλοῦτον των οὐχὶ μόνον διὰ νὰ θεραπεύσουν τὰς ἀνάγκας τῆς γενετείας των ἀλλὰ καὶ τῶν γειτονικῶν χωρίων. Ἐπιπλέον ἡ εὐεργεσία δὲν περιορίζετο μόνον εἰς τοὺς χριστιανούς, ἀλλὰ ἐπεξετείνετο πολλάκις καὶ εἰς τοὺς μετ' αὐτῶν συζῶντας ἀλλοθρήσκους.

Ἐκ Μοσχοπόλεως κατήγετο ὁ μέγας ἐθνικὸς εὐεργέτης Σίμων Σίνας, ἰδρυτῆς τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν συνεδριάσεων τοῦ λαμπροῦ τούτου ιδρύματος ὑπάρχει εἰκὼν παριστῶσα τὸν Προμηθεῖα κομίζοντα εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸ ἐξ οὐρανοῦ κλαπέν πῦρ. Τὸ πῦρ τοῦτο συμβολίζει τὸ πῦρ τῆς Παιδείας καὶ τῆς Ἐπιστήμης, τοσοῦτον προσφιλὲς εἰς τοὺς λάτρεις καὶ προστάτας τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ὁ Σίνας ἰδρυσεν καὶ τὸ Ἀστεροσκοπεῖον Ἀθηνῶν.

Οἱ ἐκ Κάτω Λαμπόβου Ἀργυροκάστρου καταγόμενοι Εὐάγγελος καὶ Κωνσταντῖνος Ζάππας διέθεσαν τεράστια ποσὰ διὰ τὴν ἰδρυσιν τοῦ Ζαππείου Μεγάρου ἐν Ἀθήναις, τοῦ Ζαππείου ἐκπαιδευτηρίου ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀναλόγου τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἀρσακείου, ὡς καὶ πάμπολλων ἄλλων ἐκπαιδευτηρίων. Ἀλλὰ περὶ τῶν εὐεργετῶν τούτων θὰ γίνῃ ἰδιαίτερος λόγος.

Ὁ ἐκ Κεστορίου Ἀργυροκάστρου Χρῆστος Ζωγράφος, εἰς τῶν διακεκριμένων εὐεργετῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἵδρυσεν ἐπὶ Τουρκοκρατίας εἰς τὴν γενέτειράν του τὸ περιώνυμον ἐκπαιδευτήριον, τὸ ἀποτελέσαν φυτώριον διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν, προερχομένων ἐκ πολλῶν πόλεων καὶ κωμοπόλεων τῆς Β. Ἡπείρου.

Διαλυθέντος δὲ τοῦ ἐκπαιδευτηρίου κατὰ τὸ ἔτος 1880 ἐδώρησεν οὗτος σεβαστὰ χρηματικὰ ποσὰ εἰς τὴν γενέτειράν του χάριν φιλανθρωπικῶν ἔργων. Ἐπίσης ὁ Χρηστάκης Ζωγράφος ἵδρυσεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μέγαρον διὰ τὴν στέγασιν Γυμνασίου ἀρρένων.

Ἡ ἐκ χαλκοῦ προτομή, τοῦ ὡς ἄνω εὐεργέτου ἔχει τοποθετηθῆ εἰς τὸν δημοτικὸν κήπον τῶν Ἰωαννίνων, πρωτεύουσος τῆς ἐνιαίας Ἡπείρου.

Ὁ ἐκ Χοτόβας Πρεμετῆς Ἀπόστολος Ἀρσάκης, ἰατρός ἐν Βουκουρεστίῳ, ἀφιέρωσεν ἅπασαν τὴν περιουσίαν του εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἰδρύσας λαμπρὰ ἐκπαιδευτήρια θηλέων εἰς Ἀθήνας, Κέρκυραν καὶ Πάτρας. Ἐκκληροδότησεν ποσὸν 80.000 δρχ. ἑτησίως πρὸς συντήρησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου τῆς γενετείρας του. Ἐπίσης ἐκκληροδότησεν σεβαστὸν χρηματικὸν ποσὸν πρὸς συντήρησιν τοῦ Ἀρσακείου διδασκαλείου θηλέων Ἀθηνῶν.

Ὁ Ἀπόστολος Ἀρσάκης ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις τὸ ἔτος 1843.

Ἐκ Πρεμετῆς κατήγετο καὶ ὁ ἐν Βιέννῃ ἀκμάσας Ζῶτος Ντούρος, ὅστις τὸ ἔτος 1773 διὰ κληροδοτήματος ἀνερχομένου εἰς 40.000 φιορίνια ἵδρυσεν καὶ συνετήρει ἐξ ἰδίων τὸ πρῶτον ἐν Πρεμετῇ Ἑλληνικὸν σχολεῖον.

Ὁ ἐκ Κορυθῆς Μπάγκας ἵδρυσεν τὸ 1830 τὸ Ἑλληνικὸν γυμνάσιον τῆς πόλεως ὡς καὶ δύο ξενοδοχεῖα ἐν Ἀθήναις, τὰ ἔσοδα τῶν ὁποίων διατίθενται διὰ τὴν ἀνωτέραν ἐκπαίδευσιν ἀπόρων Βορειοηπειρωτῶν.

Μέλος, ὁ ἐκ Καλογοραντζῆς Ἀργυροκάστρου Παναγιώτης Μπάρος, ἐκπατρισθεὶς, ἦλθεν ἄρωγός εἰς τὴν πατρίδα του καταθέσας 60.000 φρ. χρυσᾶ εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Γένους.

ΟΙ ΕΚ ΚΑΤΩ ΛΑΜΠΟΒΟΥ ΕΥΕΡΓΕΤΑΙ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΚΟΝΔΥΛΗΣ

Ἐπιχειρηματίας, ἐργασθεὶς ἐν Αἰγύπτῳ, Κωνσταντινουπόλει, Ρουμανίᾳ καὶ ἐν Ἀθήναις. Ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Σάββα Τσάνη, κατήγοντο δὲ ἀμφότεροι ἐκ Μεγάλης Τσέτας. Οὗτος ἐκκληροδότησεν διακόσια (200) εἰκοσόφραγκα χρυσᾶ ἑτησίως, ἵνα προικοδοτηῖται ἄπιρος κορασὶς ἐκ Κάτω Λαμπόβου, ἐκ περιτροπῆς, ἐκ τῶν δύο συνοικισμῶν. Τὸ ἔτος 1917 ὁ Κονδύλης ἐπεσκεύασεν τὴν κεντρικὴν κρήνην τῆς Μεγάλης Τσέτας. Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1933.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΚΕΝΤΡΟΣ

Ἴατρος πάλαι ποτὲ ἐν Ἀργυροκάστρῳ. Ἐγκατεστάθη μετέπειτα εἰς Ἀγρίνιον. Ἐπὶ κεφαλῆς ἐπιτροπῆς ἐπαρουσιάσθη εἰς τὸν τότε ἀείμνηστον πρωθυπουργὸν Χαρίλαον Τρικούπην καὶ ἐζήτησεν καὶ ἐπέτυχεν τὴν ἴδρυσιν Ἑλληνικοῦ Προξενείου ἐν Ἀργυροκάστρῳ, διὰ τὴν προστασίαν τῶν πέραν τοῦ Καλαμᾶ ἑλληνικῶν πληθυσμῶν.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΖΑΠΠΑΣ

Συγγενὴς τῶν μεγάλων ευεργετῶν Εὐαγγέλου καὶ Κωνσταντίνου Ζάππα, ἦτο ἐγκατεστημένος εἰς Βουκουρέστιον. Παρηκολούθει ἐκ τοῦ μακρόθεν μὲ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον τὰς ἐθνικὰς ὑποθέσεις. Ὅσακις ἀνεφύεντο σοβαρὰ ἐθνικὰ ζητήματα, οὗτος, ἔχων ἀγαθὰς σχέσεις μετὰ διαφόρων Τουρκαλβανῶν, κατεχόντων ὑψηλὰς θέσεις ἐν Τουρκίᾳ, ἔσπευδε νὰ προσφέρῃ τὰς καλὰς του ὑπηρεσίας. Εἶχεν καταστή, τρόπον τινά, σύνδεσμος μεταξὺ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας.

ΣΑΒΒΑΣ ΤΣΑΝΗΣ

Ὁ καλὸς οὗτος χριστιανὸς καὶ πατριώτης ἦτο ὀπλαρχηγὸς καὶ μετέπειτα ἰδρυτὴς καὶ ἐπιχειρηματίας τοῦ ξενοδοχείου «Μεγάλη Βρεταννία» τῶν Ἀθηνῶν. Τοῦτο ἴδρυσεν ὁ ἀείμνηστος Τσάνης τῇ ὑποδείξει καὶ προτροπῇ τοῦ Χαριλάου Τρικούπη, εἰς τὰ πλαίσια τοῦ ἀνακαινιστικοῦ προγράμματος τοῦ μεγαλοφυοῦς πολιτικοῦ.

Οὗτος δὲν ἐλησμόνησεν ποτὲ τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα, ὅπου ἐγεννήθη καὶ εἶδε τὸ πρῶτον τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Οὕτω, σὺν τοῖς ἄλλοις, ἴδρυσεν ἐν Ἀθήναις καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἴπποκράτους

89, ξενῶνα, ἵνα οἱ ἐκ Κάτω Λαμπόβου καὶ πάσης Ἡπείρου καταγόμενοι, ἐρχόμενοι εἰς Ἀθήνας, πρὸς ἀναζήτησιν ἐργασίας ἢ καλυτέρας τύχης, εὐρίσκουν ἐκεῖ τροφήν καὶ κατάλυμμα, μέχρις ὅτου ἀνεύρουν ἐργασίαν.

Ὁ ἴδιος ὠραιότατος καὶ πανύψηλος συνεζεύχθη τὴν ὠραιότην κόρην μιᾶς τῶν ἀρχαίων καὶ ἀρχοντικῶν οἰκογενειῶν τοῦ Μενιδίου Ἀττικῆς, τὸ γένος Βασιλείου.

Θανόντος τοῦ Σάββα Τσάνη ἀκλήρου, ὁ προμνημονευθεὶς ξενῶν ἐκληροδοτήθη ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Σάββου Κέντρον, δικηγόρον ἐν Ἀθήναις. Καὶ τούτου θανόντος ἀκλήρου, ὁ ξενῶν ἐκληροδοτήθη εἰς τοὺς προσκόπους Ἀθηνῶν.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΔΗΜΑΣ

Κατήγετο ἐκ Μικρᾶς Τσέτης τοῦ Κ. Λαμπόβου καὶ ἦτο πάππος τοῦ συγγραφέως τοῦ ἔργου τούτου. Ἐργασθεὶς ἐπὶ ἔτη πολλὰ εἰς τὴν ξένην, Πάτρας καὶ ἀλλαχοῦ, ἐπανῆλθεν εἰς Κ. Λάμποβον καὶ ἐκ τῆς μικρᾶς περιουσίας ἣν ἀπέκτησεν διέθεσεν τὸ κεφάλαιον τῶν χιλίων (1.000) χρυσῶν λιρῶν Τουρκίας, ἵνα ὁ ἐτήσιος τόκος των, διανέμεται ἐκάστην Μ. Πέμπτην καὶ Μ. Παρασκευὴν εἰς τοὺς ἀπόρους τῆς Μικρᾶς Τσέτας. Περιετοίχισε τὴν αὐλὴν τῆς κεντρικῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀγ. Τριάδος τῆς Μικρᾶς Τσέτας καὶ ἐφύτευσεν κυπαρίσσους. Ἐπίσης καὶ τὸ πέραν τοῦ Ἀγίου Δημητρίου νέον Νεκροταφεῖον ὅπερ ἔκτισεν καὶ περιετοίχισεν.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΖΑΠΠΑΣ

Ὁ Εὐάγγελος Ζάππας, ὁ ἀγωνιστὴς τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 καὶ ὁ μέγας τοῦ Ἔθνους εὐεργέτης, ἦτο υἱὸς τοῦ Βασιλείου καὶ τῆς Σοφίρας, γεννηθεὶς τὸ 1800 εἰς τὴν Μεγάλην Τσέταν τοῦ Κάτω Λαμπόβου.

Εἰς ἡλικίαν 13 ἐτῶν κατετάγη εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, τὴν ὀργάνωσιν τοῦ ὁποίου εἶχον ἀναλάβει τότε Γάλλοι ἀξιωματικοί. Διακριθεὶς διὰ τὴν τόλμην, τὴν ἀνδρείαν, τὴν νοημοσύνην καὶ τὴν φιλοτιμίαν, ἐγκατέλειψε τὴν Αὐλὴν τοῦ Ἀλῆ.

Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, ἐνῶ διήνυε τὸ 25ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, οἱ Σουλιῶται ἐπολέμουν διὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Γένους. Ὁ Εὐάγγελος σπεύδει νὰ καταταγῆ εἰς τὸν στρατὸν τῶν Σουλιωτῶν καί, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, διεκρίθη ὄλως ἰδιαιτέρως διὰ τὴν στρατιωτικὴν του ἀρετὴν, ἀναδειχθεὶς πρωτοπαλλήκαρον αὐτοῦ καὶ παρακολουθήσας τὸν γενναῖον καὶ ἀγνὸν ἥρωα ὡς σκιά εἰς ὅλας τὰς ἐκπληκτικὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις.

Αἱ σχέσεις Μάρκου Μπότσαρη μετὰ τοῦ Εὐαγγέλου Ζάππα

δύνανται νὰ παρομοιωθοῦν πρὸς τὰς σχέσεις Ἀχιλλέως — Πατρόκλου. Ἐμπειροπόλεμος καὶ ἀνδρείος ἐπολέμησεν ἡρωϊκῶς ἔξω τοῦ φρουρίου τῆς Κιάφας, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος ἐπολέμησεν, ἐκτὸς Σουλίου, καὶ εἰς Μεσολόγγιον καὶ Κόρινθον.

Μετὰ τὸν ἀδόκητον θάνατον τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, τὸν ὁ-

Εὐάγγελος Ζάππας.

ποῖον, ὡς γνωστὸν ἔκλαυσεν καὶ αὐτὸς ὁ ἐθνικὸς τῆς Ἑλλάδος ποιητής, ὁ Εὐάγγελος ἐπολέμησεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Κώστα Μπότσαρη, ἀδελφοῦ τοῦ Μάρκου, Ζέρβα, Πανουργιᾶ, Γκούρα, καταλαβὼν ἐπίζηλον θέσιν εἰς τὰς χρυσὰς δέλτους τῆς Ἱστορίας μας.

Τὸ ἔτος 1824 ἀξιωθεὶς τοῦ διπλώματος τοῦ Ταξιάρχου, ἀνέλαβεν τὴν διοίκησιν τῆς περιοχῆς ἀπὸ Βραχωρίου (Ἀγρινίου) μέχρι Σαλώνων (Ἀμφίσης).

Μετὰ τὴν μερικὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ τὴν ἐθνικὴν ἀποκατάστασιν, ὁ Εὐάγγελος ἀφῆκεν τὰς γαίας, τὰς ὁποίας ἡ πατρίς τοῦ

προσέφερε εἰς ἀντάλλαγμα τῶν πρὸς αὐτὴν πολυτίμων ὑπηρεσιῶν του καὶ μετέβη εἰς Σέρρας μὲ σκοπὸν, ζῶν ἐκεῖ εἰρηνικὸν πλεόν θίον, νὰ ἐπιδοθῆ εἰς τὸ ἐμπόριον ἢ τὴν γεωργίαν. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ ἀγριότητες τοῦ πολέμου ἦσαν ἀκόμη νωπαί, ἀπῆλθεν τὸ 1831 εἰς Ρουμανίαν.

Εἰς Βουκουρέστιον, ἔνθα ἐγκατεστάθη, ἐπεδόθη ἀρχικῶς εἰς τὴν γεωργίαν καὶ ἔχων θαθεῖαν πίστιν εἰς τὴν Θεῖαν Πρόνοιαν συνδυαζομένη μετὰ ἐξαιρετικῆς ἰκανότητος, νοημοσύνης, προσηνείας κλπ., προώδευσεν ἀλματωδῶς.

Πρέπει νὰ σημειώσω ὅτι ὁ Εὐάγγελος ἦτο κάτοχος μερικῶν ἱατρικῶν καὶ ἐμπειρικῶν χειρουργικῶν γνώσεων, ἃς εἶχεν ἀποκτήσει διδαχθεὶς παρὰ τοῦ συγχωριανοῦ του ἱατροχειρουργοῦ Εὐαγγέλου Μέξη, καὶ τὰς ὁποίας ἐχρησιμοποιοῖε κατὰ τὸν Ἱερὸν Ἀγῶνα. Πάντα ταῦτα τὸν ἐβοήθησαν νὰ ἀντεπεξέλθῃ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς του κατὰ τὸ πρῶτον στάδιον τῆς εἰς Βουκουρέστιον ἐγκαταστάσεως.

Τὸ ἐπάγγελμα αὐτὸ τοῦ προσέφερε τὴν εὐκαιρίαν νὰ γνωρισθῆ μὲ τὰ ἐκλεκτότερα στοιχεῖα τῆς Ρουμανίας, ἅτινα ἐσεμνύοντο, διότι εἶχον σχέσεις μὲ Ἕλληνας ἀγωνιστάς.

Θεραπεύσας οὗτος τὴν μονογενῆ θυγατέρα θαρῶνου τινός, ὁ πατὴρ τὸν ἐθεώρησεν, καὶ δικαίως, ὡς σωτῆρα τῆς κόρης του καὶ τοῦ ἐπρότεινεν νὰ τὴν νυμφευθῆ. Μὴ ἀποδεχθέντος τοῦ Ζάππα τὴν πρότασιν, ὁ θαρῶνος προσέφερεν εἰς αὐτὸν ὡς δῶρον ἕκτασιν χιλιάδων ἕκταρίων, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνυπῆρχον δάση, ἐργοστάσια, ὑδρόμυλοι καὶ ἀγροκτήματα μεγάλης ἀξίας.

Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις συνήθιζε νὰ διορίζῃ εἰς τὰ ὑπ' αὐτῆς κατεχόμενα χριστιανικὰ κράτη ἡγεμόνας ἐκ τῶν ἀρίστων χριστιανικῶν οἰκογενειῶν τοῦ Φαναρίου. Κατὰ τὸ ἔτος 1831 ἡγεμὼν ἐν Βλαχίᾳ ἦτο ὁ Φαναριώτης πρίγκιψ Κούζας, μετὰ τοῦ ὁποίου ὁ ἀγωνιστὴς Εὐάγγελος Ζάππας ἢ Καπετὰν Βαγγέλης, ὅπως τὸν ἀπεκόλουθον τότε, ἀνέπτυξεν στενὰς σχέσεις.

Ὁ ἡγεμὼν ἐξετίμα ἰδιαιτέρως τὸν Ζάππαν διὰ τὴν φιλοτιμίαν, τὴν φιλοπονίαν καὶ τὸ ἦθος του. Ὅταν δὲ κάποτε ὁ Ζάππας ἦλθεν εἰς προστριθάς, διὰ κτηματικούς λόγους, μὲ ὁμόρους κοινότητας, αὗται ἀπέστειλαν εἰς τὸν ἡγεμόνα πολυμελῆ ἀντιπροσωπείαν, διὰ νὰ καταγγείλῃ τὸν Ζάππαν καὶ νὰ διαμαρτυρηθῆ. Ὁ ἡγεμὼν ἠκροάσθη αὐτῶν καὶ ἐν συνεχείᾳ διέταξε τὴν προσωποκράτησίν των, διὰ νὰ μάθουν, ὡς εἶπε, νὰ μὴ ἐνοχλοῦν τοῦ λοιποῦ τὸν Καπετὰν Βαγγέλην.

Ἡ δραστηριότης, ἡ ἀκαταπόνητος φιλεργία, τὸ ἐρευνητικὸν καὶ προοδευτικὸν πνεῦμα ἐξουδετέρωσε τὴν ἔλλειψιν ἐπιστημονικῶν γεωπονικῶν γνώσεων καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ καλλιεργούμενα κτή-

ματα ἀπέδιδον ἀσυγκρίτως περισσότερα τῶν ἄλλων. Μετακαλέσας εἰς Ρουμανίαν τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Κωνσταντῖνον Ζάππαν ἠργάσθησαν ἀπὸ κοινοῦ ἀποτελέσαντες «μίαν ψυχὴν εἰς δύο σώματα».

Παραθέτομεν ἐνταῦθα ποίημα μὲ τίτλον «Ἐνα δάκρυ», ἀφιερωμένον εἰς τὸν χαμὸν τοῦ Εὐαγγέλου Ζάππα, ἀγωνιστοῦ καὶ μεγάλου εὐεργέτου τῆς γενετείρας του, ἀλλὸ καὶ ὀλοκλήρου τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους :

ΕΝΑ ΔΑΚΡΥ

Μεγάλο θαῦμα, ἀνέλπιστο! ὁ νοῦς δὲν τὸ χωράει
νὰ βλέπω ἕναν Ἄετό, ὅπου ψηλὰ πετάει,
ποῦχε τὸ μάτι ἀστραπὴ καὶ τὰ φτερὰ ἀέρα,
ποῦ πέταγε καμαρωτὰ στὸν οὐρανὸ κεῖ πέρα,
νὰ κάθεται στὰ χῶματα μὲ τὰ φτερὰ ἀνοιγμένα!
Ξύπνα, Βαγγέλη, Ἄετέ, ἄνοιξε πιά τὸ μάτι,
στάσου στὰ πόδια μιὰ φορά, καὶ γύρισε κομμάτι.
Κοιμᾶσαι!... σήκω ν' ἀνεβῆς στὸ ἀφρισμένο σου ἄτι.
Ἄ! κρίμα, νὰ μᾶς χάνωνται τέτοια τρανὰ πλατάνια
κ' οἱ ἄετοί, ὅπου πετοῦν μὲ τόση περηφάνεια.

Θεωρῶ σκόπιμον νὰ παραθέσω ἐδῶ, ὅσα ἡ μνήμη τῶν ἐπιζώντων διηγείτο διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν λειψάνων τοῦ Εὐαγγέλου Ζάππα εἰς τὴν γενέτειράν του.

«...Τὸ ἀτμόπλοιο τοῦ Λούδ Τριεστῖνο ἔπιανε τὰ χαράματα τοὺς Ἁγίους Σαράντα, τὸ Σκόλωμα, ὅπως τὸ λέμε ἐκεῖ...

...Τὸ ἀτμόπλοιο σφυρίζοντας αὐλάκωνε τὴν Ἀδριατικὴν μὲ κατεύθυνσιν τὴν Τεργέστη καὶ ἡ μαύρη ἄμαξα ὕστερα ἀπὸ κατανυκτικὸν τρισάγιον καὶ τὴν πένθιμη ψαλμωδίαν, ἐνῶ τὰ γυναικόπαιδα ἔκλαιγαν καὶ οἱ καμπάνες κτυποῦσαν πένθιμα ἔπαιρνε τὸ δρόμον γιὰ τὸ Δελβίνο καὶ κατὰ τὸ μεσημέρι ἔμπαινε στὰ στενὰ τῆς Μουζίνας γιὰ νὰ ριχθῆ στὸν κάμπο τῆς Δρόπολης.

Κατὰ τὴν διαδρομὴν τῆς πομπῆς ὅλα τὰ χωριά κατεβαῖναν στὸν ντερβένι, τὸ δημόσιον δρόμον. Χωρικὲς τοῦ Δελβίνου μὲ τὸ μαῦρον καὶ γαλάζιον σαγιάκια τους καὶ χωρικοὶ μὲ τὰ μαῦρα γιορτινὰ μάλλινα φορέματά τους. Δροπολίτισσες μὲ τὶς κάτασπρες φορεσιὰς καὶ τὰ ψηλὰ ἄσπρα μαντήλια τους καὶ ἀπὸ τοῦ Πωγωνίου τὰ χωριά γυναικεῖς μὲ ὀμπόλιες, πού ἔχον τὸ χρῶμα κροκοῦ αὐγοῦ, τὶς ἄσπρες μάλλινες φορεσιὰς καὶ ἄντρες μὲ τὰ μαῦρα. Κι ἀπὸ τὴν Λιούντζη μὲ τὶς γαλάζιες καὶ πράσινες χρυσοκέντητες τσόχες, κι ἀπὸ τὴν Ρίζα μὲ τὰ μαῦρα μάλλινα δίμιτα καὶ τὰ κόκκινα σιρίτια. Ἰγούμενοι καὶ καλόγεροι τῶν μοναστηριῶν ἀπὸ τὰ γύρω ὑψώματα καὶ παπάδες ἐφημέριοι τῶν τριγυρινῶν χωριῶν μὲ τὰ ὠμοφόρια καὶ τὰ ἐπιτραχήλια καὶ τὰ θυμιατὰ στὸ χέρι καὶ

τὸ πλῆθος, ὁ ἀλογάριστος λαός, ἄλλοῦ νὰ μαυρολογοῦν τὰ ὑψώματα κι ἄλλοῦ ν' ἀσπρολογοῦν ἀνάλογα μὲ τὶς ιδιόρρυθμες κι ἀνόμοιες ἠπειρωτικὲς φορεσιές, σ' ἓνα συναγερμό, ποὺ ὁμοίων τους οἱ γεροντότεροι τοῦ 1887 δὲν εἶχαν ματαϊδῆ, δὲν εἶχαν ματακούσει, παρὰ μόνο σὰν περνοῦσε ἀπὸ κεῖ μπροστὰ ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια καὶ δίδασκε τὰ πλήθη ὁ λατρεμένος στὴν Ἡπειρο Πάτερ Κοσμᾶς.

Τὰ γυναικόπαιδα ἔκλαιγαν καὶ οἱ ἄντρες σιωπηλοὶ μὲ σφιγμένα τὰ χεῖλη μὲ περήφανη θλίψι γιὰ τὸν ἔνδοξο ἄντρα, τὸν εὐεργέτη τους, ποὺ γύριζε νὰ κατακλιθῆ κοντὰ στοὺς προγόνους του.

Ἔτσι ὁ λαὸς σταυροκοπιόταν κι ἐχάϊδευε τὴ σεπτὴ λάρνακα τοῦ Εὐαγγέλη Ζάππα καὶ οἱ καμπάνες ἐσήμαιναν καὶ τὸ Κύριε ἐλέησον, Κύριε ἐλέησον, Κύριε ἐλέησον! ἐπαναλαμβάνονταν ἀπὸ μυριάδες στόματα.

Ἐνας ὠχρὸς ἥλιος καὶ μιὰ κουφόβρασι τῆς αὐγουστιάτικης μέρας ἔκανε τὸν συναγμένο εὐσεβῆ λαὸ ν' ἀναδεύεται καθὲ τόσο μὲ τὴν ἐμφάνιση τῆς μαύρης ἄμαξας μὲ τὰ μαῦρα ἄλογα, ποὺ ἔφερνε τὸν εὐεργέτη αὐτόν, ποὺ τὸ ὄνομά του ἦταν γνωστὸ καὶ στὸν τελευταῖο πολίτη αὐτῆς τῆς χώρας, ἀπὸ τὴ μεγαλοδωρία του καὶ τὰ σχολεῖα του.

Σχολεῖο στὴ Δέκκλη, στὴ Δρόβιανη, στὸ Λάμποβο, σχολεῖο στὸ Κηπαρὸ τῆς Χειμάρας καὶ στὸ Κακόσι καὶ τὴν Κάριανη τῆς Ρίζας, Σχολεῖο στὴ Νίβιανη τῆς Ζαγοριᾶς καὶ στὶς Φιλιάτες τῆς Θεσπρωτίας, Ζάππεια στὴν Πόλη καὶ στὴν Ἀθήνα.

Δεκαετηρίδες τὰ ἀγγελικὰ στόματα τῶν παιδιῶν τῆς Ἡπείρου ὕμνοῦσαν τὸν Μεγάλο Εὐεργέτη. Ὁ διδάσκαλος τῆς Μουζίνας Νεάνθης ἀνεψιὸς τοῦ Νεοφύτου Δέρκων ἀπὸ τὶς Δρυμάδες ἀπόγονος Μεσολογγιτομάχου ἐκφωνοῦσε ἓνα θαυμάσιο μνημόσυνο λόγο γεμᾶτο μὲ ρητὰ τῆς Γραφῆς ἀπὸ τὸ 50ὸν κεφάλαιο τῆς Γεννήσεως, ποὺ μιλεῖ γιὰ τὰ ὄστᾶ τοῦ Ἰωσήφ.

Κι ἀπὸ τὸ Χάνι τῆς Γράψης, ὅπου ἄλλα χωριά, ἄλλοι ἄνθρωποι, ἄλλοι κατευώδωναν κι ἄλλοι ὑποδέχονταν τοῦ τιμημένου εὐεργέτη τὰ λείψανα τὰ σεπτὰ, ἡ πομπὴ τραβοῦσε γιὰ τὸ Ἀργυρόκαστρο. Τὰ βουνὰ τῆς Λιούντζης καὶ τῆς Ρίζας λὲς κι ἔκλιναν τὶς ψηλὲς κορφές τους σὲ προσκύνημα τῆς ἱερᾶς πομπῆς, τῆς πνιγμένης καὶ εὐωδιαστῆς στὸ πυκνὸ θυμίαμα καὶ τὰ ρεῖθρα τοῦ Δρίνου κυλοῦσαν σιγαλινὰ καὶ συνώδευαν τὴν πομπὴ γιὰ τὸ Λάμποβο, τὸ ἄγνωστο στὴν ἱστορία, μὰ ἀπὸ τότε πανελλήνια γνωστὸ σὰν Λάμποβο τοῦ Ζάππα.

«Εἰς τὴν κατάπαυσί Σου Κύριε, ὅπου οἱ ἅγιοί Σου ἀναπαύονται ἀνάπαυσον, Κύριε, καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ δούλου Σου Εὐαγγέλη».

Καὶ ἡ πομπὴ μὲ τὴ μαύρη ἄμαξα, ποὺ εἶχε τὴν ἱερὰ λάρνακα

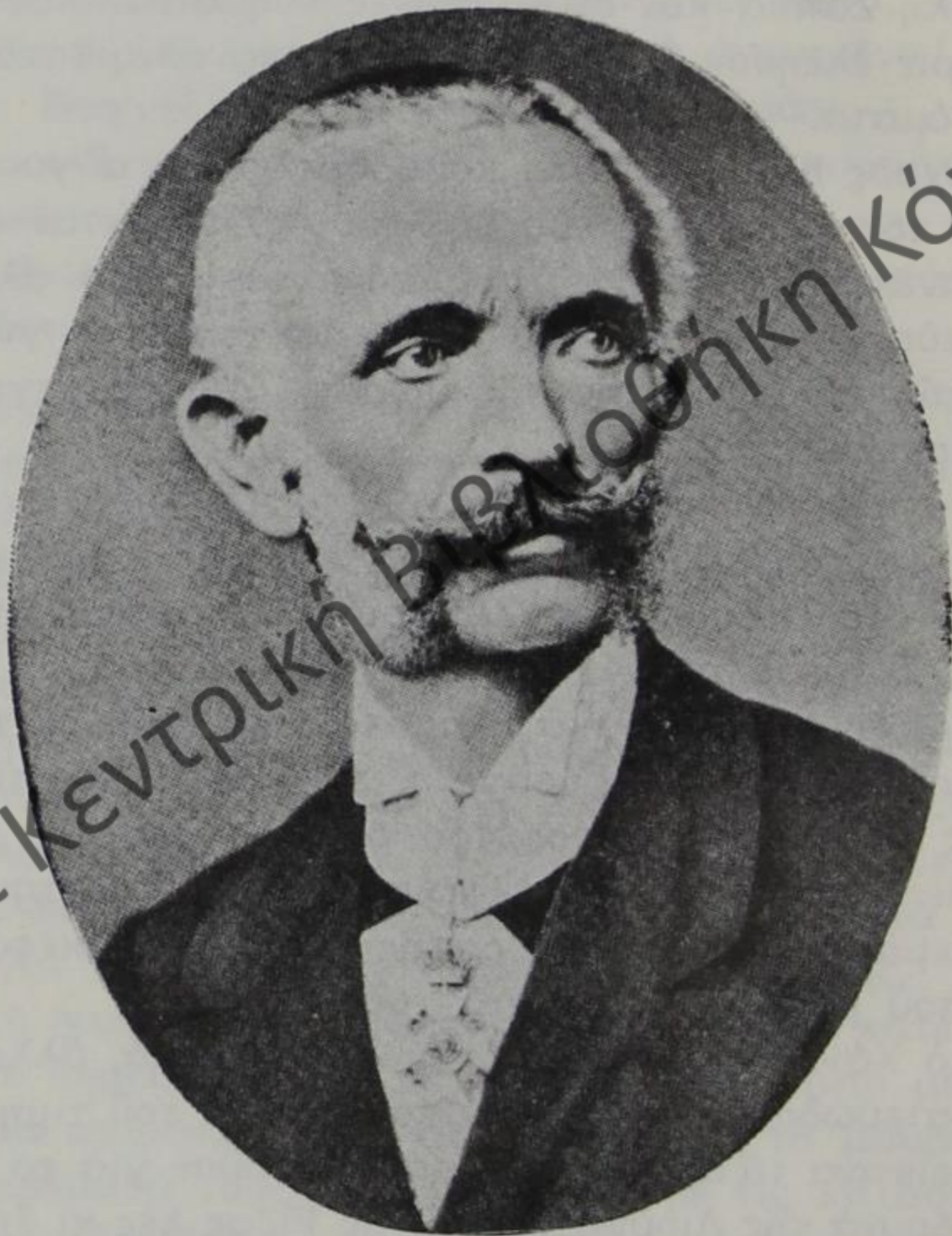

σκεπασμένη με μαύρο ύφασμα κι άπάνω χρυσοκέντητο σταυρό, με μαύρους φαναστάτες και πού την έσερναν τέσσερα μαύρα άλογα ώδευε - ώδευε προς τὸ Λάμποβο, για να εκτελεσθῆ ἡ ἐπιθυμία του σύμφωνα με τὸ 9ον άρθρον τῆς διαθήκης του...».

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΖΑΠΠΑΣ

Ὁ Κωνσταντῖνος Ζάππας, τὸ ἐμφανισθὲν αὐτὸ μέγα ἄστρον εἰς τὸν οὐρανὸν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων, ἦτο υἱὸς τοῦ Χρήστου καὶ τῆς Ἀγγελικῆς Ζάππα, ἐγεννήθη εἰς Μεγάλην Τσέταν τοῦ Κάτω Λαμπόβου, τὸ 1812.

Παρατηρῶν οὗτος ὅτι τὰ ἔσοδα ηὔξανον διὰ τῆς δραστηριό-

Κωνσταντῖνος Ζάππας

τητος καὶ τῆς καλῶς ἐννοουμένης οἰκονομίας, προέβη μετὰ τοῦ ἑξαδέλφου του Εὐαγγέλου Ζάππα εἰς τὴν ἀγορὰν πολλῶν καὶ διαφόρων κτημάτων. Ὁ οἶκος των ἦτο ξενῶν πάντων τῶν ἐκ τῆς Ἠπείρου καὶ λοιπῶν ἐπαρχιῶν τῆς τότε ἐλευθέρως καὶ δούλης Ἑλλάδος καταγομένων.

Τὸ 1863 ἀπεθίωσεν ὁ μέγας ἔθνικὸς εὐεργέτης Εὐάγγελος

Ζάππας. Τὸ ἔτος 1867 διενεργήθη ἡ ἀνακομιδὴ τῶν λειψάνων του καὶ ἡ μὲν κεφαλὴ του ἐτοποθετήθη δεξιὰ τῆς εἰσόδου τοῦ ἐν Ἀθήναις Ζαππείου Μεγάρου, τὰ δὲ ὑπόλοιπα ὅστ᾽ αὐτοῦ ἐτάφησαν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου τοῦ Κ. Λαμπόβου.

Τὸ 1872 ὁ Κωνσταντῖνος Ζάππας ἰδρύει ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ Ζάππειον Ἐκπαιδευτήριον ἀντάξιον τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐτέρου Βορειοηπειρωτικοῦ ἰδρύματος, τοῦ Ἀρσακείου. Τὴν ἴδρυσιν τοῦ Ἀρσακείου ἠκολούθησεν σειρὰ ἄλλων ἐκπαιδευτηρίων εἰς Ἀδριανούπολιν, Δέλβινον, Δρόβιανην, Κακόσι, Κάργιστον, Χειμάρραν, Κ. Λάμποβον, Λέκλι, Πρεμετὴν, Χουντικούκι, Φερράς.

Τὸ 1888 ὁ Κωνσταντῖνος Ζάππας ἀποπεράτωσεν τὸ ἐν Ἀθήναις Ζάππειον Μέγαρον, ὄνειρον τοῦ ἐξαδέλφου του Εὐαγγέλου Ζάππα. Σκοπὸς τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ κτιρίου, συμφώνως καὶ πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ διαθέτου, ἦτο ἡ εἰς αὐτὸ ἐκθέσις βιομηχανικῶν καὶ γεωργικῶν προϊόντων, κυρίως ἑλληνικῶν, ἀλλὰ καὶ ξένων.

Μεταφέρομεν ἐδῶ τὴν προσφώνησιν τοῦ Κωνσταντῖνου Ζάππα, κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν ἐγκαινίων τοῦ Ζαππείου Μεγάρου ἐν Ἀθήναις :

«Μεγαλειότατε,

Ἐπὶ ἀκροτάτου συνέχομαι συγκινήσεως ἐπὶ τῇ εὐφροσύνῳ ἡμέρα, τῆς ὁποίας περὶ δυσμᾶς θίου με κατηξίωσεν ἡ Θεία Πρόνοια νὰ ἴδω ἀρχαῖον καὶ εὐλαβῆ πρόθεσιν εἰς περικαλλῆ πραγματικότητα, ἡμέραν τὴν ὁποίαν καταγλαίσει ἡ βασιλῆος πομπὴ καὶ ἡ ἄδολος χαρμονὴ τοῦ λαοῦ.

Ὁ ἀρχηγέτης τῆς οἰκογενείας μου, ὁ ἀοίδιμος Εὐαγγέλης, ἔγνω ἐξ ἐμπνεύσεως κλασικῆς νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν προσφιλεστάτου Ἑλλάδα τοὺς ἀρχαίους χρόνους τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, ἀλλ' ὑπὸ τοὺς ὅρους καὶ τὰς συνθήκας τῆς νεωτέρας ζωῆς. Ἐγνώριζεν ἐκεῖνος, ὅτι ἡ ἐθνικὴ ἐργασία καὶ δραστηριότης ὀλίγον θὰ συνετέλει ὑπὲρ τῆς προόδου τοῦ τόπου, φερομένη ἄνευ συνειδήσεως τοῦ περὶ αὐτὴν μέσου καὶ χωρὶς λελογισμένης σκοπιμότητος.

Εἰς τὰς περιοδικὰς ἐκθέσεις τῶν προϊόντων τῆς πνευματικῆς καὶ ὕλικῆς δραστηριότητος τῶν ἐθνῶν ἐνεύρισκεν ἐκεῖνος πολῦτιμον παράγοντα προόδου καὶ τιμῆς.

Εἰς τὰς ἐκθέσεις καὶ προϊόντα καὶ ἐκθέται ὑποβάλλονται ὑπὸ τὸ ἀσφαλέστερον τῶν κριτηρίων, τὸ κριτήριον τοῦ λαοῦ. Αὐτόθι ὁ εὐφυῆς ἐργάτης κάμνει τὴν συγκριτικὴν μελέτην τῶν ἔργων του πρὸς τὰ τῶν ὁμοτέχνων του. Ἐνῶ δὲ ὁ τεχνοκρίτης φέρει τὰς κρίσεις αὐτοῦ, ὁ Ἑλλανδίκης στεφανοῖ τὸν εὐδοκιμήσαντα καὶ οὕτω

ἢ μετὰ συνειδήσεως ἀμίλλα ἐν τῷ ἀγῶνι τῆς ὑπάρξεως καὶ φω-
τίζει καὶ προάγει θαυμασίως.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἵδρυσεν ὁ ἀείμνηστος ἐκεῖνος τὰ Ὀ-
λύμπια, ὥρισε τὰ τῆς οἰκοδομῆς ἀναλόγου μεγάρου, καὶ θανὼν
πρὶν ἢ συντελεσθῆ τὸ ἔργον, ὑπὲρ οὗ διέθεσεν τὰ τῆς οὐσίας του,
ἀνέθετο εἰς ἐμὲ τὴν ἐντολὴν νὰ ἐκπληρώσω τὴν θέλησίν του.

Μετὰ πάροδον εἰκοσιπεντετηρίδος ἀγώνων καὶ περιπετειῶν ἐ-
περατώθη τὸ ἔργον καὶ οὕτως εὐλαβῶς ἐτελέσθη ἡ ἱερὰ τοῦ δια-
θέτου θέλησις.

Εὐγνωμονῶν τὴν Α. Μεγαλειότητα καὶ τὴν Σ. Κυβέρνησιν ἐπι-
ταῖς τιμαῖς, ἃς ἐπεδαψιλεύσαντο εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἀγαπητοῦ
μου ἀοιδίμου Εὐαγγέλη ὡς καὶ εἰς ἐμὲ, ὡς καὶ τὰς κατὰ καιροὺς
ἐπιτροπὰς, ἀνθ' ὧν ἐμόχθησαν ὑπὲρ τοῦ ἔργου, καὶ ἰδίως τὴν
ἐνεστῶσαν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἀξιοτίμου κ. Στεφ. Δραγουμή,
περιχαρῆς καὶ εὐελπίς παραδίδω τὸ συντελεσθὲν ἔργον τῷ Ἕθνει
εὐχόμενος αὐτῷ τὰ κράτιστα.

Ζήτω ὁ Βασιλεύς!

Ζήτω τὸ Ἕθνος!

Ζήτησαν οἱ ἐργάται τῆς ἐθνικῆς εὐημερίας καὶ δόξης».

Ὁ Κωνσταντῖνος Ζάππας εἶναι ὁ ἱδρυτὴς τοῦ πρώτου ἐν Λαμ-
πόβῳ δημοτικοῦ σχολείου ὡς καὶ πλήρους 5θεσίου ἀστικῆς scho-
λῆς ἧτις, λόγω πλήθους μαθητῶν προήχθη εἰς ἡμιγυμνάσιον, εἰς
τὸ ὁποῖον ἐδίδαξαν πολλοὶ διδάσκαλοι ἐκ διαφόρων μερῶν τῆς
Ἡπείρου καταγόμενοι.

Εἰς τὰ ἀξιόλογα ταῦτα ἐκπαιδευτήρια ἐφοίτων μαθηταὶ καὶ
ἐκ τῶν ὁμόρων χωρίων, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων κοινοτήτων τῆς ἐπαρ-
χίας, ἀκόμη καὶ Ὀθωμανοὶ ἐξ Ἀργυροκάστρου καὶ Τεπελενίου.

Τὸ σχολεῖον τοῦτο ἔκειτο εἰς τὸ μέσον τοῦ χωρίου, κάτωθεν
τῆς κεντρικῆς ἐκκλησίας. Εἰς τὸ ἰσόγειόν του, ἀποτελούμενον ἐκ
μιας αἰθούσης, ὑπῆρχον ἀμμοδόχοι, εἰς τὰς ὁποίας οἱ μικροὶ μα-
θηταὶ ἠδύναντο νὰ χαράσσουν διὰ τοῦ δακτύλου των τὴν ἀλφά-
βητον ἢ τὴν ἀριθμητικὴν.

Αἱ ἐξετάσεις, εἰς τὸ τέλος τοῦ διδακτικοῦ ἔτους, ἐγίνοντο με-
λαμπρότητα. Τὸ κτίριον ἔλαμπεν ἀπὸ καθαριότητα καὶ οἱ μικροὶ
μαθηταὶ ἠμιλλῶντο μεταξύ των ποῖος θὰ δώσῃ τὰς καλυτέρας ἀ-
παντήσεις καὶ θὰ διακριθῆ οὕτω μεταξύ τῶν συμμαθητῶν του.

Εἰς τὸ σχολεῖον ὑπῆρχεν βιβλιοθήκη δωρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κων-
σταντίνου Ζάππα. Αὕτη περιελάμβανεν ἀρχικῶς 200 βιβλία ἐμ-
πλουτισθεῖσα ἀργότερον προκειμένου νὰ ἐπιτευχθῆ εὐρυτέρα διά-
δοσις τῆς παιδείας καὶ τῶν γραμμάτων οὐχὶ μόνον εἰς τὴν γενέ-
τειραν τοῦ εὐεργέτου, ἀλλὰ καὶ τὰς πέριξ κοινότητας.

Ἄλλα τὸ Κάτω Λάμπονον εὐηργετήθη πλουσιοπαρόχως ὑπὸ τοῦ Κων. Ζάππα. Οὕτως ὁ μέγας εὐεργέτης :

1) Ἰδρυσε σχολὴν ὑφαντικῆς καὶ ραπτικῆς διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν νεανίδων τῶν δύο συνοικισμῶν τοῦ Κ. Λαμπόβου καὶ τῶν πέριξ χωρίων.

2) Ἀνήγειρεν ἐκ θάθρων τὴν μεγαλοπρεπῆ κεντρικὴν ἐκκλησίαν τῶν Γενεθλίων τῆς Θεοτόκου εἰς Μεγάλην Τσέταν Κ. Λαμπόβου, εἰς τὴν ὁποίαν ἐφυλάσσοντο καὶ δύο εἰκόνες φιλοτεχνηθεῖσαι πρὸ τοῦ 14ου αἰῶνος.

3) Μετέφερεν, τὸ ἔτος 1865, τὰ ὕδατα τῆς κεντρικῆς θρύσης τῆς Μεγάλης Τσέτας.

4) Ἀνεκαίνισεν, τὸ 1864, τὸν ἱερὸν ναὸν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου τῆς μονῆς Τιρμπουκίου.

5) Τὸ ἔτος 1868 ἀνήγειρεν τὴν κεντρικὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Τριάδος εἰς Μικρὰν Τσέταν, ἐνῶ τρία ἔτη θραδύτερον ἐπεσκεύασεν καὶ διεκόσμησεν αὐτήν.

6) Τὸ 1872 ἀνήγειρεν ὀθωμανικὸν τέμενος εἰς Χόρμυον, διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ καὶ τοὺς Ὀθωμανοὺς καὶ νὰ προλάβῃ, ἴσως, ἀντιδράσεις των, διὰ τὰς πρὸς τοὺς χριστιανοὺς πλουσίας δωρεάς του.

7) Τὸ 1873 ἐπανώρθωσεν τὴν δύσβατον ὁδὸν ἀπὸ τὸ ἀγρόκτημα Κάργιανη μέχρι τὴν Μικρὰν Τσέταν, λιθοστρώσας καὶ τὰς ὁδοὺς τῆς Μεγάλης Τσέτας.

8) Τὸ 1879 ἐπεσκεύασεν τὴν γέφυραν Σούμπαση, (*) ὑπὸ τὴν ὁποίαν διέρχεται ὁ Ἀργυροῖνος Δρίνος ποταμός. Τὴν γέφυραν ταύτην οἱ ἴδιοι οἱ Λαμπόβιται εἶχον ἀνατινάξει, διὰ νὰ παρεμποδίσουν τὴν ἐν καιρῷ χειμῶνος διέλευσιν τῶν πέραν τοῦ ποταμοῦ τουρκαλβανῶν ζωοκλεπτῶν καὶ κακοποιῶν.

9) Μεγίστη, τέλος, εὐεργεσία τοῦ Κων. Ζάππα διὰ τὸ τμήμα Ρίζης, ἦτο ἡ μισθοδοσία τοῦ ἱατροῦ, ὁ ὁποῖος εἶχε ἔδραν τὸ Λάμπονον καὶ περιοχὴν εὐθύνης τὰς ὀκτῶ πέριξ τοῦ Λαμπόβου κοινότητος. Ἡ ἱατροφαρμακευτικὴ περίθαλψις διὰ τοὺς ἀποδεδειγμένως ἀπόρους τῶν ὡς ἄνω κοινοτήτων ἦτο δωρεάν.

(*) Ἀξίζει νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ λέξις Σούμπαση εἶναι τουρκικὴ καὶ σημαίνει τὸν ἄρχοντα χωρίου τινὸς ἢ πολίχνης, ἐνθα δὲν ὑφίστατο ἄλλη πολιτικὴ ἀρχή. Οὗτος ἦτο ὁ ἀρχηγὸς τῆς χωροφυλακῆς, ἔχων τὸ δικαίωμα νὰ δικάζῃ μικροῦ χρέους διαφοράς, νὰ εἰσπράττῃ δι' ἑαυτὸν τὸ 10%, νὰ τιμωρῇ καὶ νὰ φυλακίζῃ ἠδύνατο ἐπίσης νὰ ἀποβάλλῃ τὸν πταίστην ἐκ τῆς οἰκίας του, σφραγίζων αὐτήν. Πλησίον τῆς ἐν λόγω γεφύρας ἐλάμβανον χώραν αἱ δι' ἔθνικοὺς ἢ πολιτικοὺς λόγους συναθροίσεις τῶν Ἀλβανῶν. Τέλος, ὀλίγα μέτρα πέραν τῆς γεφύρας, εἰς τὸ σημεῖον ἐνθα ἐπήγαζον τὰ ἀφρώδη ὕδατα τοῦ Κρυονερίου, ἦτο ἡ ἔδρα τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, τοῦ Σούμπαση.

Δωρεάν ἰατροφαρμακευτικῆς περιθάλψεως ἐδικαιοῦντο καὶ οἱ ἱερεῖς, οἱ ἱεροψάλται, τὸ διδασκτικὸν προσωπικὸν καὶ οἱ μαθηταὶ τοῦ Λαμπόβου καὶ τῶν πέριξ αὐτοῦ κοινοτήτων.

Δυστυχῶς ἡ δωρεάν αὕτη περίθαλψις κατηργήθη ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις ἐπιτροπῆς διαχειρίσεως τοῦ κληροδοτήματος, κατόπιν ὁμῶς ἐνεργειῶν τοῦ ὑποφαινομένου ἐπανεχορηγήθη, ἔπαυσε ὁμῶς παρεχομένη λόγῳ τῆς δημιουργηθείσης μεταπολεμικῶς καταστάσεως.

Σημειωτέον ὅτι τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς περιουσίας τῶν Ζαππαίων εὑρίσκετο ἐν Ρουμανίᾳ, ἔνθα καὶ ἀπεκτήθη. Μεταγενεστέρως (1890) ἐνεφανίσθησαν πλεῖστοι ὅσοι διεκδικηταὶ τῆς περιουσίας αὐτῆς, οἵτινες μετὰ μακροῦς δικαστικοῦς ἀγῶνας ἐπέτυχον νὰ ἀναγνωρισθοῦν ὡς νόμιμοι κληρονόμοι τῶν Ζαππαίων.

Ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς τεραστίας περιουσίας τῶν Ζαππαίων εἶχεν ἐγείρει καὶ τὸ Ρουμανικὸν δημόσιον.

Ὁ Κων. Ζάππας ἀπεβίωσεν τὴν 20 Ἰανουαρίου 1892 ἐν Βροσθενίῳ Ρουμανίας. Ἄπας ὁ θῖος του διέρρευσε ἐν διηνεκεῖ ἀγαθοεργία, ἐν τῷ προσώπῳ δὲ τοῦ ἀειμνήστου ἐστερήθη τὸ Γένος ἑνὸς τῶν μεγαθυμοτάτων αὐτοῦ εὐεργετῶν.

Τὰ λαμπρὰ καὶ ἐθνωφελῆ αὐτοῦ ἔργα ἔσονταί ἐν τῷ μέλλοντι οἱ κήρυκες τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ καὶ τὸ σεβαστὸν ὄνομά του ἐχαράχθη ἀνεξιτήλοις γράμμασιν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Γένους ἡμῶν, οὕτινος αἱ εὐλογίαι θὰ καλύπτουν ὡς θεία μουσικὴ τὸν ὕπνον τοῦ ἀγαθοῦ ἀνδρός.

Εἰς τὴν εὐγενῆ καρδίαν του εἶχε ἐνθρονισμένην τὴν ἀρετὴν, μοναδικὸν δὲ στόχον εἶχεν θέσει τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν διάδοσιν τῆς παιδείας, προδρόμου τῆς πνευματικῆς καὶ πολιτικῆς ἀνορθώσεως τοῦ Γένους. Διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν καὶ διέθεσεν σημαντικὰ χρηματικὰ ποσὰ προκειμένου νὰ ἰδρῦσῃ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος λαμπρὰ ἐκπαιδευτήρια.

Ἡ ἀγαθοποιὸς δρᾶσις αὐτοῦ, ὅπως ἄλλωστε, ἐτονίσθη καὶ ἀνωτέρω, δὲν περιορίσθη μόνον εἰς τὴν γενέτειράν του, ἀλλ' ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὴν πέριξ αὐτῆς περιοχὴν, ἰδρῦων καὶ ἐνισχύων οἰκονομικῶς λαμπρὰ ἐκπαιδευτήρια, ἐνισχύσας οὕτω τὴν πεποίθησιν ὅτι «ἔθνη διὰ τῆς διανοίας καὶ τῆς καρδίας ζήσαντα καὶ δοξασθέντα οὐδέποτε ἀποθνήσκουν».

Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος μνήμα τῶν πράξεων τοιούτων περικλεῶν ἀνδρῶν, ἐξεδήλωσε κατὰ τὸν καλύτερον τρόπον τὴν εὐγνωμοσύνην του πρὸς αὐτούς, παρασημοφορῆσαν αὐτούς διὰ τὰ λαμπρὰ καὶ ἀειφανῆ τῆς φιλογενείας αὐτῶν τεκμήρια καὶ στήσαν τοὺς ἀνδριάντας των παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ καλλιμαρμάρου Ζαππείου Μεγάρου, τὸ ὁποῖον οὗτοι ἀνήγειραν.

Ὁ ἡγεμονικὸς πλοῦτος τῶν Ζάππα φαίνεται εἰς τὴν διαθήκην τοῦ Κωνσταντίνου. Ἡ φιλογένεια, ἡ φιλοπατρία, ἡ νοσταλγία, ὁ ἔρωσ πρὸς τὴν παιδείαν, ἡ φιλαλληλία, ὁ πρακτικὸς καὶ προσγειωμένος νοῦς συνθέτουν τὴν εἰκόνα τῆς διαθήκης τοῦ Κωνσταντίνου Ζάππα. Τὸ πολῦτιμον τοῦτο κείμενον, ἄξιον νὰ εἰσαχθῆ εἰς τὰ σχολεῖα μας, παραθέτομεν κατωτέρω ὀλόκληρον.

ΔΙΑΘΗΚΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΖΑΠΠΑ

Τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον μᾶς διδάσκει: «γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε· οὐ γὰρ οἴδατε τὴν ὥραν οὐδὲ τὴν στιγμήν, ἐν ἧ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται». Τὴν θείαν ταύτην διδαχὴν τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν Εὐαγγελίου ἔχων ὑπ' ὄψιν, θεωρῶ χρέος μου, ὡς ἄνθρωπος ὑποκείμενος εἰς τὸν νόμον τῆς φύσεως, νὰ τακτοποιήσω τὰ τῆς περιουσίας μου διὰ τῆς παρούσης ἰδιοχείρου διαθήκης.

Α') Καὶ πρῶτον μὲν παρακαλῶ μετὰ συντριβῆς καρδίας τὸν φιλεύσπλαχτον Θεὸν διὰ νὰ μὲ συγχωρήσῃ τὰς ἁμαρτίας μου εἰς τὰς ὁποίας ὡς ἄνθρωπος ὑπέπεσα ἔργῳ, λόγῳ ἢ διανοίᾳ. Συγχωρῶ καὶ ἐγὼ τοὺς μὲ ὁποιοδήποτε τρόπον μὲ ἀδίκησαν, μὲ ἔβλαψαν, ἢ μὲ ἐπίκραναν, καὶ παρακαλῶ ὅλους νὰ μὲ συγχωρέσουν ἐπίσης δι' ὅσα θεληματικῶς ἢ ἀθελήτως τυχὸν τοὺς ἀδίκησα, τοὺς ἔβλαψα ἢ τοὺς ἐπίκρανα.

Β') Εἶμαι ἐκ πατρὸς Ἡπειρώτης, πολίτης Ἑλλήν, δημότης Τρικκάλων, χριστιανὸς ὀρθόδοξος, καὶ εὐρίσκομαι σήμερον εἰς τὰ ἑβδομήντα ἑπτὰ ἔτη τῆς ἡλικίας μου, ἔμεινα πρὸ πολλοῦ ἀνευ γονέων, δὲν ὑπανδρεύθην καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἔχω οὔτε ἀνιόντας συγγενεῖς, οὔτε κατιόντας· διὰ τοὺς πλαγίους συγγενεῖς μου ἀναφέρω κατωτέρω.

Γ') Ἡ περιουσία μου εἶναι ἐλευθέρα ἀπὸ κάθε βάρους ἢ ὑποχρέωσιν καὶ ἀποκλειστικῶς ἰδιοκτησία μου, τὴν ὁποίαν μὲ τὴν εὐλογίαν τοῦ Ὑψίστου διὰ τῶν ἰδρώτων μου ἀπῆλαυσα καὶ ἡ ὁποία σήμερον εἶναι ἡ ἐξῆς κινητὴ καὶ ἀκίνητος. Ἡ ἀκίνητος περιουσία μου συνίσταται ἀπὸ τὰ ἐξῆς.

1) Τὰ ἐν Θεσσαλίᾳ κτήματά μου, τὸ κτήμά μου «Μεγάλα Καλύδια» εἰς τὴν ἐπαρχίαν Τρικκάλων, ἡ Μικρὴ Πολιάνα μὲ τὸν νερόμυλον, συνορεύουσα μὲ τὰ «Μεγάλα Καλύδια», ἡ «Μαγουλίτσα καὶ Μπαλτσάκη» συνορεύονται μὲ τὴν Μικρὰν Πολιάνα, αἱ «Καρυαὶ» συνορεύουσαι καὶ αὐταὶ μὲ τὰ Μεγ. Καλύδια, Ἁγία Κυριακὴ συνορεύεται ταῖς Καρυαῖς, τὰ τρία τέταρτα τῆς Παπαράντζας, Ταουσιάνη, Τεκέλη, Ψυχικόν, Μπκράτση μὲ Σουγιουτλῆ· καὶ τὰ τέσσαρα κτήματα ταῦτα εἶναι εἰς τὴν ἐπαρχίαν Λαρίσσης. Ἡ Λαζαριμπούγα, αὐτὸ εἶναι εἰς τὴν ἐπαρχίαν Φαρσάλων, Καρδιτσομάγουλα ὁμοῦ μὲ τὰς Μεταραγκητάδες, ὅπου ἠγόρασα ὕστερα, καθὼς καὶ ἄλλα στρέμματα εἰς χωρᾶφια Τουρκῶν, ὅλο ὕστερα ἀγορασμένα καὶ τὰ ὁποῖα ὅλα συνεχόνονται μὲ τὴν Καρδιτσομάγουλαν ἓνα σῶμα, τὸ ὁποῖον εἶναι εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καρδίτσης.

2) Ἐδῶ εἰς τὴν Ρουμανίαν ἔχω τὸ εἰς Καλαράσιον κατάστημα, ἀτμόμυλον, ἀλευροποιεῖον ὀνομαζόμενον φάμπρικα Ὀλύμπια εἰς τὸν νομὸν Ἰαλο-

μίτσης, τὸ ὁποῖον σύγκειται ἀπὸ ἀποθήκας, φούρνους, καπηλεία, σπίτια ὅλα εἰς μίαν περιφέρειαν, ὡς διαλαμβάνουν τὰ ἀγοροέγγραφά μου.

3) Ἡ κινητὴ δὲ περιουσία μου συνίσταται ἐπὶ τῶν διαφόρων ἐργασιῶν τόσον τὰ ὅσα ἔχω εἰς τὰ δύο καταστήματά μου, τὸ εἰς Βροσθένιον πνευματοποιεῖον καὶ ἀλευροποιεῖον καὶ εἰς τὸ Καλαράσιον ἀτμόμυλον, διὰ τὸν ὁποῖον κρατῶ λογαριασμὸν ἰδιαίτερον εἰς κατάστιχον διὰ χειρὸς μου καθὼς καὶ ὅσα ἔχω εἰς τό, ἐν Βουκουρεστίῳ τῆς Ρουμανίας τραπεζίτην κύριον Χριστοφῆ Λ. Ζερλέντην, μὲ τὸν ὁποῖον ἐργάζομαι πρὸ πολλοῦ καὶ ἔχω τρεχούμενον λογαριασμὸν ἰδιαίτερον, τὸν ὁποῖον κρατῶ ἰδιοχείρως μου εἰς βιβλίον, συμφώνως καὶ μὲ τὰς ἐπιστολάς του καὶ μπιλάντσα του κατ' ἔτος· πρέπει ἔχω μὲ τὸν ἴδιον κύριον Ζερλέντην καὶ συνεταιρισμὸν πρὸ πολλοῦ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1884 μέχρι τοῦ 1890 Δεκεμβρίου 31 καὶ τώρα πάλιν τὸ ἐξαναπέσωσα διὰ τρία ἔτη ἀπὸ 1891 Ἰανουαρίου πρώτη καὶ μέχρι τοῦ 1894 Ἰανουαρίου πρώτη, διὰ τραπεζικὰς καὶ ἐμπορικὰς ἐργασίας, διευθυνομένας εἰς ὅλο τὸ διάστημα, πλὴν τὰ τοῦ ἴδιου καὶ κατέθεσα εἰς αὐτὸν τὸ μερίδιόν μου τὸ ἥμισυ ἐκ τοῦ ὅλου ἐγὼ ἓνα ἑκατομμύριον φράγκα χρυσᾶ ἀρ. 1.000.000, μὲ τοὺς ὅρους τῆς συμφωνίας, οἱ ὁποῖοι διαλαμβάνουν εἰς τὸ μεταξύ μας ἰδιωτικὸν συμβόλαιον, τὸ ὁποῖον κρατῶ εἰς τὸ χρηματοκιβώτιόν μου.

4) Ὅλα ἐκ τῆς κινητῆς περιουσίας μου ὅσα ἔχω καταθεμένα εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος ἔχω εἰς αὐτὴν τριάντα μετοχὰς 30 τῆς ἰδίας Τραπεζῆς, προσέτι ἔχω καὶ χιλίας τετρακοσίας τρεῖς 1403 μετοχὰς τοῦ σιδηροδρόμου Ἀθηνῶν — Πειραιῶς — Πελοποννήσου, τὰς ὁποίας παρέδωκεν ἐπ' ὀνόματί μου ἡ Γενικὴ Πιστωτικὴ Τράπεζα, ὡς διαλαμβάνει ἡ ἀπόδειξις τῆς ὑπο χρονολογίαν Ἀπριλίου 10 καὶ ἔτος 1886· εἰς τὸν ῥηθέντα σιδηρόδρομον εἶμαι συνιδρυτὴς διὰ τέσσαρας πόντους καὶ ἔχω μετρήσει μέχρι σήμερον δραχμὰς ἑκατοσίας σαράντα πέντε χιλιάδας πεντακόσια τέσσαρα, 245.504.

5) Τόσον σὲ τὰ ἄνω ρηθέντα καθὼς καὶ δι' ὅλην τὴν κινητὴν περιουσίαν μου κρατῶ ἰδιαιτέρας σημειώσεις καὶ λ)σμοὺς ἰδιοχείρους μου εἰς τὸ ἰδιαίτερόν μου βιβλίον, ὅπου εὐρίσκεται μὲ τὰ ἄλλα χαρτιά μου.

6) Νὰ ἦναι δὲ γνωστὸν ὅτι δὲν ἔχω οὐδέποτε συνήθειαν νὰ δανίζωμαι χρήματα ἢ ἄλλον ὁπωσδήποτε λόγον ὑποσχετικοῦ ἐγγράφου καὶ διὰ τοῦτο δὲν χρεωστῶ εἰς κανένα τίποτε.

7) Ἐπειδὴ ὅλοι γνωρίζομεν ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν κόσμον τοῦτον εἶναι καὶ περναῖ ὡς ἓνα ὄνειρον, αὐτὸ τοῦτο εἶχον καὶ ἐγὼ ὑπ' ὄψιν, ἐθεώρησα ὅτι ἕκαστος χρεωστεῖ νὰ ἐργάζεται καὶ δυναθῆ μετὰ τὸ τέλος τῆς ζωῆς του κατὰ δύναμιν, ποῖος διὰ λόγου, καὶ ποῖος διὰ ἔργου νὰ ἀφήσῃ καλὰ ἔχνη πρὸς παράδειγμα τῶν μεταγενεστέρων, τὴν πολὺ ὀλίγην δὲ ταύτην κατάστασιν καὶ ἐγὼ ἐργαζόμενος ἀπὸ τῆς νεαρᾶς μου ἡλικίας ἐπιθυμῶ, ἔστω καὶ ἐλάχιστον, νὰ φανῶ χρήσιμος, ἐγκαθιστῶν μετὰ τὸν θάνατόν μου κληρογόμενον καὶ διάδοχόν μου τὸ Κράτος τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου ὑπὸ τοὺς κάτωθι ὅρους, διατάξεις καὶ συνθήκας, ἄνευ δικαιώματος τοῦ ἐγκαθισταμένου

κληρονόμου γὰ ζήτησιν ἐλάττωσιν τινα τῶν κληροδοτημάτων ἢ μεταβολὴν ὅρου τινὸς τῆς διαθήκης ταύτης. Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν δὲ τῶν διαταγῶν τῆς παρούσης μου διαθήκης διορίζω καὶ καθιστῶ ἐπιτρόπους καὶ ἐκτελεστάς τῆς παρούσης διαθήκης μου τοὺς ὀριζομένους δεσμούς καὶ ὑποχρεώσεις τοὺς δύο γυν ζῶντας ἀνεψιούς μου Χρῆστον καὶ Ἀπόστολον Ἀθανασίου Χρήστου Ζάππα μέχρι τέλους ζωῆς των καὶ ἐκ τῶν ἀξιοτίμων ὁμογενῶν τὸν κατὰ καιρὸν πρόεδρον τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἀρείου Πάγου, τὸν κατὰ καιρὸν πρόεδρον τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, τὸν κατὰ καιρὸν προεδρεύοντα ἀντιπρόεδρον τῆς ἐπὶ τῶν Ὀλυμπίων καὶ κληροδοτημάτων ἐπιτροπῆς, ἢ ὁποῖα θὰ ἦναι εἰς πέντε μέλη, ὅλοι ὁμοῦ θὰ ἀποτελοῦν ἓνα σῶμα ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ζάππειος Ἐπιτροπή». Παρακαλῶ δὲ τοὺς ἀξιοτίμους κατὰ καιροὺς ὁμογενεῖς γὰ δεχθῶν τὸ θάρος αὐτό, μετὰ τὸν θάνατον δὲ τῶν ἄνω ρηθέντων δύο ἀνεψιῶν μου, Χρήστου καὶ Ἀποστόλου, θὰ ἀποκατασταίνωνται ἐκ τῶν κατὰ καιρὸν πλησιεστέρων κληρονόμων των Ζαππικῆς γενεᾶς, πάντοτε διαδοχικῶς ἐκλεγόμενοι παρὰ τῆς ἰδίας Ζαππικῆς Ἐπιτροπῆς διὰ πλειοψηφίας, διὰ γὰ ἦναι μᾶλλον ἐκ τῶν διακεκριμένων. Παρακαλῶ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐπιτροπὴν ταύτην ὡς νομικὸν πρόσωπον.

8) Ἡ Ζάππειος Ἐπιτροπή θὰ ἔχη τὴν ἔδραν τῆς τακτικῶς εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, θὰ ἐκλέγῃ δὲ μετὰ τῶν μελῶν τῆς διὰ πλειοψηφίας ἀνὰ κάθισ τρία ἔτη τὸν τακτικὸν πρόεδρον τῆς καὶ τὸν ἀντιπρόεδρον, τὸν γραμματέα καὶ τὸν ταμίαν ἀπὸ τὰ ἴδια μέλη, θὰ διατηρῇ δὲ καὶ ἰδιαίτερον μὲ μισθὸν γραμματέα χωρὶς γὰ ἦναι μέλος, ὁ ὁποῖος θὰ ἦναι καὶ πρόχειρος ταμίας, κρατῶν τακτικὰ εἰσθλία διπλογραφικῶς δι' ὅλην τὴν δασοληψίαν ἐν γένει τῆς καταστάσεως καὶ τῶν κληροδοτημάτων μου καὶ θὰ εὐθύνετα δι' αὐτὸν ὅλη ἡ ἐπιτροπή θὰ συνεδριάζῃ κατὰ μῆνα τουλάχιστον μὲ ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ τρία μέλη, τὰ ὁποῖα θὰ ὑπογράφωνται ἰδιοχείρως εἰς τὸν κώδικα τῶν πρακτικῶν καὶ ἀποφάσεων. Ἀφίνω δὲ εἰς τὴν διάθεσιν ἐκάστου μέλους τῆς Ζαππείου ταύτης Ἐπιτροπῆς ἀνὰ τρεῖς χιλιάδας φράγκα κατ' ἔτος διὰ τὰ ἐπιτακτὰ ἐξοδά των, τὰ ὁποῖα ἀκολουθοῦν πάντοτε τοιαύτας ἐργασίας. Ἡ ἐπιτροπή διὰ καλὴν τάξιν εἰς τὸ τέλος ἐκάστου ἔτους θὰ κλείῃ τοὺς λογισμοὺς τῆς ὅλης δασοληψίας ὀνοματοειδῶς μέχρι ὀβολοῦ καὶ θὰ τοὺς ὑποβάλλῃ εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν, τὸ ὁποῖον παρακαλεῖται γὰ ἀναθέτῃ τὴν ἐξελέγξιν τους εἰς τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον, καὶ γὰ τοὺς ἐπιστρέψῃ πάλιν ὁμοῦ μὲ τὴν ἔκθεσιν τῆς ἐξελέγξεως, τότε δὲ ἡ ἐπιτροπή γὰ στρέψῃ πάλιν ὁμοῦ μὲ τὴν ἔκθεσιν τῆς ἐξελέγξεως, τότε δὲ ἡ ἐπιτροπή γὰ δημοσιεύσῃ αὐτοὺς καὶ τὴν ἔκθεσιν εἰς ἰδιαίτερα φυλλάδια διανεμόμενα, διὰ δὲ τῶν ἐφημερίδων συντοπικῶς μὲ μόνον ἰσολογισμόν.

9) Παρακαλῶ τὸν ἐν Βουκουρεστίῳ τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου κ. Πρέσβυν ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατόν μου γὰ ἔλθῃ ἐδῶ εἰς Βρασθένιον γὰ σφραγίσῃ ὅλα τὰ πράγματά μου, συγχρόνως δὲ γὰ τηλεγραφήσῃ τοὺς ἀνεψιούς μου Χρῆστον καὶ Ἀπόστολον, ὅπου καὶ ἂν εὐρίσκωνται, διὰ γὰ ἔλθουν ἐδῶ καὶ μετὰ τοῦ κυρίου Πρέσβευς γὰ ἀποσφραγίσουν καὶ γὰ κάμουν ὅλων τῶν εὐρι-

σκομένων πραγμάτων δύο καταγραφάς, υπογεγραμμένας και επικυρωμένας, τὴν μὲν μίαν νὰ στείλῃ ἢ Πρεσβεία εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν διὰ νὰ τὴν δώσῃ εἰς τὴν Ζάππειον Ἐπιτροπὴν, τὴν δὲ ἄλλην νὰ κρατήσουν οἱ ἴδιοι καὶ νὰ μείνουν ἐδῶ ἕως ὅτου ξεκαθάρισουν καὶ συνάξουν ὅλα ὅσα μου χρεωστοῦνται ἀπὸ διάφορα, σύμφωνα μὲ τὰ ἐδῶ βιβλία μου καὶ τὰ βιβλία τῶν ἐργοστασιῶν μου, ἐδῶ εἰς Βροσθένιον καὶ Καλαράσιον, καὶ πωλήσουν τὰ γεννήματα καὶ ἐμπορεύματα ὅσα θὰ εὑρεθοῦν εἰς τὰς ἀποθήκας μου, τὰ δὲ χρήματα θὰ ἐμβάσουν βαθμηδὸν εἰς τὴν ἐπιτροπὴν, καὶ ὅσα μετρητὰ καὶ χρεώγραφα, ἔγγραφα τῶν ἰδιοκτησιῶν μου καὶ ἄλλα ἐπίσημα καὶ ἰδιωτικὰ εὑρεθοῦν εἰς τὸ χρηματοκιβώτιόν μου, καθὼς καὶ ὅσα χρεώγραφα καὶ μετρητὰ ἰδικά μου μένουν εἰς τὸν ἐν Βουκουρεστίῳ κ. Χριστοφῆ Λ. Ζερλέντην, τραπεζίτην, σύμφωνα μὲ τὴν μερίδα του, τὴν ὁποίαν κρατῶ εἰς τὸ βιβλίον μου. Τὸ αὐτὸ θέλουν πράξει καὶ ἐκτελέσει ἀπαραλλάκτως καὶ εἰς τὰ ἐν Θεσσαλίᾳ κτήματά μου, ὅπως λέγω καὶ διὰ ἐδῶ, θὰ ἐξελέγξουν τοὺς λ) σμούς τῆς γενικῆς διευθύνσεως καὶ τῶν ἐπιστατῶν ἐκεῖ κτημάτων μου καὶ θὰ κανονίσουν αὐτούς, καὶ κατόπιν θὰ ἀφήσουν ἀντιπρόσωπον τῆς ἐμπιστοσύνης ἐπ' εὐθύνην των, ὁ ὁποῖος νὰ ἐπιστατήσῃ εἰς τὴν σύναξιν χρημάτων ἀπὸ χρεωστούμενα καὶ ἀπὸ πώλησιν γεννημάτων καὶ θὰ τὰ ἐμβάσουν βαθμηδὸν εἰς τὴν ἐπιτροπὴν, ἢ ὁποῖα νὰ τὰ καταθέτῃ εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος ἐντόκως ὁμοῦ μὲ τὰ ἄλλα καὶ ἐδῶ ἐμβασθέντα.

10) Νὰ τυπώσῃ ἢ Ζάππειος Ἐπιτροπὴ τὴν παροῦσαν διαθήκην μου καὶ τὴν διαδώσῃ εἰς τὰ ἐνδιαφερόμενα μάλιστα μέρη, νὰ τυπώσῃ ἐπίσης τὴν ἐπίσημον ἀλληλογραφίαν μου, ὅσα ἐγκρίνη κατάλληλα, καὶ θέσπ αὐτὰ εἰς βιβλιάρια, ὡσαύτως νὰ τυπώσῃ καὶ κόμην εἰς καλῶς δεμένα βιβλία ὅλα τὰ ἔγγραφα τῶν ἀγορῶν μου, κτημάτων, οἰκίας, καταστήματα καὶ τὰ λοιπὰ ἄνευ ἄξαιρέσεως μεταφρασμένα εἰς τὸ Ἑλληνικόν ὅσα εἶναι ὀθωμανικὰ χοτζέτια νὰ τὰ τακτοποιήσῃ ὅλα κατὰ τὸν Ἑλληνικὸν νόμον νὰ ὀριοθετήσῃ ὅλα τὰ κτήματά μου κατὰ τὰς ἐπισήμως μὲ χάρτας καὶ λοιπὰ διὰ νὰ γνωρίζωνται τὰ σύνορά των μὲ τὰ γειτονικά νὰ μὴ δοθῇ ἀφορμὴ φιλονεικιῶν καὶ δίκαι' τὰ δὲ πρωτότυπα νὰ τὰ καταθέσῃ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Βουλὴν πρὸς φύλαξιν αὐτῶν εἰς τὰ ἀρχεῖά της· τὰ δὲ χρεώγραφα θὰ πωλήσῃ βαθμηδὸν μέρος τῆς Ἑλληνικῆς Τραπεζῆς. Νὰ πωλήσῃ καὶ τὸ ἐν Καλαρασίῳ τῆς Ρουμανίας κατάστημά μου, τὸ ὁποῖον μὲ κοστίζει μὲ ἐπισκευὰς καὶ καλλωπισμούς, τὰς ὁποίας ἔκαμα μετὰ τὴν ἀγορὰν ἐννέα χιλιάδας εἰκοσάφραγκα χρυσᾶ, ὅλα δὲ τὰ μετρητὰ θὰ ἀφήσῃ εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν μὲ τὸν κατάλληλον τόκον καὶ ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ σηκώσῃ βαθμηδὸν, νὰ πληρώσῃ τὴν ἀξίαν τῶν κτημάτων, τὰ ὁποῖα θὰ ἐξακολουθῇ ν' ἀγοράζῃ εἰς Θεσσαλίαν, ἅμα παρουσιάζωνται εὐκαιρίαι εἰς συμφέρουσαν τιμὴν ἐπ' ὀνόματι καὶ ὡς κεφάλαιον τοῦ κληροδοτήματός μου, διότι θέλω ὅλη ἢ κινητὴ περιουσία ἄνευ ἐξαιρέσεως νὰ γίνῃ ἀκίνητος εἰς κτήματα ἐντὸς τῆς ἐλευθέρης Ἑλλάδος, τὰ ὁποῖα ὅλα τὰ ὅσα ὑπάρχουν, καθὼς καὶ ὅσα βαθμηδὸν θὰ ἀγορασθοῦν, θὰ ἐνοικιάζωνται ὅλα διὰ δημοπρασίας παρὰ τῆς Ζαππειῶν Ἐπιτροπῆς διὰ κάθε τρία ἢ πέντη ἔτη εἰς

ἐνοικιαστὰς ἀσφαλεῖς, μὲ συμφωνίαν νὰ πληρώνεται τὸ ἐνοίκιον εἰς δύο δόσεις κάθε ἑξαμηνίαν. Θὰ κοινοποιηθῆ δὲ πᾶσα ἐν δημοπρασίᾳ διὰ τριῶν γενικωτέρων ἑφημερίδων πάντοτε ἕξ μῆνας πρὶν τῆς λήξεως τῶν προηγουμένων ἐνοικιάσεων.

11) Ἐκ τῶν ἐτησίων εἰσοδημάτων μου τῆς ὀλικῆς καταστάσεώς μου ἡ Ζάππειος Ἐπιτροπὴ θὰ δίδῃ εἰς τὰ ἐτήσια κληροδοτήματα καὶ εἰς τὰ ἄπαξ ὅσα καὶ εἰς ὄσους κληροδοτῶ, ὡς ἀκολουθῶς ἀναφέρω.

Ἄρθρον 1

Εἰς τοὺς δύο ἀνεψιούς μου Χρῆστον καὶ Ἀπόστολον Ἀθανασίου Χρήστου Ζάππα, εἰς τὸν μὲν Χρῆστον ἐκληροδότησα δὲ ἀπὸ τώρα πρὸς χαρὰν τοῦ ἕνα κεφάλαιον τοῖς μετρητοῖς διακοσίας ἑβδομήκοντα χιλιάδας φράγκα, τὰ ὅποια ἔλαβε καὶ κατέθεσε πρὸς φύλαξιν καὶ ἀσφάλειάν του εἰς τὸν ἐν Βουκουρεστίῳ τραπεζίτην κ. Χριστοφῆ Λ. Ζερλέντην, προσέτι δὲ τὸν κληροδοτῶ καὶ κατ' ἔτος εἴκοσι πέντε χιλιάδας φράγκα, οὕτω δὲ ἀναλογοῦνται εἰς τὸν τόκον τοῦ ἄνω ῥηθέντος κεφαλαίου, τὸ ὅποιον τοῦ ἔδωσα διὰ τὸ φυλάξῃ ὀλόκληρον καὶ μὲ τὸ ὅποιον τοῦ γίνεται ἕνα ἐτήσιον εἰσόδημα ἀπὸ σαράντα χιλιάδες φράγκα· κληροδοτῶ δὲ εἰς τὸν Ἀπόστολον ἐπίσης κατ' ἔτος σαράντα χιλιάδες φράγκα· μετὰ δὲ τὸν θάνατόν των θὰ τὰ λάβουν οἱ κληρονόμοι των συμφώνως μὲ τὸν τρόπον καὶ τακτοποιήσῃ μὲ τὸν ὅποιον θὰ ἀναφέρω κατόπιν εἰς τὴν παροῦσαν διαθήκην μου. Εἰς τοὺς ἰδίους ἀνεψιούς μου Χρῆστον καὶ Ἀπόστολον χαρίζω καὶ εἰς Κέρκυραν πρὸ πολλοῦ ἀγορασμένην οἰκίαν μου, τοὺς χαρίζω ὅλην τὴν ὀπλοθήκην μου, ὅλα τὰ ἐπιπλα τῆς οἰκίας ἔδω καὶ ὅσα εἰς Βουκουρέστιον ἔχω εἰς τὴν οἰκίαν ὅπου ἔχω μὲ ἐνοίκιον, ὅλα τὰ σκεύη, σερβίτσια τοῦ τραπεζιοῦ καὶ ὅλα μου τὰ ζῶα ἄνευ ἐξαιρέσεως, καὶ ὀχήματα.

Ἄρθρον 2

Εἰς τὸν μικρότερον υἱὸν τοῦ μακαρίτου Παντελῆ Ἀναστασίου Ζάππα, ὀνομαζόμενον Πέτρον Παντελῆ Ζάππαν, τὸν ὅποιον πρὸ χρόνων σπουδάζω εἰς τὸ ἐν Χάλκῃ σχολεῖον, κληροδοτῶ αὐτὸν νὰ λάβῃ κατ' ἔτος φράγκα εἴκοσι χιλιάδας, μετὰ δὲ τὸν θάνατόν του νὰ δίδωνται ἐτησίως εἰς τοὺς κληρονόμους του διαδοχικῶς.

Ἄρθρον 3

Ἐνας καὶ ἕως δύο ὁσάκις θὰ ὑπάρχουν ἐκ τῶν ἀρσενικῶν γόνων τῆς Ζαππικῆς γενεᾶς καὶ ἐπιθυμοῦντες νὰ καταγίνουσι εἰς σπουδὴν καὶ μάθησιν ὅποιασδήποτε ἐπιστήμης, νὰ παραλάβῃ αὐτοὺς ἡ Ζάππειος ἐπιτροπὴ καὶ νὰ τοὺς διορίσῃ ὑποτρόφους τοῦ κληροδοτήματός μου μὲ ἀνάλογον μισθοδοσίαν πρὸς συντήρησίν τους διὰ νὰ ἀκολουθήσουν τὰς σπουδὰς των, πρῶτον εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔπειτα εἰς ἀνώτερα Πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης, προτιμῶντας πάντοτε τὰ ἠθικώτερα καὶ καταλληλότερά των πρὸς μόρφωσιν ἐναρέτου καὶ χρηστοῦ χαρακτήρος μέχρι τελειοποιήσεως τῶν σπου-

δῶν του. Ὑποχρεοῦται δὲ ἕκαστος τούτων νὰ στείλῃ εἰς τὴν Ζάππειον Ἐπιτροπὴν κάθε ἑξαμηνίαν ἐπίσημον ἀπόδειξιν τοῦ Πανεπιστημίου περὶ τῶν σπουδῶν καὶ τῆς καλῆς διαγωγῆς του, καὶ ἐὰν αὕτη εἶναι καλὴ καὶ ἠθικὴ, τότε νὰ διατηρῇ αὐτὸν μέχρι ἐντελοῦς τελειοποιήσεώς του, ἄλλως δὲ πᾶσα σπουδὴ καὶ μάθησις θεωρεῖται ἄσκοπος καὶ ἐπιβλαβῆς μᾶλλον, καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ παύεται ἀμέσως ὁ τοιοῦτος.

Ἄρθρον 4

Κληροδοτῶ τὸν ἐν Λαμπόβῳ Νικόλαον Δημητρίου Ζάππαν ἐνόσω αὐτὸς καὶ ἡ σύζυγός του ζήσουν νὰ τοὺς δοθοῦν κατ' ἔτος πρὸς χίλια διακόσια φράγκα· κληροδοτῶ εἰς τὴν ἐν Ἀργυροκάστρῳ ἀνεψιάν μου Μάρω Ἀθανασίου Ζάππα νὰ τῆς δοθοῦν κατ' ἔτος ἕως ὅτου αὕτη ζήσῃ φράγκα χίλια πεντακόσια· κληροδοτῶ δὲ τοὺς ἐν τῇ Μικρῇ Τσέτα Λαμπόβου δύο ἀδελφοὺς Μαρτύρη καὶ Γεώργιον Μαρτύρη, ἕως ὅτου αὐτοὶ ζήσουν, κατ' ἔτος φράγκα χίλια πεντακόσια, καὶ τὸν ἐξάδελφόν των Βασίλειον Χατζῆ Ἀθανάση, ἕως ὅτου αὐτὸς ζήσῃ, κατ' ἔτος πρὸς χίλια φράγκα, καὶ εἰς τὸν ἐνταῦθα γηραιὸν καὶ ἀόμματον Κύρην Ἰζάνες νὰ δώσουν πρὸς διατήρησίν του ἕως ὅτου ζήσῃ κατ' ἔτος πρὸς χίλια φράγκα.

Ἄρθρον 5

Νὰ συστήσῃ ἡ Ἐπιτροπὴ καὶ νὰ διατηρήσῃ εἰς τὸ χωρίον τῆς γεννήσεώς μου εἰς τὴν ἐκεῖ ἀγορασμένην οἰκίαν μου ἀπὸ τοὺς πελάτας ἕνα κατάστημα εἰς τὸ ὁποῖον νὰ μανθάνουν τὰ κοράσια νὰ ἐργάζωνται ὅλα τὰ εἶδη τῆς ὑφαντουργίας ἀνάλογα μὲ τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου, ὡσαύτως τὴν ῥαπτικήν καὶ τὴν πλεκτικήν, ὁμοίως δὲ μὲ αὐτὰ νὰ διδάσκωνται τὰ κοράσια καὶ ὀλίγα γράμματα μέχρι τῆς δευτέρας τάξεως τοῦ σχολείου· ἡ διδασκάλισσα καθὼς καὶ ἡ ὑφάντρια πρέπει νὰ ἦναι ἠθικωτάτη, ἀρίστης διαγωγῆς καὶ ἀφωσιωμένη εἰς τὸ ἔργον τῆς, καὶ ἡ μὲν μία αὐτῶν νὰ διδάσκῃ τὴν ὑφαντικήν καὶ ἄλλα εἶδη ἐργοχειρῶν, ἡ δὲ ἄλλη τὰ γράμματα καὶ ῥαπτικήν. Διὰ τὸν καταρτισμὸν τοῦ ἐργαστηρίου νὰ καταθέσῃ ἡ ἐπιτροπὴ ἀνάλογον πρὸς τὸν σκοπὸν κεφάλαιον διὰ τὴν ἀγορὰν τῆς πρώτης ὕλης, δηλαδὴ ἐργαλείων, νημάτων, μαλλίων καὶ λοιπῶν τοιούτων, μὲ τὰ ὁποῖα νὰ ἐργάζωνται τὰ κοράσια. Τὰ κατασκευαζόμενα ἔργα νὰ πωλῶνται εἰς καταλλήλους ἐποχὰς διὰ πλειστηριασμοῦ ἢ καὶ ἰδιαιτέρως, ὅταν παρουσιάζονται ἀγορασταὶ καὶ συνάμα νὰ γίνωνται δεκταὶ καὶ παραγγελίαι. Ἐκ τοῦ προϊόντος δὲ τῆς πωλήσεως ἑκάστου ἔργου, ἀφοῦ ἀφαιρεθῇ ἡ ἀξία τῆς εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς καταναλωθείσης πρώτης ὕλης, ἡ ὁποία ἀξία νὰ ἐπιπροστίθεται ἑκάστοτε εἰς τὸ καταθεμένον κεφάλαιον πρὸς συμπλήρωσίν του, ὅ,τι ἄλλο μένει ὡς κέρδος νὰ ἦναι πρὸς ὄφελος τῆς μαθητρίας, ἡ ὁποία καεσκεύασε τὸ ἔργον. Ὅταν τυχὸν δὲν πωλοῦνται τὰ ἔργα ὅλα, διὰ τὰ ὑπολειπόμενα νὰ ὑπάρχῃ ἐν τῇ σχολῇ ἰδιαιτέρον μέρος, τὸ ὁποῖον νὰ χρησιμεύῃ ὡς ἀποθήκη καὶ νὰ φυλάσσωνται ἐν αὐτῇ μὲ καταγραφὴν καὶ μὲ τὸν ἀριθμὸν των καὶ μὲ τὸ ὄνομα τῆς ἐργάτιδος διὰ νὰ πωληθοῦν βαθμιαίως εἰς ἄλλας εὐκαιρίας ἢ καὶ διὰ λαχείου· διὰ τὴν καλὴν

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κονίτσας

ΤΟ ΖΑΙ ΠΕΙΟΝ ΜΕΓΑΡΟΝ

καὶ ἀνελλιπῆ λειτουργίαν τοῦ σχολείου νὰ δορίζῃ ἢ Ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν ἐντι-
μοτέρων καὶ καταλληλοτέρων προσώπων ἐκεῖ τοῦ τόπου τρεῖς ἐφόρους, μετὰ
τῶν ἑσῶων νὰ συνενοῆται περὶ τε τοῦ προσωπικοῦ καὶ ἄλλων ἀναγκῶν τοῦ
σχολείου. Ὁ εἷς τῶν ἐφόρων νὰ ᾔῃ καὶ ταμίης, ὥστε νὰ κρατῆ τακτικούς
λογαριασμούς καὶ καταγράφῃ λεπτομερῶς κατ' ἔτος, καὶ ἐν γένει ὄλων τῶν
ἐργαλείων καὶ ἐπίπλων τῶν σχολείων, τὰς δὲ καταγραφὰς καθὼς καὶ λογα-
ριασμούς τούτους, ὑπογεγραμμένους καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων δύο ἐφόρων, νὰ ὑπο-
βάλλῃ ἐτησίως εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν, καθὼς καὶ τὸν προϋπολογισμόν τῶν ἐσό-
δων καὶ ἐξόδων τοῦ ἐπομένου ἔτους, καὶ ἂν τὸ ἐργαστήριον παρουσιάξῃ ἔλ-
λειμμα νὰ τὸ συμπληροῖ ἢ Ἐπιτροπὴ καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέπη νὰ ᾔῃ τὸ ἔλλειμ-
μα τοῦτο περισσότερο ἀπὸ 500 πενταχόσια φράγκα.

Ἄρθρον 6

Κληροδοτῶ ἐπίσης ἐτησίως τὰ ἑξῆς: α') φράγκα τρεῖς χιλιάδες εἰς τὸ
σχολεῖον ἐν τῷ χωρίῳ Λέκελι τῆς Ἡπείρου, τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος ἐσύστησα καὶ
διατηρῶ, νὰ κτίσῃ εἰς αὐτὸ κοντὰ ἐκεῖ ἢ Ζάμπειος Ἐπιτροπὴ δωμάτια διὰ
κατοικίαν διδασκάλου· β') φράγκα χίλια διακόσια εἰς τὸ Παρθεναγωγεῖον
ἐν τῷ χωρίῳ Δρόδιανι τῆς Ἡπείρου· γ') φράγκα χίλια διακόσια εἰς τὸ
σχολεῖον Δέλβινο ἐπίσης τῆς Ἡπείρου· δ') φράγκα χίλια διακόσια εἰς τὸ
σχολεῖον ἐν Φιλιάταις· ε') φράγκα χίλια εἰς τὸ σχολεῖον χωρίου Κυπαροῦ
τῆς Χειμάρρας Ἡπείρου· ζ') φράγκα χίλια διακόσια εἰς τὰς δύο κοινότη-
τας χωρία Κάρικνη καὶ Κακόση πρὸς διατήρησιν δημοτικῶν σχολείων εἰς
τὴν Ἐκκλησίαν Κάρικνης· η') φράγκα πενταχόσια εἰς τὸ χωρίον Χουντου-
κοῦκι πρὸς διατήρησιν ἐνὸς ἰσραῆος, ὅστις νὰ διδάξῃ καὶ τὰ παιδιά εἰς κελλί
τῆς Ἐκκλησίας.

Ἄρθρον 7

Κληροδοτῶ εἰς τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ζάμπειον Παρθεναγωγεῖον
λίρας ὀθωμανικὰς χιλίας διακοσίας ἐτησίως, φροντίζουσα πάντοτε διὰ τὴν
ἀξιοπρεπῆ καὶ αἰωνίαν συντήρησιν αὐτοῦ. Ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου θὰ δίδῃ κατ'
ἔτος τὸ Διοικητικὸν τοῦ Παρθεναγωγείου Συμβούλιον εἰς τὴν Ἐφορίαν τῶν
ἐν Ἑπταपुरγίῳ ἐθνικῶν φιλανθρωπικῶν καταστημάτων διὰ τὸ ὠρισμένον
ἐμδοκίχιον τοῦ γηπέδου τοῦ κτιρίου τῆς σχολῆς διακοσίας λίρας συμφώνως
τῷ Πατριαρχικῷ Σιγγλίῳ ὑπ' ἀρθ. πρωτοκόλλου 5433, γενόμενον ἐν ἔτει
1881 κατὰ μῆνα Ἰούνιον, αἱ δὲ χιλίαις λίραις εἶναι προωρισμέναις διὰ νὰ
ἐκπαιδεύωνται καὶ διατηροῦνται εἰς τὸ κατάστημα ὑπότροφοί μου τριάντα τὸν
ἀριθμὸν κοράσια ἀπόρων ὁμογενῶν, τὰ ὁποῖα θὰ λαμβάνωνται ἀπὸ ὅλας μὲν
τὰς Ἑλληνικὰς ἐπαρχίας τῆς νῦν Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ ἰδίως
ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας πολυπαθοῦς πατρίδος μου Ἡπείρου, πάντοτε περισσότερα
καὶ μόνον ἐκεῖνα ὅσων αἱ οἰκογένειαι εἶναι ἐγκατεστημέναι εἰς τὴν πατρίδα
ἐν Ἡπείρῳ καὶ διαμένουν πάντοτε ἐκεῖ, θὰ λαμβάνωνται δὲ ὑπὸ ἀσφαλῆ ἐγ-
γύησιν ὑπὸ τὴν ρητὴν καὶ ἀπαράβατον ὑποχρέωσιν ὄλων ἐν γένει τῶν ὑπο-

τρόφων τούτων, τὸ γὰρ ὑπάγουν μετὰ τὸ τέλος τῶν σπουδῶν των γὰρ διδάξουν πρὸς διάδοσιν τῆς παιδείας καὶ τῶν φώτων ἀνά μέσον τοῦ γυναικείου φύλου τῶν Ἑλληνίδων τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους, συμφώνως μὲ τὸν παρ' ἐμοῦ καὶ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου ἐγκριθέντα καὶ ὑπογραφέντα κανονισμόν, διὰ γὰρ μορφώσουν μαθητρίας, αἱ ὁποῖαι γὰρ γείνουν χρησταὶ καὶ ἐνάρετοι μητέρες, διὰ γὰρ δώσουν καὶ αὐταὶ ὁμοίαν ἀνατροφήν καλὴν εἰς τὰ τέκνα των διὰ γὰρ γίνουσι καλοὶ πολῖται. Ἐπίσης θὰ γίνουσι δεκταὶ διὰ γὰρ διδάσκωνται μόνον δωρεάν ὡς ἐξωτερικαὶ μαθήτριάς κοράσια τοῦ λαοῦ τῶν πλέον πτωχοτέρων οἰκογενειῶν σύμφωνα μὲ τὸν ἄνω ἀναφερόμενον κανονισμόν, ἐπειδὴ δὲ νῦν, ὅπως ἐπροικιδόνησα τὸ Παρθεναγωγεῖον τοῦτο Ζάππειον, διὰ τοῦ ἀνεγερθέντος οἰκοδομήματος εἶναι ἀπηλλαγμένον ἀπὸ ἐνοίκιον καὶ ἔχω ὑπ' ὄψιν μου ὅτι τὸ κατάστημα χωρεῖ περισσοτέρας μαθητρίας καὶ τοιοῦτοτρόπως θὰ αὐξήσῃ περισσότερο τὸ εἰσόδημά του μὲ τὰ δίδακτρα τῶν μαθητριῶν, συγχρόνως δὲ καὶ μὲ τὸν φιλογενῆ ζῆλον καὶ τὴν καλὴν οἰκονομίαν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, ὀρίζω ἀπὸ τῶρα, ὅτι κάθε περίσσειμα τὸ ὁποῖον ἤθελε φαῖναι εἰς τὸ κλείσιμον τῶν λογαριασμῶν τοῦ ἔτους, ὁποῖονδήποτε καὶ ἂν ᾖ αὐτό, μικρὸν ἢ μέγαλον, γὰρ καταθέτεται εἰς ἀσφαλῆ ἐθνικὴν Τράπεζαν ὡς κεφάλαιον ἐπὶ τόκου καὶ ἀνατοκισμοῦ, διὰ γὰρ ἀποκαταστήσῃ ἓνα ἰδιαιτέρον κεφάλαιον, μέχρις οὗ θέλει κάμει τὸ κεφάλαιον αὐτὸ γὰρ φέρῃ ἓνα τόκον ἕως πεντακοσίων λιρῶν ἑτησίως, καὶ τότε κατ' ἐγκρισιν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, τὸ ὁποῖον θὰ διαιρῇ τὸ περίσσειμα τοῦτο εἰς πᾶσα ἀνάλογα μὲ τοὺς τόκους αὐτοὺς, γὰρ κάμῃ πᾶσαν ἔλλειψιν καὶ ἐπισκευὰς τοῦ Ζαπείου Παρθεναγωγείου, ἔπειτα διὰ τὰς ἀνάγκας καὶ τὴν κατάστασιν τῶν βοηθημένων σχολείων. Χάριν δὲ τοῦ σκοποῦ τούτου τὰ δίδακτρα τῶν μαθητριῶν ὅλων, ὅσαι πληροῦν, πρέπει γὰρ διατηροῦνται πάντοτε εἰς τὴν ἰδίαν πληρωμὴν, ὅπως καὶ τῶν ἄλλων τοιούτων σχολείων, καὶ γὰρ μὴ ὑπάρχη λόγος ἕνεκα τῶν περισσευμάτων περὶ ἐκπτώσεως, τὰ ὁποῖα θὰ χρησιμεύουν, ὡς ἄνω λέγω, εἰς συνδρομὴν καὶ ἐπιστήριξιν ἀπόρων σχολείων, μετὰ τὸν θάνατόν μου δὲ ἀφίνω τὴν Ζάππειον Ἐπιτροπὴν, σύμφωνα μὲ τὰ δικαιώματα τὰ ὁποῖα ἔχω ἐγὼ ὡς ὀρυπῆς καὶ κτήριος τοῦ Ζαπείου Παρθεναγωγείου, ὡς φαίνεται καὶ εἰς τὸ μετὰ τὴν Ἐπιτροπὴν τῶν ἐκεῖ φιλανθρωπικῶν καταστημάτων συμβόλαιόν μου, ἐπίσης καὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ Σιγγιλίου, γὰρ ἐκτελῆ, λέγω, ἢ Ἐπιτροπὴ ὅλα ὅσα κρίνει κατάλληλα καὶ συμφέροντα πρὸς τὸν ἐθνικὸν σκοπὸν καὶ τὴν εὐημερίαν τοῦ καθιδρύματος, συνεννοημένη δὲ μὲ τὸ Συμβούλιον τοῦ Ζαπείου· τὸν δὲ λογαριασμόν εἰσπράξεων καὶ ἐξόδων τοῦ ἔτους θὰ δημοσιεύσῃ τὸ Συμβούλιον κατ' ἔτος εἰς φυλλάδια ἔντυπα μὲ πᾶσαν λεπτομέρειαν καὶ ὀνοματοειδῶς· περὶ δὲ διευθυντρίας πρέπει γὰρ ἔχει ὑπ' ὄψιν της γὰρ ἐκλέγεται πρὸ πάντων ἐκ τῶν ὑποτρόφων ἢ πλέον ἠθικωτέρα καὶ ἰκανωτέρα, συστήνον αὐτῇ τὸ Συμβούλιον ὁμοφύφως· ἐὰν δὲ ἀτυχῶς καὶ παρ' ἐλπίδα δὲν ἤθελεν εἶναι μεταξὺ αὐτῶν καμμία, ἢ ὁποῖα γὰρ ἔχει τὰ ἀπαιτούμενα προσόντα διὰ τὴν θέσιν τῆς διευθυντρίας, τότε καὶ μόνον θὰ ἐκλέγεται ἄλλη τις ἀπὸ τὰς Ἑλληνίδας τὰς μᾶλλον διακρινόμενας διὰ τὰ χρηστὰ ἦθη καὶ τὴν παιδείαν, σύμφωνα μὲ τὸν

σκοπόν τοῦ Παρθεναγωγείου τούτου. Οἰαδήποτε τῶν διευθυντριῶν γηράσῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν καὶ ὡς ἐκ τῆς ἡλικίας τῆς πράγματι δὲν ἡμπορεῖ πλέον νὰ ἐργάζεται, τότε δύναται αὐτὴ (ἂν θέλῃ) νὰ μείνῃ ἐντὸς τοῦ Παρθεναγωγείου, νὰ συντηρῆται καὶ νὰ περιθάλπεται ὡς πρότερον, λαμβάνουσα καὶ εἰς σύνταξιν τέσσαρας ὀθωμανικὰς λίρας κατὰ μῆνα, ἔχων καὶ ὑπ' ὄψιν πάντοτε τὴν καλὴν διαγωγὴν τῆς καὶ συμπεριφορὰν πρὸς ὄλους.

Ἄρθρον 8

Ἐκτὸς τῆς ἄλλης περιουσίας μου, τὴν ὁποῖαν ἀναφέρω εἰς τὸ πρῶτον φύλλον τῆς παρούσης μου διαθήκης, ἔχω προσέτι καὶ τὸ δι' ἐξόδων μου ἰδρυθὲν ἐδῶ ἐν Βροσθενίῳ ἀτμοκίνητον ἐργαστάσιον πνευματοποιεῖον καὶ ἀλευροποιεῖον ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ὀλύμπια» ἰδιαιτέραν καὶ ἀτομικὴν μου περιουσίαν. Μετὰ τὸν θάνατόν μου ἐγκαθιστῶ καὶ εἰς τοῦτο κληρονόμον μου τὸ Κράτος τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου μετὰ τοὺς ἰδίους, ὄρους, διατάξεις καὶ συνθήκας, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἄλλη μου περιουσίαν, τὴν δὲ ἐκτέλεσιν θὰ ἔχῃ ἡ Ζάππειος ἐπίσης ἐπιτροπὴ κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. Ἐπεὶ δὲ τὸ κτῆμα Βροσθενίον, τὸ ὁποῖον μαζὺ μετὰ τὰ ἄλλα ἐδῶ κτήματα τοῦ κληθέντος ἐξαδέλφου μου Εὐαγγέλη ἔχει ἀφημένα εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Βασίλειον διὰ νὰ χρησιμοποιοῦν ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ὀλυμπίων μετὰ τὸν θάνατόν μου τὰ περισσεύματα τοῦ εἰσοδήματός των εἰς ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, ἡ Ζάππειος λοιπὸν Ἐπιτροπὴ θέλει συνεννοεῖται μετὰ τὴν Ἐπιτροπὴν τῶν Ὀλυμπίων καὶ κληροδοτημάτων διὰ νὰ ἐνοικιάζετα καὶ τὸ ἀτμοκίνητον τοῦτο συγχρόνως μετὰ τὸ κτῆμα Βροσθενίου καὶ μετὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ὡς διαλαμβάνει ἡ διαθήκη τοῦ μακαρίτου ἐξαδέλφου μου, εἴτε εἰς τὸν ἴδιον ἐνοικιαστήν τοῦ κτήματος, εἴτε εἰς ἄλλον ὅπως θὰ τὸ ἐγκρίνη συμφερώτερον καὶ ἀσφαλέστερον, ὑπολογίζω δὲ τὸ ἐτήσιον ἐνοίκιον τοῦ πνευματοποιεῖου τριάντα χιλιάδες φράγκα καὶ ἄλλα τόσα τὸ ἀλευροποιεῖον τὸ εἰσόδημα δὲ τοῦτο θὰ ἐνώνεται κατ' ἔτος μετὰ τὰ μερίσματα τῶν 53 μετοχῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, τὰς ὁποίας ἔχω κατατεθειμένας εἰς τὴν ἰδίαν Τράπεζαν, διὰ τὸν σκοπόν ἐπὶ τῆς ἐμφυχώσεως τῆς ἐθνικῆς βιομηχανίας, συμφώνως μετὰ τὰς ἐπιστολάς μου ἀπὸ 11 καὶ 14 Νοεμβρίου 1878, 17 καὶ 21 Δεκεμβρίου 1878, καὶ τὸ σχηματιζόμενον αὐτὸ ποσὸν θὰ χρησιμεύσῃ πρὸς σύστασιν καὶ συντήρησιν ἐνὸς ἢ περισσοτέρων πρακτικῶν γεωργικῶν σχολείων, διὰ τὰ ὁποῖα θὰ συμπράττωσιν ἠθικῶς καὶ αἱ δύο ῥηθείσαι ἐπιτροπαὶ μετὰ τὴν αὐτὴν ὁμοῦ Ζάππειον Ἐπιτροπὴν καὶ θὰ συσκέπτεται ἐν ἰσοψηφίᾳ περὶ τῆς καλλιτέρας ἐπιτυχίας τοῦ σκοποῦ τῶν σχολείων τούτων πρὸς σύστασιν τοῦ ἐνὸς ἢ περισσοτέρων, τὰ ὁποῖα θὰ συστηθοῦν κατὰ προτίμησιν εἰς Θεσσαλίαν καὶ εἰς Ἡπειρον, ὁ ἀπαιτούμενος τόπος γῆς καλλιεργησίμου εἰς μὲν τὴν Θεσσαλίαν ἀπὸ τὰ ἐκεῖ κτήματά μου, εἰς δὲ τὴν Ἡπειρον θὰ ἀγορασθῇ ὅπου θὰ κτισθῇ ἀπλουστάτη προσδιορισμένη διὰ κατοικίαν καὶ σχολεῖον γεωργῶν, ἐν αὐτῇ θὰ συντηρῆται ἀριθμὸς τις νέων τὴν ἡλικίαν γεωργῶν, οἱ ὅποιοι θὰ προσλαμβάνωνται ἀπὸ τὰς διαφόρους ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας,

διὰ τὰ διδαχθῶσι πρακτικῶς τὴν γεωργίαν ἀπὸ ἑνα ἢ δύο διδασκάλους· ἡ διδασκαλία θὰ γίνεταί πρακτικὴ, οἱ δὲ μαθηταὶ θὰ ἐργάζωνται καὶ θὰ διευθύνωνται ἀπὸ τοὺς διδασκάλους πρὸς τελειοποίησιν τῆς γεωργικῆς ἐργασίας καὶ τῆς καλλιτερεύσεως τῶν προϊόντων, ἀνά δύο ὥρας καθ' ἑκάστην θὰ διδάσκωνται γραφὴν, ἀνάγνωσιν, ἀριθμητικὴν καὶ κατήχησιν· ἡ δὲ διαίτα καὶ ἐνδυμασία των θὰ ἦναι ὅπως ἀνήκει εἰς τὴν γεωργικὴν τάξιν, ἡ διδασκαλία καὶ συντήρησις των θὰ ἦναι δωρεάν, ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν θὰ ὀρισθῆ ἀπὸ τὰς ἐπιτροπὰς ἀναλόγως τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐσόδων καὶ ἐξόδων, θὰ ἔχουν δὲ ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς διατάξεώς μου αὐτός, τὸ νὰ λαμβάνωσι τὰ τέκνα τῶν γεωργῶν μας πρακτικῶς ἀπλᾶς γνώσεις τῶν γεωργικῶν ἐργασιῶν καὶ μίαν ὅλως πρακτικὴν πειθαρχίαν καὶ ἠθικοποίησιν, ὥστε ἐπιστρέφοντες εἰς τὰ χωρία των καὶ χρησιμεύουσιν εἰς τοὺς λοιποὺς συντοπίτας των μὲ τὸ παράδειγμα τῆς καλῆς ἐργασίας, φιλεργίας καὶ ἠθικότητος των· τὸν σκοπὸν τοῦτον θὰ ἔχη ἡ Ζάππειος Ἐπιτροπὴ εἰς τὴν σύστασιν τοῦ σχολείου ἢ τῶν σχολῶν, ἐὰν δὲν εὔρη εἰς τὰ ἔγγραφα μου τέλειον κανονισμὸν περὶ τοιούτων σχολείων, τὸν ὁποῖον θέλω φροντίσει ἂν εἴμιπορέσω νὰ κάμω ὅπως καλλίτερον διατυπώσω τοὺς σκοποὺς μου.

Ἄρθρον 9

Ὡς ἐκτελεστὴς τῆς διαθήκης τοῦ μακαρίτου ἑξαδέλφου μου Εὐαγγέλη Ζάππα, χρεωστῶ ν' ἀναφέρω τὰ ἑξῆς. Ὅλας τὰς ἐτησίας δόσεις κατὰ τὴν διαθήκην του ἑξακολουθῶ νὰ πληρώνω ἀπ' ἀρχῆς τακτικῶς κατ' ἔτος, καθὼς φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν ἐπίσημον ἀλληλογραφίαν μου· συγχρόνως δὲ ἔκτισα καὶ τὸ ἐν Ἀθήναις κατάστημα τῶν Ὀλυμπίων· ἔτι δέ, ἐπειδὴ μετὰ τὸν θάνατόν μου τὰ κτήματα αὐτὰ εἶναι ἀφιερωμένα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, ἡ ἐπιτροπὴ τῶν Ὀλυμπίων καὶ κληροδοτημάτων θὰ διαχειρίζεται τὴν περιουσίαν ταύτην, ὡς εἰς τὴν διαθήκην τοῦ μακαρίτου διαλαμβάνει, ἔκρινα καλὸν ὅτι ἡ σεβαστὴ αὐτὴ Ἐπιτροπὴ νὰ ἔχη γνώσιν καὶ διὰ τὰ ἐτήσια εἰσοδήματα τῶν ἐνταῦθα κτημάτων του, κατὰ ποίαν ἀξίαν πρέπει νὰ ἐνοικιάζωνται διὰ δημοπρασίας· πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἔκαμα ἕνα κατάλογον, εἰς τὸν ὁποῖον ἐσημείωσα διὰ τὸ κάθε κτῆμα, καθὼς καὶ διὰ τὰ δάση, καὶ τὸν ἐσωκλείω ἐντὸς τῆς παρούσης διαθήκης μου καὶ παρ' ἐμοῦ ὑπογεγραμμένον.

Ἄρθρον 10

Ἐπειδὴ δὲ ὁ πολυπόθητος μακαρίτης ἀδελφός μου Ἀθανάσιος δικαίως ἐγνώριζεν ὅτι ἡ πρὸς αὐτὸν ἀγάπη μου ἔφθανε μέχρι λατρείας, εἰς τὴν τελευταίαν ὥραν τῆς ζωῆς του μὲ εἶπε καὶ μὲ παρήγγειλεν, ὅτι ἐπιθυμεῖ καὶ ἀπαιτεῖ παρ' ἐμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ του νὰ κάμῃ πρὸς αἰωνίαν μνήμην τῆς ψυχῆς του τὰ ὅσα κατωτέρω ἀναφέρω, τοῦ ἀπεκρίθην μετὰ δακρύων ὅτι ἀπὸ ψυχῆς καὶ καρδίας παραδέχομαι καὶ θέλω θεωρήσει αὐτὰ ἱερά καὶ ὡς ἕνα ἀπὸ τὰ μεγαλήτερά μου χρέη, δι' αὐτὸ καὶ τὰ ἀναφέρω εἰς τὴν παροῦσάν μου δια-

θήκη, ὥστε καὶ πρὸς παντοτεινήν διατήρησιν καὶ ὅ,τι ἐγὼ δὲν προλάβω ζῶν
νὰ ἐκτελέσω, νὰ τὰ ἐκτελέσουσιν οἱ μεταγενέστεροί μου, Χρῆστος καὶ Ἀπόστο-
λος, πρὸς παντοτεινήν δὲ διατήρησιν καὶ ἐκτέλεσιν ἡ Ζάππειος Ἐπιτροπὴ θὰ
δώσῃ εἰς τοὺς κατὰ καιροὺς πλησιεστέρους συγγενεῖς τοῦ μακαρίτου ἀδελφοῦ
μου χίλια φράγκα κατ' ἔτος διὰ νὰ ἐκτελοῦν μνημόσυνον κατὰ τὴν ἡμέραν
τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, εἴτε τοῦ Ἰανουαρίου, εἴτε τοῦ Μαΐου, εἰς τὸ χωρίον
τῆς γεννήσεώς του νὰ γείνη λειτουργία παρὰ τοῦ ἐκεῖ Ἀρχιερέως καὶ τῶν
ιερέων ἐκεῖ ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς του καὶ τῶν γονέων μας, ἀπὸ τὰ
ὅποια νὰ δίδουν πέντε λίρας εἰς τὸν Ἀρχιερέα καὶ πρὸς μίαν εἰς τοὺς ἱε-
ρεῖς, εἰς τὰ εὐρισκόμενα παιδία καὶ κοράσια τοῦ σχολείου, τὰ ὅποια θὰ ψάλ-
λουν τὸ «Κύριε Ἐλέησον» πρὸς δύο φράγκα εἰς ἕκαστον, εἰς τὰ μὲν κοράσια
νὰ δοθῇ διὰ χειρὸς τῆς διδασκαλίσης, εἰς δὲ τὰ παῖδια διὰ τοῦ διδασκάλου
μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς Ἐκκλησίας νὰ ἴδουν προσέτι εἰς τοὺς διδασκάλους,
διδασκαλίσας καὶ ὑφαντρίας, ψάλτας καὶ διάκονα ἀνά δέκα φράγκα. Ἡ
Ζάππειος Ἐπιτροπὴ νὰ φροντίσῃ νὰ κτισθῇ ἢ ἐκεῖ Ἐκκλησία Ὑπαπαντῆς
ἐκ θεμελίου, κατὰ τὸ σχέδιον τὸ ὅποιον ἔχω στείλει ἐκεῖ, καὶ πληρώσει τὸ
κόστος, κατὰ τὴν συμφωνίαν τὴν ὁποίαν θὰ τὸ ἀναλάβῃ ἐργολάβος διὰ δημο-
πρασίας· τὸ δὲ μνημεῖον μὲ τὸ κοιμητήριον ἔγεινε, παρὰ νὰ περιφραγῇ μὲ
σίδηρα καὶ νὰ φυλαχθῇ εἰς καλὴν κατάστασιν, τὸ ὅποιον θὰ εἶναι οἰκογενεια-
κὸν κοιμητήριον. Ἡ ἄνω ῥηθεῖσα Ἐπιτροπὴ νὰ διορίσῃ ἕνα καλὸν ἐπιστή-
μονα ἰατρόν, οἰκογενειάρχην, ἠθικόν, φιλόανθρωπον, νὰ ἦναι ἐκ τῶν μερῶν
ἐκεῖ, ἢ κατοικία του νὰ ἦναι εἰς τὸ χωρίον Λάμποδον νὰ προτιμᾶται ὡσάκις
ὑπάρχει τοιοῦτος ἐκ τῆς Ζαππεικῆς γενεᾶς, θὰ ἦναι ἐτησίως συμφωνημένος
νὰ ἔχῃ καὶ τὰ ἰατρικὴ εἰς σῶρος του· ὑποχρεοῦται νὰ διατηρῇ καὶ θεραπεύσῃ,
ὡσάκις ἀσθενήσουσιν ἐκ τῶν μαθητῶν καὶ μαθήτριαι τῶν ἐκεῖ παρθεναγωγείων
καὶ σχολείων τῶν χωρίων Λάμποδον, Λέκελι, τοὺς διδασκάλους, διδασκα-
λίσας αὐτῶν καὶ ψάλτας· ὡσαύτως νὰ ἐπισκέπεται ἄνευ πληρωμῆς καὶ θε-
ραπεύσῃ τοὺς ἀποδεδειγμένους παμπτώχους, ἐκ τῶν χωρίων αὐτῶν τῶν σχο-
λείων, καθὼς καὶ εἰς τὰ πλησιέστερα τριγυρινὰ χωρία Μικρὴ Τσέτα, Χουν-
τουκοῦκι, Κάριανι, Κακόσι, Τριμποῦκι νὰ δίδεται κατ' ἔτος ἐπ' ὀνόματί του
εἰς τὸ ἐκπαιδευτήριον Ζαγοριᾶς, χωρίον Νίθανι, φράγκα χίλια διακόσια,
ἑωσότου ὑπάρχει τὸ σχολεῖον τοῦτο. — Ἴδού, πολυπόθητε ἀδελφέ, ἐξετέλεσα
πιστῶς τὰς παραγγελίας Σου καὶ ἀναπαύου ἡσυχῶς εἰς τὰς αἰωνίους μονάς.

Ἄρθρον 11

Οἱ δύο ἀνεψιοί μου Χρῆστος καὶ Ἀπόστολος καὶ κατόπιν οἱ διάδοχοί
των θὰ λάβουν κατ' ἔτος παρὰ τῆς Ζαππειῶς Ἐπιτροπῆς φράγκα χίλια διὰ νὰ
ἐκτελοῦν κάθε 21 Μαΐου μνημόσυνον εἰς τὸ χωρίον τῆς γεννήσεώς μου, ἐν
τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Ὑπαπαντῆς, ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς μου καὶ τῶν γο-
νέων μου. Τὸ μνημόσυγόν μου θὰ γίνη ὅπως ἀναφέρω καὶ διὰ τὸν μακαρίτην
καὶ ποθητὸν ἀδελφόν μου Ἀθανάσιον.

Ἄρθρον 12

Ἐπειδὴ ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν ἐν Σταυροδρομίῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἱεροῦ τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὅταν ἐδάνευσεν εἰς αὐτὴν διὰ τὴν τελειώσῃ τὸ κτίριον τῆς Ἐκκλησίας λίρας χιλίας τριακοσίας ἀτόκως, εὐγενῶς φερόμενοι καθιέρωσαν εἰς ὄνομά μου τὴν γίνηται κατ' ἔτος τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου ἀρχιερατικὴ λειτουργία εἰς τὴν ἰδίαν Ἐκκλησίαν, τὸ ὅποιον θὰ ἐξακολουθῇ καὶ μετὰ τὸν θάνατόν μου αἰωνίως τὴν γίνηται μετὰ τὴν λειτουργίαν καὶ μνημόσυνον ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς μου καὶ τῶν γονέων, διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἀφιέρωσεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ταύτην τὸ ἄνω ποσὸν τοῦ δανείου μου.

Ἄρθρον 13

Πρὸς διατήρησιν τῆς ἐδῶ ἐν Βροσθενίῳ Ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας κτήτωρ εἶναι ὁ ἀοιδίμος ἐξάδελφός μου Εὐαγγέλης, τὴν δίδῃ ἡ Ζάππειος Ἐπιτροπὴ μέσον τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ Β. Ἑλληνικῆς Πρεσβείας ἑξακόσια φράγκα κατ' ἔτος, τὰ μὲν τετρακόσια τὴν χρησιμεύσουν διὰ πᾶσαν ἀνάγκην τῆς λειτουργίας τῆς Ἐκκλησίας, τὰ δὲ ἄλλα διακόσια τὴν δίδουν εἰς τοὺς ἱερεῖς τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὅποιοι τὴν μνημονεύουν πάντοτε εἰς πᾶσαν λειτουργίαν καὶ εἰς τὴν ἔξοδον τῶν Ἀχράντων μυστηρίων τὰ ὀνόματα, τὰ ὅποια εἶναι γραμμῆναι σκαλιστὰ ἐπάνω εἰς τὰ μνημεῖα εἰς τρεῖς τάφους, τὸ ὄνομά μου καὶ τῶν γονέων μας· χρεωστοῦν συγχρόνως τὴν προσέχουν οἱ ῥηθέντες ἱερεῖς τὴν φροντίσουν καὶ ἐπαγρυπνοῦν διὰ τὴν καλὴν φύλαξιν καὶ διατήρησιν τῶν ῥηθέντων ὑπαρχόντων μνημείων, διὰ τὴν εὐρίσκωνται πάντοτε ὅπως ἦναι τὴν σιδηρᾶν φραγὴν καὶ μετὰ τὸν τοῖχον ἀπὸ ἔξω κλεισμένα· παρακαλεῖται ἡ Βασιλικὴ Πρεσβεῖα τὴν ἐρευνᾶ συχνάκις καὶ ἂν οἱ ἱερεῖς δὲν ἐξακολουθοῦν ἀκριβῶς τὸσον τὴν φύλαξιν τῶν μνημείων, καθὼς καὶ τὸ ὅταν λειτουργοῦν τὴν μνημόνευσιν, τότε τὴν παύσῃ τὴν μὴ τοὺς δίδηται τὸ ποσὸν τῶν διακοσίων φράγκων καὶ τὴν διατάτῃ ἡ Πρεσβεῖα τὴν εὐρεθῇ ἕνα πρόσωπον κατάλληλον ἢ ὁ δήμαρχος τοῦ χωρίου τὴν ἀναλάβῃ τὴν ὑποχρέωσιν ταύτην καὶ τὴν λάβῃ καὶ τὸ ἐτήσιον αὐτὸ τῶν διακοσίων φράγκων· τὴν δοθοῦν πρὸς χρῆσιν εἰς τὸ ἐν Βροσθενίῳ ἐδῶ παρ' ἐμοῦ κτισμένον σχολεῖον κατ' ἔτος πρὸς τριακόσια φράγκα· τὴν δοθοῦν εἰς τὸ Οὐρζιτσένι νοσοκομεῖον κατ' ἔτος πρὸς φράγκα πεντακόσια τὴν χρησιμεύουν εἰς θεραπείαν τῶν πτωχῶν ἐκεῖ.

Ἄρθρον 14

Τὴν δοθοῦν εἰς τὸν κατὰ τὸν θάνατόν μου εὐρεθέντα ἰδιαίτερόν μου γραμματεῖα φράγκα ἅπαξ τέσσαρες χιλιάδες· τὴν δοθοῦν εἰς τὸν Δημήτριον Κύρκον Νότσικας ἂν εὐρεθῇ κατὰ τὸν θάνατόν μου εἰς ὑπηρεσίαν μου, πέντε χιλιάδας φράγκα ἅπαξ· τὴν δοθοῦν εἰς τοὺς δύο διευθυντὰς τῶν δύο ἐργοστασίων μου ἐδῶ καὶ εἰς Καλαράσιον φράγκα ἅπαξ εἰς ἕκαστον πρὸς δύο χιλιάδες, εἰς τοὺς δύο γραμματεῖς τῶν αὐτῶν καταστημάτων φράγκα ἅπαξ εἰς ἕκα-

στον πρὸς χίλια, εἰς τὸν Βαγγέλην Βόδα μὲ τὸν υἱὸν του, ἐὰν θὰ εὔρεθῶν κατὰ τὸν θάνατόν μου εἰς ὑπηρεσίαν μου, φράγκα ἅπαξ τρεῖς χιλιάδες εἰς τοὺς δύο, τοὺς λοιποὺς ὑπαλλήλους Ἑλληνας καὶ Ἀλβανοὺς εἰς ὅλους πρὸς πεντακόσια φράγκα ἅπαξ, τοὺς ὑπηρέτας ὅλους, ὅσοι δὲν χρεωστοῦν, καὶ ὑπηρετρίας φράγκα ἅπαξ πενήντα καὶ ὅσοι χρεωστοῦν εἰς τοὺς ὑπηρέτας γὰρ τοὺς χαρισθῆ τὸ χρέος των.

Ἄρθρον 15

Μετὰ τὴν ἀποβίωσίν μου γὰρ μεταφερθῆ καὶ ἐνταφιασθῆ τὸ σῶμά μου εἰς τὰς Ἀθήνας ἐν τῷ ἐκεῖ νεκροταφείῳ ἢ κηδεῖα μου γὰρ γίνῃ κατὰ τὴν τάξιν τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας, ὡσαύτως καὶ τὰ μνημόσυνά μου, γὰρ φροντίση δὲ ἡ Ζάππειος Ἐπιτροπὴ γὰρ γίνῃ ἐπάνω εἰς τὸν τάφον μου μνημεῖον ἀξιοπρεπὲς ἐκ καλλιτέρου μαρμάρου, γὰρ χαραχθῆ καὶ γὰρ γραφθῆ ἐπάνω τοῦ τάφου μου τὰ ἐξῆς: «ἐνθάδε κεῖται τὸ σῶμα τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ δούλου τοῦ Θεοῦ Κωνσταντίνου Χρήστου Ζάππα, γεννηθέντος ἐν Λαμπόβῳ τῆς Ἠπείρου τὸ ἔτος 1814 καὶ ἀποβιώσαντος τὰδε ἡμέραν, μῆνα καὶ ἔτος». Νὰ μοιράσῃ τὴν ἡμέραν τῆς ταφῆς μου εἰς τοὺς πτωχοὺς τριάντα χιλιάδες φράγκα, ἀπὸ τὰ ὅποια εἴκοσι χιλιάδες εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ δέκα χιλιάδες εἰς τὸν Πειραιᾶ. Μετὰ τὴν διάλυσιν δὲ τοῦ σώματός μου, τὰ ὄστα μου γὰρ μεταφερθοῦν καὶ τεθοῦν εἰς τὸ οἰκογενειακὸ μας κοιμητήριον εἰς τὸ χωρίον τῆς γεννήσεώς μου πλησίον κολλητὰ μὲ τοὺς ποθητούς μου ἀδελφὸν καὶ ἀδελφὴν, ἐπειδὴ ὡς ἐρημίτης εἰς τὰ ξένα δὲν εἰμώρησα ζῶν γὰρ ἦμαι μαζὺ τους, ἐπειδὴ ἐδῶ δὲν ἔχει ποῖος γὰρ φροντίση, δὲν ἐνταφιάζεται τὸ σῶμά μου ἐδῶ, γὰρ γίνου δὲ μετὰ τὴν ἀποβίωσίν μου τὰ ψαλτικὰ ἐδῶ μὲ Ἀρχιερέα κατὰ τὴν τάξιν τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας καὶ γὰρ μοιράζου εἰς τοὺς πτωχοὺς τὴν ἡμέραν ἐκείνην τρεῖς χιλιάδες φράγκα μέσον τῆς ἐνταῦθα Βασιλικῆς Ἑλληνικῆς Πρεσβείας.

Ἄρθρον 16

Τὴν μυστικὴν ταύτην διαθήκην μου τὴν ἔγραψα ἰδιοχείρως ἐδῶ εἰς τὸ σπίτι που κατοικῶ εἰς Βροσθένιον, ἔχων κάλλιστα τὴν υἰεῖαν καὶ τὰς φρένας μου καθ' ὅλα, ὅσα δὲ ἀκολούθως τυχὸν θέλω προσθέσει ἢ ἀφαιρέσει ἰδιοχείρως μου γραμμένα καὶ ὑπογεγραμμένα γὰρ ἔχουν τὸ αὐτὸ κῦρος καὶ τὴν αὐτὴν ἰσχύν, ὅπως καὶ αἱ ἄλλαι διατάξεις τῆς παρούσης μου διαθήκης, τὴν ὅποιαν καταθέτω ἐδῶ εἰς τὸ χρηματοκιβώτιόν μου καὶ θὰ εὔρεθῆ μὲ τὰ λοιπὰ χαρτῖα μου.

Ἐν Βροσθενίῳ τῇ 18 Ἰανουαρίου 1891, χίλια ὀκτακόσια ἐννεήκοντα ἐν-

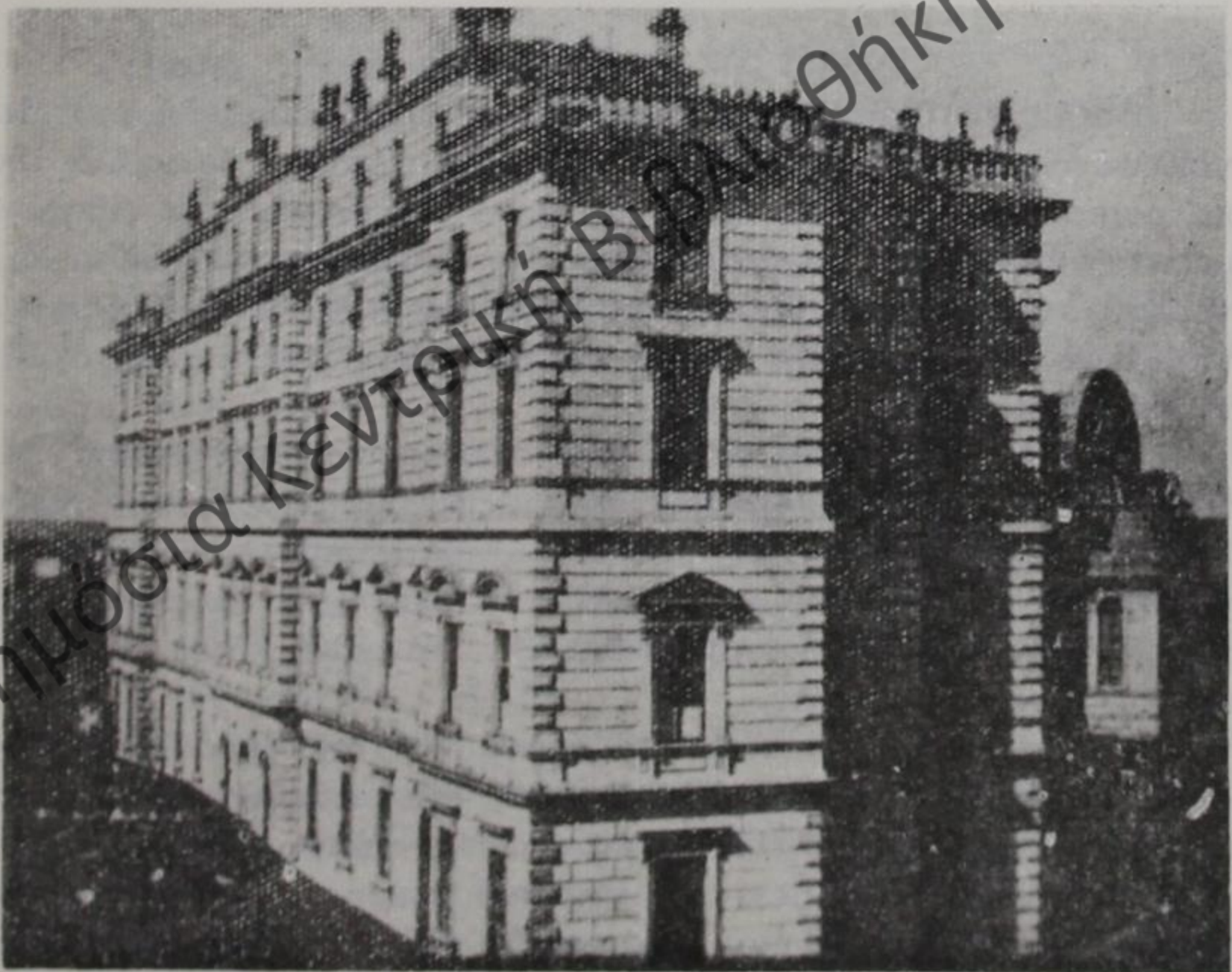
Ἰπογρ.) Κ. ΖΑΠΠΑΣ θεβαιόνω τὰ ἄνωθεν.

Ἐν Βροσθενίῳ τὴν δέκα ἐννέα Ἰουλίου χιλίους ὀκτακοσίους ἐννεήκοντα μία ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς κατοικίας μου, ἐγὼ ὁ ὑποφαινόμενος Κωνσταντῖνος Χρή-

στου Ζάππας γράφω ιδιοχείρως και διορθώνω σήμερα την λέξιν την οποίαν έχω εις την παροῦσαν διαθήκην μου, δηλαδή ἐκεῖ ὅπου λέγω διὰ τὰ πέντε μέλη οὕτω «διὰ τὴν ἐκτέλεσιν δὲ τῶν διαταγῶν τῆς παρούσης μου διαθήκης διορίζω και καθιστῶ ἐπιτρόπους μου και ἐκτελεστὰς τῆς παρούσης διαθήκης μου ὑπὸ τοὺς ὀριζομένους δεσμοὺς και ὑποχρεώσεις», τώρα ἀφαιρῶ μόνον τὴν λέξιν «ἐπιτρόπους» και λέγω ὅτι οὐχὶ ἐπιτρόπους, παρὰ τοὺς καθιστῶ ἐκτελεστὰς τῆς παρούσης διαθήκης μου ὑπὸ τοὺς ἰδίους δεσμοὺς και ὑποχρεώσεις ἐκεῖ ὀριζομένους. Ἐν Βροσθενίῳ χιλίους ὀκτακοσίους ἑννενηντα μία τὴν δέκα ἑννέα μηνὸς Ἰουλίου.

(Ἵπογρ.) ΚΩΝΣΤ. ΖΑΠΠΑΣ βεβαιόγω τὰ ἄνωθεν.

ΤΟ ΖΑΠΠΕΙΟΝ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΟΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΝΤΑ

ΕΙΣ ΕΠΙΜΝΗΜΟΣΥΝΟΥΣ ΔΕΗΣΕΙΣ

ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΨΥΧΩΝ ΤΩΝ ΑΕΙΜΝΗΣΤΩΝ ΕΥΑΓ. ΚΑΙ ΚΩΝ. ΖΑΠΠΑ

Θεωροῦμεν σκόπιμον νὰ παραθέσωμεν ἐδῶ λόγους καὶ ποιήματα ἀπαγγελθέντα εἰς διαφόρους ἐπιμνημοσύνους δεήσεις.

Ἀρχίζομεν μὲ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸν λόγον, ὁ ὁποῖος ἐξεφωνήθη κατὰ τὴν παράδοσιν τοῦ περικαλλοῦς Ζαππείου Μεγάρου εἰς τὸ Ἔθνος καὶ τὴν ἐναπόθεσιν τῆς μεγαλόφρονος κεφαλῆς τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ εὐεργέτου Εὐαγγέλου Ζάππα ἐντὸς μεταλλικοῦ κυτίου, ἐντοιχισθέντος δεξιὰ τῆς εἰσόδου τοῦ μεγάρου.

Κατὰ τὴν τελετὴν παρίστατο ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ὁ Α΄ καὶ ὁ προσκληθεὶς ὁμόψυχος τοῦ μεγάλου εὐεργέτου ἐξάδελφός του Κωνσταντῖνος Ζάππας.

Ρήτωρ τῆς ἡμέρας εἶχεν ὀρισθῆ ὁ αἰμίμηστος Στέφανος Δραγούμης, ὑπουργὸς Παιδείας καὶ πρόεδρος τῶν Ὀλυμπίων, ὁ ὁποῖος, μεταξὺ ἄλλων, εἶπεν καὶ τὰ ἑξῆς:

I

«Θαυμασία ὑπῆρξεν ἢ προσωπικότης καὶ ἢ συμβολὴ τοῦ Μεγαλοψύχου ἐθνικοῦ Εὐεργέτου, Εὐαγγέλου Ζάππα, ὅστις διὰ τῆς κολοσσιαίας προσφορᾶς αὐτοῦ ἐστόλισε τὸ κέντρον τῶν Ἀθηνῶν, μὲ τὸ λαμπρὸν αὐτὸ θέαμα αἰσθητικῆς, τὸ ὠραιότατον τοῦτο Μέγερον κατέναντι τῶν θαυμασίων λειψάνων τοῦ λαμπροῦ Ὀλυμπίου, καὶ τοῦ χώρου τῆς Πύλης τῆς πόλεως αὐτῆς τοῦ αυτοκράτορος Ἀδριανοῦ.

Παραθαλλόμενον τὸ ἔργον τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ ἀριστοπρεποῦς αὐτοῦ Ζαππείου Μεγάρου διὰ τὰς Ὀλυμπίας ἐκθέσεις, πρὸς τὰ κοινὰ ἱερά τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἀποκαλύπτεται ὡς ἔχον μεγαλυτέραν ἐκείνων σημασίαν καὶ σπουδαιότητα, τὸ ἱερὸν αὐτὸ πέμμενος καὶ λαμπρὸν κόσμημα διὰ τὴν Ἑλλάδα, λόγῳ τοῦ σκοποῦ ὃν ἐξυπηρετεῖ τοῦτο.

Ἡ ἀξία τῆς εὐεργεσίας καθίσταται ἔτι σπουδαιότερα, ὅταν λάθῃ τις ὑπ' ὅψιν ὅτι ἡ Ἑλλάς μετὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα, ἦτο καθημαγμένη καὶ ἠρειπωμένη, ἀπὸ τὰς πάσης φύσεως κακουχίας. Καὶ ἐνῶ θὰ ἐνέμενέ τις τὴν καθυστέρησιν καὶ ἀδυναμίαν πρὸς σύντονον ὀρθοπόδησιν, δὲν συνέβη τοῦτο, καθόσον τὰ τέκνα τῆς ἔδειξαν σημεῖα ζωτικότητος, ἀντοχῆς καὶ ἐμμονῆς εἰς τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη... Ἐπίστευον ἀκραδάντως εἰς τὴν ἀθανασία τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς μὲ τὴν ἀκαταμάχητον ψυχικὴν δύναμιν. Παραλλήλως ἤρχισαν τὸν ὑπέροχον ἐκείνον ἀγῶνα τῆς ἀνασυγκροτήσεως,

τὸν ὁποῖον ἔφερον εἰς πέρας διὰ τῶν διαφόρων δωρεῶν τῶν διασκορπισθέντων εἰς τὰ πέρατα τῆς γῆς τέκνων της, ἅτινα εἰργάσθησαν ἀόκνως καὶ προσέφερον τὰς οἰκονομίας των διὰ τὴν ἐκ ΝΕΟΥ ἀνοικοδόμησιν τῆς καταστραφείσης Πατρίδος των.

Μεταξὺ τῶν ὡς ἄνω ἀνδρῶν ὁ Εὐάγγελος Ζάππας κατέχει ἐξέχουσαν καὶ περίοπτον θέσιν. Ἀποτελεῖ οὗτος φωτεινὸν παράδειγμα Ἑλληνος ἀγωνισθέντος τόσον ἐν καιρῷ πολέμου, διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῆς, ὅσον καὶ ἐν εἰρήνῃ διὰ τὴν πρόοδον τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος. Ἀποτελεῖ οὗτος πρότυπον αὐτόν, ὅθεν, πρέπει νὰ ἀτενίζωμεν ὅλοι καὶ τὸ παράδειγμά του νὰ μιμηθῶμεν.

Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς

Βλέπω τώρα τοὺς ἀγῶνας τοῦ Ἕθνους στεφανουμένου...».

II

Λόγος ἐκφωνηθεὶς ὑπὸ τοῦ διδασκάλου Γεωργίου Νεάνθους ἐν Μουζίνῃ τῇ 14.8.1887, ἐπὶ τῇ ἀνακομιδῇ τῶν λειψάνων τοῦ ἀοιδίμου Εὐαγγέλου Ζάππα.

Πίστει Ἰωσήφ τελευτῶν περὶ τῆς ἐξόδου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐμνημόνευσε καὶ περὶ τῶν ὀστέων αὐτοῦ ἐνετείλατο.

(Πρὸς Ἑβραίους, ια', 22)

«Ὁ Μέγας ἐν δώδεκα Πατριάρχῃς Πάγκαλος Ἰωσήφ, ὁ ἐν καιρῷ λιμοῦ διαθρέψας Ἰσραηλίτην λαὸν σὺν ἔθνεσιν Αἰγυπτίων, τελευτῶν, περὶ τῶν ὀστέων αὐτοῦ ἐνετείλατο πρὸς τοὺς ἀδελοὺς αὐτοῦ τάδε λέξας:

«Ἐγὼ ἀποθνήσκω ἐπισκοπῇ δ' ἐπισκέπεται ὁ Θεὸς ὑμᾶς καὶ ἀνάξει ὑμᾶς ἐκ τῆς γῆς ταύτης εἰς τὴν γῆν, ἣν ὤμοσεν ὁ Θεὸς τοῖς πατράσιν ἡμῶν Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ. Καὶ ὥρκεισεν Ἰωσήφ τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ λέγων ἐν τῇ ἐπισκοπῇ, ἣ ἐπεσκέπεται ὁ Θεὸς ὑμᾶς καὶ συνανοίσετε τὰ ὀστέα μου ἐντεῦθεν μεθ' ὑμῶν». (Γένεσις, Ν', 24—25).

Ὁ Μέγας τῆς Ἡπείρου πολίτης, ὁ τοῖς ἴχνεσι τοῦ Πατριάρχου ἐκείνου θαδίσας καὶ διὰ πνευματικῆς τροφῆς διαθρέψας ἐν καιρῷ πνευματικῆς σιτοδείας Πατρίδα καὶ Γένος, ὁ σπείρας ἀφειδῶς εὐεργεσίας, ἐπ' εὐλογίας, ὁ τὸν πλοῦτον αὐτοῦ τοῖς πένησι δούς καὶ σκορπίσας, ὁ περικλεῆς καὶ ἀείμνηστος τοῦ Ἕθνους εὐεργέτης Εὐάγγελος Ζάππας («τό ὄνομά του ζήσεται εἰς γενεές καὶ τὸν ἔπαινον ἐξαγγελεῖ ἢ ἐκκλησίᾳ») τὴν αὐτὴν ἐν σχάταις στιγμαῖς ἐδήλωσεν ἐπιθυμίαν, ὅπως μετακομισθῶσι τὰ ὀστέα αὐτοῦ εἰς τὴν φιλιτάτην γενέθλιον γῆν, ἐνθα εἶδε τὸ φῶς τοῦ ἡλίου.

«...Καὶ ἐναποτεθῶσιν ἐν τοῖς Πατρώοις τάφοις, πλησίον τῶν προγονικῶν οστέων». Πόθος ἱερὸς τεκμηριῶν ζέουσας φιλοπατρίαν καὶ ἀξιέπαινον υἱικὴν εὐσέβειαν.

Τιμῶν τὴν μνήμην τοῦ Μεγάλου ἐκείνου ἀνδρὸς ὁ μέγας ἐν ἀρετῇ καὶ φιλογενεῖα ἐξαδέλφος αὐτοῦ, ὁ περικλεῆς καὶ μεγάλωνυμος Κωνσταντῖνος Ζάππας, οὗ αἱ εὐεργεσίαι εἰς εὐρυτέρους ἐπεκτείνονται κύκλους καὶ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ θέλησιν μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαθείας, σεβόμενος, ἀκριβῶς ἤδη καὶ ταύτην τὴν τελευταίαν ἐντολὴν ἐκπληροῖ, ὡς ἀνελλιπῶς ἐξεπλήρωσε μέχρι τοῦδε πάνθ' ὅσα ἐκεῖνος ὑπὲρ τῆς Πατρίδος καὶ τοῦ Ἔθνους διέθετο, ἀποστέλλων διὰ τοῦ συγγενοῦς αὐτοῦ κ. Ἀποστόλου Ζάππα εἰς τὴν γενέθλιον χώραν τὴν ἱερὰν παρακαταθήκην, τὴν σεπτὴν ταύτην λάρνακα, ἐν ἣ ἐμπεριέχονται τὰ λείψανα τοῦ Μεγάλου ἐκείνου ἀνδρὸς, τοῦ Εὐαγγέλου Ζάππα καὶ τοῦ ἐξαδέλφου αὐτοῦ Ἀθανασίου Ζάππα, ὅστις τὴν φιλοπατρίαν ἐκείνου ζηλώσας φιλοτιμησάμενος ν' ἀναδειχθῆ ἄξιος συγγενῆς τοῦ ἐξαδέλφου Εὐαγγέλου Ζάππα, ἔσπειρε καὶ ἐσκόρπισεν εὐεργεσίας εἰς τὴν Πατρίδα καὶ ἤδη ἐπ' εὐλογίας συγκομίζει εὐγνωμοσύνην. «Γενεὰ ἀνθέων εὐλογηθήσεται. Δόξα καὶ πλοῦτος ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῶν καὶ δικαιοσύνη αὐτῶν μένει εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος» (Ψαλμοί, 111).

Ἡ ἡμετέρα πατρὶς βαθέως συναίσθανομένη ἱερὸν καὶ ἀπαραίτητον καθῆκον, ὅπως δηλώσῃ τὸ ἀγνότατον αὐτῆς σέβας καὶ τὴν αἰδῖον εὐγνωμοσύνην πρὸς τοὺς εὐεργέτας αὐτῆς καὶ τοῦ ἔθνους ἐνετείλατο ἡμῖν ὅπως ἐλθόντες ἐνταῦθα ὑπαντήσωμεν εὐσεβάστως τὴν σεπτὴν ταύτην λάρνακα πρὸ τῆς ὁποίας ἀποκαλύπτοντες τὰς κεφαλὰς καὶ γουπετοῦντες προσφέρομεν ἀντὶ μύρων θερμὰ δάκρυα ἐξ ἀγνοτάτου σεβασμοῦ καὶ ἀνεκράστου εὐγνωμοσύνης ἡμῶν τε καὶ τῆς πατρίδος.

Αἶροντες δ' ἰκέτιδας χεῖρας πρὸς τὸν Ὑψιστον ἐνθέρμως δεόμεθα ὅπως ἀνταμείψῃ τοὺς εὐεργέτας τῆς Πατρίδος δι' ἀνεκλαλήτων ἀγαθῶν «ἄς ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη».

Ἄγετε εὐσεβάστως, ὦ εὐγνώμονες συμπολίται, τὰ σεπτὰ ταῦτα λείψανα πρὸς τὴν γενέθλιαν χώραν τῶν ἀοιδίμων, ἣν τοσοῦτον διακαῶς ζῶντες ἠγάπησαν, καὶ θανόντες ἀπολαβεῖν ἐπόθησαν, καὶ ὑπὲρ ἧς καθ' ὅλον τὸν βίον μοχθήσαντες πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως αὐτὴν εὐεργετήσαντες ἐκλέϊσαν καὶ ἐλάμπρυναν δόξαν ἀμάραντον καὶ πλοῦτον ἀφθαρτον αὐτῇ κληροδοτήσαντες.

Δέξαι τοίνυν, ὦ Πατρὶς, καὶ ἀπόλαυε τοῦ πολυτίμου τούτου θησαυροῦ τῆς σεπτῆς ταύτης λάρνακος, τὰ ὅσα περιεχούσης τῶν

περικλεῶν πατριωτῶν Εὐαγγέλου Ζάππα καὶ Ἀθανασίου Ζάππα, ἐπὶ τῇ γεννήσει τῶν ὁποίων δικαίως ἐν γενεαῖς θὰ σεμνύνησαι καὶ ἀφ' ὧν εὐωδία ἀγιωτάτου πατριωτισμοῦ εἰς αἰῶνας θὰ ἀποπνέη, ἐξευγενίζουσα τὰς καρδίας τῶν ἐπερχομένων γενεῶν, αἵτινες θὰ εὐλογῶσι τὰ σεπτὰ τούτων ὀνόματα.

Ἑμεῖς δέ, μακάριαι ψυχαὶ τῶν ἀοιδίμων εὐεργετῶν Εὐαγγέλου καὶ Ἀθανασίου Ζάππα, αἱ ταῖς πτέρυξι τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐνθέρμου πρὸς τὸν πλησίον καὶ τὴν πατρίδα ἀγάπης περωθεῖσαι, καὶ εἰς τὰ αἰγλήεντα τῶν δικαίων σκηνωμάτων ὑψωθεῖσαι διὰ τὰς κοινωφελεῖς ὑμῶν ἀγαθοεργίας, πνεύματα τετελειωμένα, ἐπιθλέψατε ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἴδετε ἡμᾶς τοὺς ὁποίους ἠγαπήσατε γονυπετεῖς πρὸ τῶν σεπτῶν ὑμῶν λειψάνων καὶ δέξασθε τὸν φόρον τῆς αἰωνίου πρὸς ὑμᾶς εὐγνωμοσύνης.

Ἄν εὐρήκατε χάριν καὶ παρηγορίαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ κατὰ τὰς ἀψευδεῖς τῆς θείας Γραφῆς ἐπαγγελίας, ἰκετεύσατε αὐτὸν, ὅπως ἐνσταλλάξῃ εἰς τὰς ἡμετέρας καρδίας τὴν θείαν χάριν καὶ ἐμπνεύσῃ ἡμῖν πνεῦμα ἀγάπης, πατριωτισμοῦ καὶ εὐσεβείας, ὅπως διψῶντες ὡς ὑμεῖς τὴν εὐκλειαν τῆς πατρίδος καὶ τὴν εὐημερίαν αὐτῆς περὶ πλείστου ποιούμενοι, ἐργαζώμεθα ἐν ἀδιασπαστῷ ἀδελφικῇ ἐνότητι καὶ ὠφελίμως τῇ πατρίδι, τοῦθ' ὅπερ ἐστὶν ἢ μᾶλλον εὐάρεστος ἐκδήλωσις τοῦ πρὸς ὑμᾶς σεβασμοῦ ἡμῶν καὶ εὐγνωμοσύνης.

Ἑμεῖς δέ, εὐγενέστατε, ἑλασπὲ τῆς περικλεοῦς οἰκογενείας τῶν εὐεργετῶν Ζάππα, κομιστὰ τῆς ἱερᾶς ταύτης παρακαταθήκης, τῆς σεπτῆς ταύτης λάρνακος, ἣν ἡ πατρίς ὡς ἱερὸν κειμήλιον ἐγκολλποῦται καὶ μετὰ πόθου καταφιλεῖ, εὐαρεστήθητε, ὅπως διερμηνεύσητε πρὸς τὸν ἐν Δακίᾳ ζῶντα καὶ διατρίβοντα μεγάλθυμον τοῦ ἔθνους εὐεργέτην κ. Κωνσταντῖνον Ζάππαν καὶ ἄπερ μετὰ συγκινήσεως καὶ θρησκευτικῆς εὐλαθείας διατρανοῖ ἐν τῇ κατανυκτικῇ ταύτῃ τελετῇ τῇ γενομένη πρὸς ὑποδοχὴν τῶν σεπτῶν τῶν ἀοιδίμων εὐεργετῶν. [...]

Οὐ παύεται δέ, οὐδὲ παύσεται δεομένη πρὸς τὸν Ὑψίστον ὑπὲρ τῆς πολυχρονίου αὐτοῦ ζωῆς, καὶ ἀμεταπτώτου ὑγείας, ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ὑψίστου εὐμερῶν διὰ παντὸς καὶ κλειζόμενος.

Εὐλογητὸν τὸ ὄνομα ἐν γενεαῖς καὶ αἰωνία ἡ μνήμη τῶν ἀοιδίμων εὐεργετῶν τῆς πατρίδος Εὐαγγέλου καὶ Ἀθανασίου Ζάππα καὶ τῶν συγγενῶν Αὐτῶν. Γένοιτο».

Ὁ κατωτέρω λόγος ἐξεφωνήθη ὑπὸ Βασιλείου Κ. Ντίλιου, δικηγόρου, ὡς μέλους τῆς Ζαπτείου Ἐφορίας, πρὸ τῆς λάρνακος τῶν ὀστῶν τοῦ ἀοιδίου Μ. Ἐθνικοῦ Εὐεργέτου Κωνσταντίνου Ζάππα ἐν τῷ περιθόλῳ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ὑπαπαντῆς τοῦ Κ. Λαμπόβου, τὴν 30 Ἰουνίου 1912. Τῆς κεκανονισμένης ἱεροτελεστίας τῆς ἀνακομιδῆς τῶν λειψάνων, ἐχοροστάτησεν ὁ τότε Μητροπολίτης Δρυϊνουπόλεως Βασίλειος, συμπαραστατούμενος ὑπὸ ὀκτῶ ἱερέων ἐκ τῶν πέριξ χωρίων.

«Μακαρία ψυχὴ τοῦ μεγαλωνύμου τέκνου μας Εὐεργέτου, ἐξ ὀνόματος τῆς γλυκυτάτης γενετείρας Σου, προσαγορεύων Σε κατὰ τὴν εὐσημον ταύτην στιγμὴν διαβεβαιῶ Σε, ὅτι ἡ ἰδιαιτέρα Σου Πατρίς, ἦν ἠγάπησας περιπαθῶς μετὰ ἀπαραμίλλου στοργῆς, ἦν ἀπεκρυστάλλωσας εἰς τὰ καλλιμάριμα μέγαρα τὰ ὁποῖα ἀπανταχοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου ἠγειρας διὰ τὰς Μούσας, Τέχνας καὶ Ἐπιστήμας, στοργὴν, ἦν ἀπέπνεε ἡ ὅλη σου Διαθήκη καὶ δὴ ἡ περιπαθῆς ἐπιθυμία νὰ προστεγάσῃς νεκρὸς στὸ γλυκὺ αὐτῆς ἔδαφος καὶ ἐπαναπαύσῃς, αἰωνίως εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτῆς τὰ ἐν εὐεργεσίαις μυρίαὶς ἀποκαμέντα μέλη Σου, διαβεβαιῶ Σε, ὅτι ἡ Πατρίς Σου μετὰ ἴσης στοργῆς περιπτυσσομένη τὰ σεπτὰ λείψανά Σου, ἐναποθέτει αὐτὰ εἰς τοὺς θερμοὺς κόλπους της ὡς πολυτιμωτάτην παρακαταθήκην μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων.

Θὰ ἦμην ἐγωῖστής, εἰς ἄκρον ζηλότυπος, ἂν ἐκ φόβου μὴ ἡ ἀκριτομυθία μου θίξῃ τοχὸν τρίτους, παρὰ τὸ πρὸς τὸν Εὐεργέτην καθῆκον, ἀπέκρυπτον ἀφ' ὑμῶν ὄλων ὅτι κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, διαμείθεσαι μετὰ τὴν γενετείραν καὶ τέκνον ὅτι αἰσθάνεται ἡ πατρίς, τῆς καρδίας τῆς ὁποίας θίγονται αἱ μυχιώταται χορδαί, ὅτι μυστηριωδῶς λέγουσι ὑπὸ τὴν λάρνακα τὰ τρίζοντα ὀστῶ σου.

Ἡ ἰδιαιτέρα Σου Πατρίς ἐννοεῖ τὴν κατάπληξιν Σου διότι τὴν ἐπαναθλέπεις εἰς ἡν σχεδὸν κατάστασιν ἀφήκες, παρὰ τὸν πακτωλόν, ὃν ἀφειδῶς διοχετεύσατε εἰς αὐτὴν οἱ δύο μετὰ τοῦ κλεινοῦ ἐξαδέλφου σου Εὐαγγέλου Ζάππα.

Παρακολουθεῖ ἡ Πατρίς τὸ βλέμμα Σου ἀναζητοῦν μάτην, φεῦ! ἀναζητοῦν νὰ διακρίνη τὴν περικλεῆ ἐκκλησίαν, ἦν προώρισας δι' αὐτὴν ὡς καὶ τὰ κτήρια τοῦ παρθεναγωγείου καὶ ὑφαντηρίου. Παρακολουθεῖ τὸ βλέμμα Σου ἀναζητοῦν μετὰ τοῦ παρισταμένου πλήθους τὸν ἰατρὸν καὶ μετὰ τῶν κτηρίων τὸ φαρμακεῖον, δ' ὧν ἠλπιζας νὰ ἀπονάρκωσῃς τὸν πόνον καὶ ἀμβλύνης τὸ φάσγανον τοῦ θανάτου, ὅπερ κατὰ πικρὰν τῆς τύχης εἴρω-

νείαν, κάμνει τὴν μεγαλυτέραν θραῦσιν εἰς τοὺς τρυφεροὺς τῆς Πατρίδος Σου θλαστούς, ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνακομιδῆς τῶν σεπτῶν Σου λειψάνων, χάρις εἰς τὴν ἐπιδημίαν κακοηθεστάτης ὄστρακιᾶς καὶ κοκκύτου.

Αἰσθάνεται ἡ Πατρίς τὴν βαθυτάτην Σου λύπην, τὴν πικροτάτην ἀπογοήτευσιν διὰ τὴν ἐρήμωσιν ἣν βλέπεις περὶ τὸ μνημεῖον τοῦ ἀλησμονήτου μεγαλόφρονος καὶ μεγαλεπηθόλου ἑξαδέλφου Σου Εὐαγγέλου, εἰς ὃν ἀμφοτέρωθεν ὀφείλομεν τὸ πᾶν, ἀλλ' ὃν ἑξαλείφει ὅλον ἐν ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς ἢ λήθη συνεπεία τῆς στειρεύσεως τῆς πολυχεύμονος πηγῆς, οἷαν ἀπετέλει ἡ μεγάλη διαθήκη αὐτοῦ.

Διότι γνωρίζει ἡ Πατρίς ὅτι ἡ μεγάλη καὶ εὐγνώμων καρδιά Σου ἦτο πλέον ἢ θεθαία ὅτι καὶ τῆς διαθήκης αὐτοῦ ἀκυρομένης δὲν διεκινδύνευον τὰ ὑπὲρ τῆς φιλτάτης γενετείρας ὑμῶν κληροδοτήματα αὐτοῦ. Διότι θὰ ἦτο πικρὰ εἰρωνεία ἢ πρόνοιά Σου περὶ μορφώσεως τῶν θηλέων τῆς γενετείρας Σου καθ' ἣν ἐποχὴν τὸ Ἄρρεναγωγεῖον θὰ ἦτο ἐρμητικῶς κλειστόν, θὰ ἀπετέλει ὁ αὐτόχρημα ἄρνησιν τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης, ἣν καθ' ὅλον τὸν βίον σου διετρέψωσας ὑπὲρ τῆς μνήμης τοῦ Μεγάλου ἑξαδέλφου Σου ἢ διάθεσις τοῦ πλοῦτου Σου [.....] εἰς πᾶν ἄλλο ἢ τὴν συντήρησιν τοῦ ἐπ' ὀνόματι ἐκείνου σεμνυνομένου Ἄρρεναγωγείου καὶ ταῦτα ἐνῶ ἡ μεγάλη Σου καρδιά προνόησεν ἵνα ἐφοδιάσῃ μὲ ἄρρεναγωγεία καὶ τὰ μικρότερα τῶν πέριξ Τσιφλικίων.

Συγκινεῖ βαθύτατα τὴν φιλτάτην Σου γενέτειραν τὸ πικρὸν παράπονόν Σου, διότι μετὰ εἴκοσι ὅλα ἔτη διὰ πρώτην ἢ διὰ δευτέραν τὸ πολὺ τελεῖται τὸ μνημόσυνον, ὅπερ καθιερώσας εἰς αἰεὶ. Ἄλλὰ ἔσο θεθαία, ὦ μακαρία ψυχὴ, ὅτι ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν τελεῖται καὶ θὰ τελῆται δι' ὅλων τῶν αἰώνων, διαρκὲς καὶ κατανυκτικώτατον μνημόσυνον. (Φωναί: Εὐγε, εὐγε· Μητροπολίτης Δρυϊνουπόλεως κ. Βασίλειος: «Ὀλίγον σύντομα, παρακαλῶ»).

Ἄλλ' ἀφοῦ μᾶς ἐπιβάλλεται συντομία, φίμωτρον εὐσχημον κατὰ τῶν κοινῶν παραπόνων μας, ἀφοῦ εἰς τοὺς βοῶντας, προστίθεται, ὡς μὴ ὄφειλε, καὶ ἄλλα «θάρρει, ὦ μακαρία ψυχὴ», ἂν παρ' ὅλων ἐγκατελείφθης, ἂν ἐψεύσθης τῶν ἐλπίδων Σου ὡς ἄνθρωπος, μὴ ἀτέλπιζε· ὑπολείπεται σοί, ψυχῇ καὶ σώματι ἀφωσιωμένα, ἡ φιλτάτη σου γενέτειρα, ἣτις ὑπερήφανος ἐπὶ σοὶ καὶ τῶ ἑξαδέλφῳ Σου Εὐαγγέλῳ, οἵτινες ἀποτελεῖ δύο πρώτου μεγέθους ἀστέρας (ἀδάμαντας) τοῦ διαστήματος τῆς Μεγάλης Πατρίδος, δηλοῖ ἐν συντόμῳ ὅτι ὀρκίζεται σήμερον δι' ἐμοῦ εἰς τὰ σεπτὰ Σου ὅσα ὅτι ἐκδικουμένη τὴν εἰς τὴν μνήμην Σου ἀπὸ εἰκοσαετίας γενομένην ἀδικίαν, θὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἀποκατάστασιν

δι' ὄλων αὐτῆς τῶν δυνάμεων, ἃς καθιστᾶ ἀκαταγωνίστους ἢ ἐκ τῶν μεγάλων εὐεργετῶν Σου κοχλάζουσα ἐν τοῖς στέρνοις αὐτῆς εὐγνωμοσύνη (φωναί: Ὀркиζόμεθα, ὀркиζόμεθα). Ὀркиζόμεθα ὅτι σήμερον θὰ ζητήσωμεν τηλεγραφικῶς τὴν ἀντίληψιν τῶν Σεβαστῶν Πατριαρχείων.

Κοιμήσου τώρα τὸν μόρσιμον ὕπνον ἐν τῷ περιθόλῳ τῆς ἐκκλησίας τῆς γενετείρας σου, ἔνθα, ὁ γλυκὺς καὶ μελαγχολικὸς ψίθυρος τῶν ἀραιῶν δένδρων, τῶν ὁποίων τὰ φύλλα θὰ ψαύῃ ἢ πνοή, θὰ παραμείνῃ ἐπὶ τῷ θανάτῳ Σου ὡς αἰωνία ὑπόμνησις τῶν πόνων τῆς Πατρίδος.

Καὶ ἀναπαύου, ὦ μακαρία ψυχὴ, ἐν εἰρήνῃ».

IV

Ὁ ἐπιμνημόσυμος λόγος ποὺ ἀκολουθεῖ, ἐξεφωνήθη ὑπὸ τοῦ Κέντρου Κώτση, φιλολόγου, τὸ 1904.

«Ἡ Πατρίς εὐγνωμοσύνως φόρον προσφέρουσα, ἐπιτελεῖ τὸ ἐπέτειον παρὸν μνημόσυνον, ὑπὲρ τῆς ψυχῆς τοῦ ἀοιδίου ἱδρυτοῦ τῆς ἐν Κάτω Λαμπόθῳ Σχολῆς Κωνσταντίνου Ζάππα.

Ὁ ἀείμνηστος Κων. Ζάππας εὐηργέτησεν ὅσον οὐδεὶς ἕτερος τὴν γενέτειράν του καὶ τὰ περίεξ διὰ τῆς συστάσεως ἐκπαιδευτηρίων σκοπούντων εἰς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἠθικὴν μόρφωσιν τῆς τρυφερᾶς καὶ ἀπαλῆς νεότητος.

Ὅντως μεγίστη εἶναι ἡ εὐεργεσία ἣν οἱ πνευματικοὶ οὔτοι πυρσοὶ παρέχονται ταῖς κοινωνίαις, διότι ἡ πνευματικῶν πυρσῶν ἀνέγερσις τείνει εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος, τὴν διάπλασιν τῆς καρδίας, τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὸν ἀληθῆ προορισμὸν αὐτοῦ, τὴν ἔξαρσιν αὐτοῦ εἰς τὰς αἰθερίους σφαίρας τῆς ιδέας καὶ εἰς τὴν ἐξευγένισιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. [...]

Καταδεικνύεται δὲ τὸ μέγεθος τῆς εὐεργεσίας, εὐθύς ὡς παύσῃ λειτουργοῦντα τὰ ἐκπαιδευτήρια δι' ἔλλειψιν μέσων πρὸς συντήρησιν ἢ δι' ἄλλον οἰονδήποτε λόγον. Τότε ἀμέσως αἴρεται ἐπικαθημένη ἐπὶ τοῦ πνεύματος τῆς νεολαίας ἡ παχυλὴ ἐκείνη ἀχλὺς τῆς ἀγνοίας, ἣτις κατατρύχει τοὺς λαοὺς ἐν οἷς οὐδὲν ὑψηλόν, οὐδὲν ἠθικόν, οὐδὲν ἄξιον τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος φαίνεται, ὥστε ὀρθῶς προείπομεν ὅτι ἡ ὀφειλομένη εὐγνωμοσύνη πρὸς τοιαύτας εὐεργεσίας πρέπει νὰ εἶναι αἰωνία.

Πρὸς ὑμᾶς δὲ τοὺς τροφίμους τῆς σχολῆς στρέφων τὸν λόγον ὑπενθυμίζω ὅτι ἄνωθεν ὑμῶν κατὰ τὴν ἱεράν ταύτην στιγμὴν ἵσταται ἡ ἀόρατος ψυχὴ τοῦ ἱδρυτοῦ, ἵνα λάβῃ ἀπὸ τοῦ στόματος ὑμῶν, τὴν ἔκφρασιν τῆς εὐγνωμοσύνης, ἀλλὰ καὶ ἀναμένει τὴν εὐφρόσυνον χαρὰν βλέπουσα ὅτι δὲν ἐψεύσθη τῶν ἐλπίδων, ἀνε-

γείρασα τὸν πνευματικὸν τοῦτον πυρσὸν καὶ ὅτι προοδεύετε, κατὰ τὰς γνώσεις καὶ τὴν ἠθικὴν.

Προσέξατε λοιπὸν ἵνα μὴ διὰ τῶν πράξεών σας, ἀντιθέτων τῶν προβλεπομένων, ταραξήτε τὴν ἀγγελικὴν εἰρήνην αὐτοῦ καὶ δώσητε ἀφορμὰς φοβερᾶς λύπης.

Ναί, φίλοι μαθηταί, σκεφθῆτε καὶ μελετήσατε μὲ ἐμβρίθειαν εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν καὶ τί ὑμεῖς ὀφείλετε ὑπὲρ ἐκείνου. Ἐκπληρώσατε τὴν ἀγίαν ἐκείνου ἐπιθυμίαν καὶ ὁμοῦ μὲ τὰς γνώσεις ρυθμίσατε καὶ τὸ ἦθος τὸ ὁποῖον ἀρμόζει εἰς τοὺς καλῶς ἀνατεθραμμένους καὶ καλῶς πεπαιδευμένους.

Αἰωνία ἡ μνήμη Σου, ἀοίδιμε Εὐεργέτα Κωνσταντίνε Ζάππα».

Τὸ κατωτέρω ἠρωελεγεῖον εἰς Κωνσταντῖνον Ζάππαν, ἐξεφωνήθη εἰς ἐπιμνημόσυνον τελετὴν τὴν 2 Μαΐου 1892.

Τί συναχθήκαμεν ἐδῶ, ἀδέλφια μου χρυσᾶ,
Ἐδῶ σ' αὐτὴν τὴν αἴθουσαν, τὴν μυριοστολισμένην,
Ποῦ τόσες κάναμεν εὐχὰς ἐκεῖ στὴν ἐκκλησιᾶ
Μὲ τόση λύπη στὴν καρδιά, στὰ μάτια δακρυσμένοι;
Δὲν φθάνει ποῦ στὴν ἐκκλησιᾶ μὲ τόσες ψαλμωδίες,
Ψαλτάδες παρακάλεσαν τὸν Πλάστη μας ν' ἀνοίξη
στὸν Ζάππα τὸν Παράδεισον, ἐκεῖ ποῦ εὐωδίες
εὐφραίνουν κάθε χριστιανόν, ποῦ ἅγια ἔργα δείξη;
Δὲν φθάνουν τόσα θάσανα στοῦ Ζάππα τὴν καρδίαν
Κι ἡ τόση γιὰ τὸ γένος του ἀκοίμητη φροντίδα
"Αχ! πρέπει τὸν πατέρα τους νὰ κλαῖνε τὰ παιδιὰ,
ποῦ πέθανε καὶ θησαυροὺς ἀφήκε στὴν Πατρίδα.
Στὸ ξακουσμένο Λάμποβο ἀφήκε νιὸς
τὰ σπίτια του τὰ γονικὰ καὶ πῆγε στὴ Βλαχιά
ποῦ ἀδελφός του πλούσιος ἐκεῖ τὸν προσκαλεῖ
Βαγγέλης Ζάππας, ξακουστός στὴ χώρα τὴν Παχιά
Κι ὁ ἀδελφός τὸν τίμησε καὶ ἀγάπησε σὰν γιὸ τοῦ
Κι ἀγνὲς τοῦ δίνει συμβουλές κι ὀλόκληρο τὸ βιό του.
Κι ὅταν τὸν κάλεσε ὁ Θεὸς στὸ οὐράνιό του δῶμα
ἀπέθανε μὲ τὴν γλυκειὰ Πατρίδα εἰς τὸ στόμα
ὁ Κωνσταντῖνος ἄξιος σὰν τὸν ἐξάδελφό του
στὴ σκέψη καὶ στὴ θέληση τὶς ἐντολές του κάνει
καὶ σὰν μυρμήγκι γνωστικὸ ὄλο μαζεύει πλοῦτο
γιὰ τὴ γλυκειὰ Πατρίδα του ποῦ τόσον ἀγαπάει
κι ὅταν μᾶς ἦλθε γιὰ νὰ ἰδῆ τ' ἅγιο του παλάτι
καὶ ἡμεῖς τὸν προδεχθήκαμε μὲ ὕμνους καὶ μ' ἐπαίνους
σὰν ἄγγελος, σὰν βασιλιάς μᾶς φαίνονταν στὰ μάτια
καὶ δόξα τῆς Πατρίδος μας καὶ καύχημα τοῦ Γένους.

Ποίημα ἀπαγγελθὲν εἰς τὴν ἐπιμνημόσυνον ὑπὲρ τοῦ Κων-
σταντίνου Ζάππα τελετήν, τὴν 2 Μαΐου 1892.

Ἦθελα νᾶχα φτερά σταυραετοῦ στὰ ψηλὰ νὰ πετάξω
Γιὰ νὰ βρεθῶ μιὰ φορὰ ἐκεῖ στῆς Πίνδου τὴν κάτασπρη ῥάχη
Καὶ μὲ φωνὴ σὰν θροντὴ πού σκορποῦν οἱ οὐράνιοι θράχοι
Ἄπ' τὰ ψηλὰ μακριὰ στὴ Φραγκιά δυνατὰ νὰ φωνάξω
Τί μᾶς τὸν ἔκαμες πὲς μας Φραγκιά, τὸν καλὸν μας πατέρα;
Γέρος ἀετὸς τὰ φτερά του σὰν πέσαν φοβήθη τὰ χιόνια;
Κι ἔφυγεν νᾶθρη γερωσύνη καὶ νειάτα αὐτοῦ πέρα;
Γιὰ τὴν πατρίδα νὰ ζῆ, πού γι' αὐτὴ ἤθελε νὰ ζῆ αἰώνια!
Μήτε δὲν πέρασ' αὐτοῦ! δὲν τὸν γνωρίζεις, θέλεις σημάδια;
Γέρος πολὺς μὰ περπατώντας τῆς νιότης βαστοῦσε ἄερα!
Πόδι στεγνὸ μὰ γοργὸ πού ζηλεύαν κι αὐτὰ τὰ ζαρκάδια!
Τ' ἀγιασμένα μαλλιά του τῆς Δόξης τὰ χτένιζε χτένι!
Τ' ὀλάργυρό του μουστάκι τῆς νιότης ξύριζε χέρι!
Μὰ τί ἀστραπή! πού παντοῦ τὸ καλὸ πρώτη αὐτὸν ἀπροφταίνει
Στῆθος μὲ τόση καρδιά στὴ χαρὰ τῆς Πατρίδος νὰ χαίρη!
Ἦταν παπᾶς δίχως ῥάσα κι ἐκράτει ἐθνικὰ θυμιατήρια
Γιὰ νὰ σκορπίζη θυμίαμα παντοῦ πού τὰ γράμματα θγάζουν
Κι ἔφκιασε τόσα γι' αὐτὰ ἱερά καὶ τρανὰ μοναστήρια,
ὅπου παρθένες ἀγνὲς τὸν Θεὸ τῆς Σοφίας δοξάζουν.
Μάζευε γι' ἄλλους δροσιά κι αὐτὸς διψασμένα εἶχε τὰ χεῖλη
Τέτοια σημάδια ὁ Ζάππας μας εἶχε! Γιὰ ρίξε τὸ μάτι
Γεῖρε κ' ἰδὲ φιληνάδα Φραγκιά γιὰ τὸ γέρο μας Ζάππα·
εἶπαν ἀπόστασε κι ἦλθε αὐτοῦ ν' ἀνασάνη κομμάτι
Ἄκουτε κλαυθμὸς, πού τ' ἀγέρι μᾶς φέρνει
Μοιάζει ἐκείνου στεναγμὸς, πού στὰ ξένα πεθαίνει τὰ μέρη
Δός μου, ἀετέ, τὴ ματιὰ σου... νὰ ἰδῶ μακριὰ ἔσο παίρνει
Πὼς διασκορπᾶ βογγητά! πού γοργὰ μᾶς τὰ φέρνει τ' ἀγέρι!
Ἐσὺ στενάζεις Ζάππα! σὲ τρώγει ἡ ἄρρώστεια, τὸ αἷμα σου πίνει
Σ' ἔφαγε ὁ χρόνος, σ' ἀφήνει ἡ ζω! σ' ἀφῆκε καὶ ἡ Νιότη!
Τί τὰ δύο μάτια σου γύρω γυρίζεις, νὰ ἰδῆς ποιόν σὰ νὰ θέλης!
Ποιόν μέσ' στὰ στήθεια σου ἔχεις; γιὰ ποιόν ἡ ματιὰ σου θολώνει!
Τίνος τὸ χέρι νὰ πιάσπς, τὸ χέρι πού τρέμει ἀπλώνεις;
Ξεσκεπαστῆτ' ἀδελφοί! τὰ στερνά του τὰ λόγια ν' ἀκοῦστε
Δὲν ἦτο ὄνειρο... Ποιὰ νᾶναι ἐκείνη μὲ τ' ἄσπρο πού εἶδα;
Ἄ!... εἶναι αὐτή, μὲ βλογαεῖ! παιδιὰ σᾶς ἀφήνω
μὰ σεῖς μὴν ἀφῆστε ποτὲ τὴν Πατρίδα.

I

Δέν θέλει μοιρολόγημα οὔτε καὶ μαῦρο κλάμμα
οὔτε καὶ δάκρυ φλογερὸ ζητάει ἢ ἀθανασία.
Δέν ἀποθνήσκει ἢ ζωὴ οὔτε στὸ μνήμα κλειέται
ὁ οὐρανὸς μὲ τ' ἄστρα του κι ὁ ἥλιος μὲ ἀκτίνες
Τὰ χιονοσκέπαστα βουνὰ δέν θέλουνε στεφάνια
οὔτ' ἀπὸ λούλουδα χλωμὰ οὔτε κι ἀπὸ δαφνοῦλες.
Ὁ Πίνδος ὁ ἀγέραστος στὸ μνήμα δέν χωράει
γιατ' ἔχει ἀθάνατη καρδιά κι αἰώνια τὰ νειάτα
Πᾶτε δαφνοῦλες πράσινες καὶ σεῖς μυρτιές καὶ κρίνα
νὰ στεφανώσετε κορμιὰ πού ἀγκάλιασαν τὸ μνήμα
καὶ τρέμουν μὴν ἀφανιστοῦν εἰς τὴν φθορὰν τοῦ χρόνου.

II

Ἐδῶ ἡμεῖς δέν θέλομεν ἄνθη τ' ἀγροῦ καὶ κρίνα
οὔτε καὶ ρόδα εὖοσμα νὰ πλέξουμε στεφάνια.
Δέν θέλομεν ἀγράμπελες οὔτε καὶ πικροδάφνες
Οὔτε ἑλιές, οὔτε μυρτιές, ξυλάματα κλωνάρια.
Τώρα πού φεύγει στὰ ψηλὰ καὶ πάει γιὰ ταξίδι
Ἐκείνη ἢ ὀλόφωτος ψυχὴ πού αἰώνια θὰ λάμπη
στοῦ οὐρανοῦ τὰ δώματα, στοῦ Πλάστου τὰ παλάτια
τί θὰ τὰ κάμει τοὺς ἀνθούς τῆς γῆς καὶ τὰ στεφάνια
τί θὰ τὰ κάμει τὰ κλαριά, τὶς τιμημένες δάφνες
καὶ τῆς μυρτιάς τὰ λούλουδα πού στὴν καρδιά του ἀνθίζουν.

III

Μήπως δέν στεφανώθηκε ἐδῶ στὴ γῆ πού ζοῦσε;
Μήπως κεῖνα τὰ στέφανα ἀμάραντα δέν μεῖναν;
Μήπως ὅλες οἱ μυρωδιές πού ἀφῆκαν κεῖνα τ' ἄνθη
δέν φθάνουν τὸν ἀγέρα μας αἰώνια νὰ γεμίζουν;
Μήπως τὰ τόσα κλάματα καὶ τῆς χαρᾶς τὰ δάκρυα
δέν φθάνουν νὰ γεμίσουνε ὠκεανούς, πελάγη;
Μήπως ἢ τόση δόξα του δέν σκέπασε τὴ γῆ μας;
καὶ θέλει τώρα σάλπιγγα νὰ τὴ διαλαλήσουν;
Μήπως δέν εἶναι ἀθάνατος ὁ Κωνσταντῖνος Ζάππας
καὶ περιμένει ἀθάνατο νὰ γίνῃ τ' ὄνομά του;
Μήπως δέν τὸν προσκύνησαν βουνὰ, κάμποι, λαγκάδια;
Μήπως τὸ κῦμα τοῦ γιαλοῦ δέν τοῦ ἔψαλε τραγούδι;

ὦ σεῖς ποῦ πάντα θέλετε τὸ λίθῆνο νὰ καίει
 ὅπως ἐκεῖ στὸν οὐρανὸ εἰς τὲς ψυχὲς ἐκείνων
 καὶ εἰς τὴν γῆν μας τὴ φτωχὴ τὴν πικροζυμωμένη.
 ὦ σεῖς ὅπου τὰ στέφανα ἔτοιμα τὰ κρατᾶτε
 καὶ τὰ κλωνάρια τῆς μυρτιᾶς στὰ στήθη σας φορᾶτε.
 Ἐλᾶτε στεφανώσατε τὴν ἅγια μητέρα
 τὴν μάνα ποῦ ἀνέθρεψε τὴν γῆν πῶχει γεννήσει
 παιδιὰ ποῦ λάμψαν σὰν αὐγὴ, ποῦ λάμψαν σὰν τὸν ἥλιο
 καὶ μὲ τὰ πλούτη τους μαζί ἐσκόρπισαν τὰ φῶτα
 Ἐλᾶτε στεφανώσετε κι ἀφῆκαν θυγατέρες
 μαζί μὲ τὰ σχολεῖα τους τὰ φῶτα τῆς παιδείας
 Ἄ! διέτε! μαυροφόρεσαν τὰ σπίτια ποῦ οἱ Μοῦσες
 μὲ τὸ ὄνομά τους κατοικοῦν ἐδῶ καὶ τόσα χρόνια
 Μὰ πῶς ζητεῖτε τὴν ψυχὴν τοῦ Ζάππα καὶ τὸ σῶμα;
 Ἰδέτε εὐρίσκεται παντοῦ, παντοῦ ὅπου στραφῆτε
 Μοσχοβολᾷ ἀνασασμὸς γραμμάτων καὶ παιδείας
 κι ἀντίλαλος ἀρμονικὸς ἀκούεται τριγύρω
 Δὲν θέλει μοιρολόγημα οὔτε καὶ μαῦρα κλάμα
 οὔτε καὶ δάκρυ φλογερὸ ζητάει ἡ Ἀθανασία.

Ἐπίγραμμα ἐπὶ τοῦ τύμβου τῶν Ζαππαίων ἐν τῷ περιβόλῳ
 τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ὑπαπαντῆς ἐν Κάτω Λαμπόβῳ.

Εἰς ξένην ἐκοιμῶντο γῆν πλήν καὶ νεκροὶ ἀκόμα
 δὲν ἠθέλωσαν τὸ σῶμα των χοῦς ξένου νὰ τὸ σκέπη
 ἐζήτουν τῆς Πατρίδος των τὸ μυρωμένο χῶμα
 καὶ τῆς Ἠπειροῦ ἥλιος τὸν τάφον των νὰ βλέπη.

Κι ἦλθαν ἀπόδημοι νεκροὶ εἰς τὴν μητέραν πόλιν
 ν' ἀναπαυθοῦν εἰς τὴν θερμὴν ἁγίαν τῆς ἀγκάλην
 κ' εἰς ἓν κατοικητήριον μετὰ τῶν συγγενῶν των
 τῶν ἐν τῇ γενετείρᾳ των τὸν βίον τελευτώντων.

Εἰρήνη εἰς τὸν ὕπνον των καὶ εἰς τὸ ὄνομά των
 κλίνατε γόνυ ἄσκεπεῖς ἐμπρὸς εἰς τὸν σταυρὸν των.
 Οἱ τάφοι τῶν εὐεργετῶν, δὲν εἶναι τάφοι πλέον,
 ἀλλὰ θυσιαστήριον ἀγάπης· διαχύνει
 εὐεργεσίας ἄρωμα ἢ κόνις τῶν Ζαππαίων
 κι εἶναι ναοὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ τάφου των ἢ κλίνη.

Ἄπῆλθες Ἀθανάσιε· πλὴν τὴν ἀθανασίαν
τῆς μνήμης σου ἐπ' ἀρετῇ ὡσεὶ κληροδοσίαν
πολύτιμον καὶ προσφιλῆ κατέλιπες τοῖς ζῶσιν
οἱ ἐπ' αἰῶνας τὸνομα τὸ Σὸν θ' εὐλογῶσιν.

Παῖδες οἱ δύο καὶ ἀδελφὸς ἐγείρουσί Σου τόδε
Μνημεῖον, ὅτι τὰ σεπτὰ, ὅσα Σου κεῖνται ᾧδε.
Εὐλόγει τους καὶ σύζυγον ὁμοῦ καὶ θυγατέρας
Συνευχόμενος ὑπὲρ Σοῦ πρὸς τὸν κοινὸν Πατέρα.

Μ Ε Σ Α Ν Υ Κ Τ Α «ὄχι σὰν Ἐκείνη...»

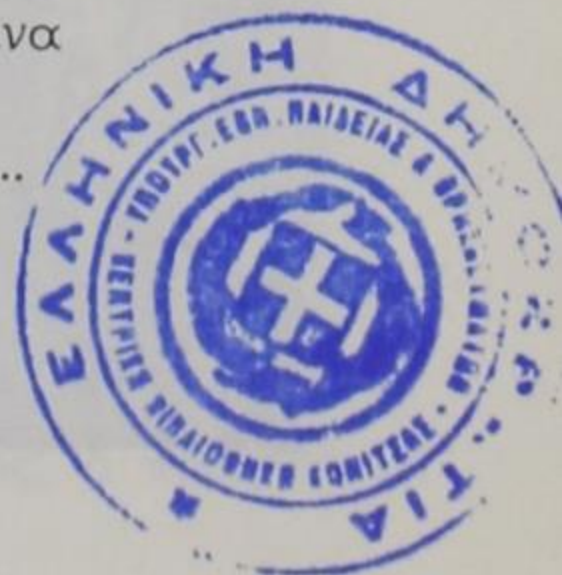
Στὸν οὐρανὸ ἀμέτρητα τ' ἀστέρια σκορπισμένα
γλυκοφωτίζουν γύρω μου, σὰν φῶτα χρυσωμένα.
Ξεχωριστὰ τὸ χρῶμα του καθ' ἓνα ἀπολύει
καὶ στὴν θλιμμένη μου καρδιὰ παρήγορο εἰσδύει.

—Ἡ δὲ Σελήνη ὡς βασιλεὺς ἐμπρὸς στὸ κάθε ἀστέρι
γλυκύτατα σιγοπερνᾷ, ἀργυρῆ, χρυσὴ γλαμύδα φέρει.
Ἀργυρᾶς στέλλει πανταχοῦ τὰς φωτεινὰς ἀχτίδας
ὡσὰν παρθένα ντροπαλὴ μ' ὀλόξανθες πλεξίδες.

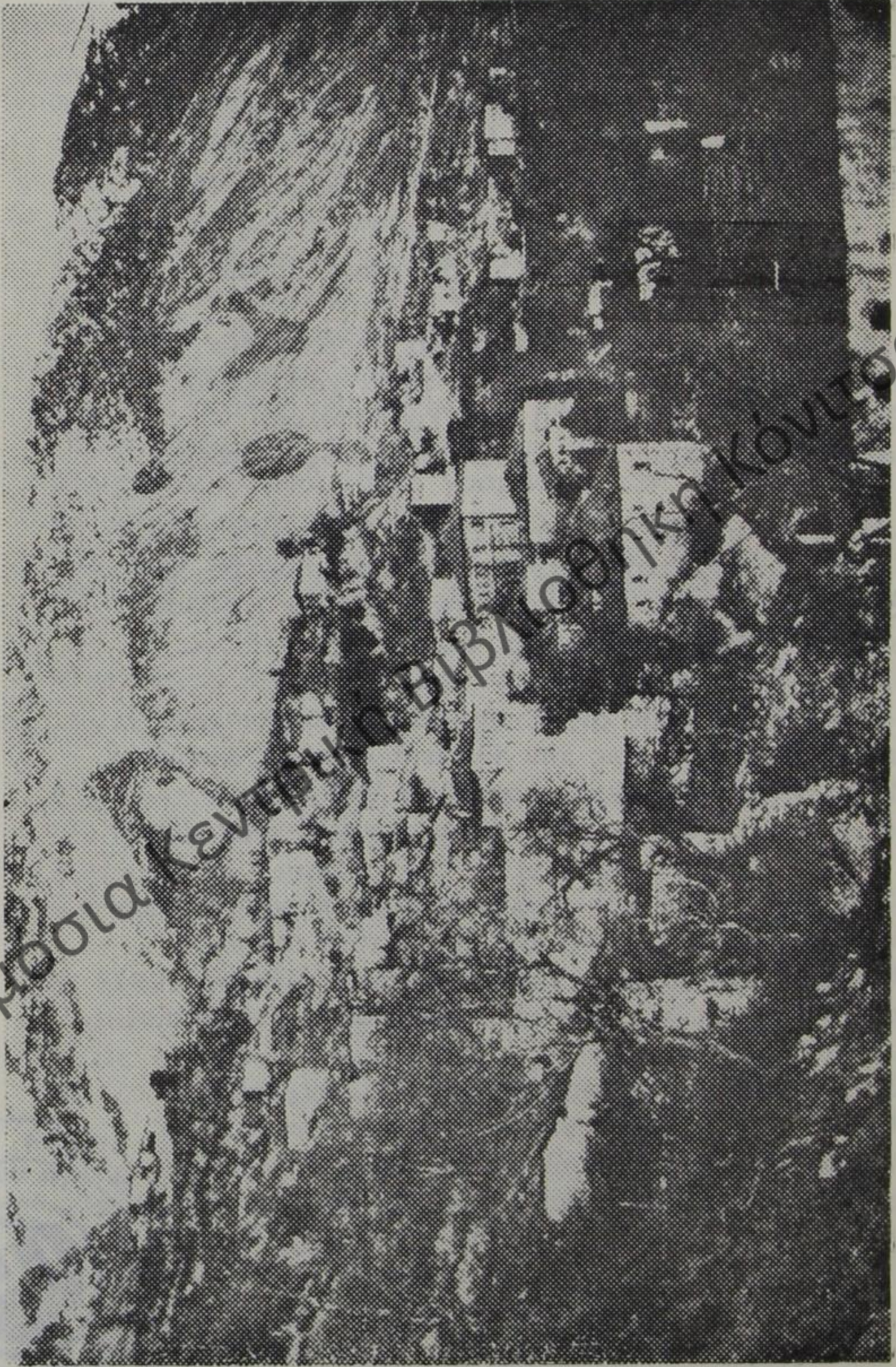
—Ἡ φύση ὅλη στῆς σιγῆς τὴν δόξα εἶναι πεσμένη
καὶ εἰς τοῦ Μορφέως τὴν γλυκειὰ ἀγκάλη ἀφημένην
Μόνον τ' ἀέρι δροσερὸ στὰ φύλλα ψιθυρίζει
καὶ κάποιον κρόστο μυστικὸ στὴν μοναξιά σκορπίζει.

—ὦ! πόσο εἶν' χαϊδευτικὸ καὶ πόσον πολὺ μ' ἀρέσει!
πὺ φέρνει εἰς τὸ διάβα του ἐν ζηλευτῇ ἀνέσει
τὴν μυρωμένην εὐωδιὰ τόσων εὐόσμων ἀνθέων
καὶ τὴν σκορπίζει γύρω μου. ὦ! πόσον εἶν' ὠραῖο!

—Στὴ ζηλευτῇ κείνη στιγμή, ἀγάπη μου! ἐσένα!
Ἄχ! Ναί! πρωτοθυμήθηκα μὲ χέρια σταυρωμένα
Στὸν οὐρανὸ ἐκύτταζα τὰ ἄστρα, τὴν Σελήνη,
καὶ εἶπα: «Ναι, σᾶς ἀγαπῶ: μὰ ὄχι σὰν ἐκείνη...»

ΤΟ ΚΑΤΩ ΛΑΜΠΟΒΟΝ ΒΟΡΕΙΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ἐν κατακλειῖδι παρουσάζοντες σήμερον τὴν ὡς ἄνω ἔργασίαν καὶ μελέτην μας ἀποβλέπομεν εἰς τὴν συγγραφήσιν τοῦ ἱστορικοῦ Κάτω Λαμπόβου καὶ προσφιλοῦς γενετείρας μας. Δὲν φιλοδοξοῦμεν καὶ δὲν ἔχομεν τὴν ἀπαίτησιν νὰ θεωρηθῇ αὕτη τελεία καὶ πλήρης, ἀλλὰ σκοποῦμεν νὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς ἄλλους νὰ συμπληρώσουν ταύτην. Θὰ ἤμην εὐτυχὴς ἐὰν ἔβλεπα ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μου εἰς τὸ φῶς τῆς Δημοσιότητος πληρεστέραν μελέτην, διὰ τὴν προβολὴν τῆς γενετείρας μας, ἢ ὅποια ὄντως κατέχει ἐξάριετον θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς περιφερείας Ἀργυροκάστρου, καθόσον ἀνέδειξεν μεγάλους Ἀνθρωπιστὰς καὶ ἥρωας, οἱ ὅποιοι ὠφέλησαν τὴν κοινωνίαν, τὴν ἰδίαν μας πατρίδα καὶ τὸ Ἕθνος.

Ἡ Γῆ στρέφεται περὶ τὸν ἄξονά της. Ὁ ἥλιος τὸ μεγάλο αὐτὸ δῶρο τῆς φύσεως, μέσῳ τῶν χρυσιζομένων παρ' αὐτοῦ μεγάλων νεφελῶν, ἀποτελεῖ ὑμῖν τὸν πρῶτον γηθόσυνον αὐτοῦ χαριετισμόν· καὶ ὡς ἐκ μαγείας αὐθωρεῖ τὰ πάντα ἀλλάσσουν μορφήν καὶ ἡ χαρὰ καὶ ἡ ζωὴ ἀναφαίνεται παντοῦ εὐελπῆς.

Εἰς τὰς διασπαστάτας λίμνας, ἀνὰ ζεύγη λουόμενοι οἱ κύκνοι, ὑπερήφανοι βλέπουν ἀντικατροπτριζόμενον ἐν τοῖς ὕδασι τὸ πάλλευκον αὐτῶν σῶμα.

Εἰς τοὺς χλοερούς δὲ καὶ μυροβόλους λειμῶνας χαρωπὴ καταβαίνει καὶ πάλι ἡ τρυγὼν μετὰ τοῦ ἄρρενος συντρόφου αὐτῆς, ὅπως συμβαίνει εἰς πᾶσαν ἔνδοξον χώραν, οὕτω συμβαίνει, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν καὶ μὲ τὸ μικρὸν ἀλλὰ ἔνδοξο Λάμποβόν μας.

Εὐχομαι ὅπως ἀναστῇ ἀκμαιότερον ἐκ τῆς κόνεως, τῶν ἐρείπιων καὶ τοῦ καπνοῦ τῶν πυρποληθέντων χωρίων ἅτινα ἠνάγκασαν τὰ τέκνα του νὰ ζήσουν, μακρὰν τοῦ τόπου τῆς προσφιλοῦς, τῆς ἀγαπημένης ἐκείνης Γῆς, ἢ ἀνάμνησις τῆς ὁποίας κεντᾶ ἐκάστοτε τὰς καρδίας τῶν Λαμποβιτῶν καὶ βυθίζει ἀενάως εἰς βαρυθύμους σκέψεις, ἀναζητῶντες τῆς ὀδύνης ταύτης τὴν αἰωνίαν λήθην.

Εἶθε νὰ φανῇ τὸ σύμβολον τῆς ἀναζωπυρώσεως, ὁ ποθητὸς

τοῖς πᾶσι «Φοῖνιξ» ὅστις οὐδέποτε χάνεται, ἀλλὰ ἀναγεννᾶται ἐκ τῆς τέφρας του.

Ζωὴ εἶναι ἡ τέφρα του καὶ ἀναζῆ ἐξ αὐτῆς τῆς τέφρας του. Τοῦτο ἀδημόνως προσδοκοῦν καὶ διὰ τὸ Λάμπονον τὰ τῆδε κακείσε διασπαρέντα τέκνα του, ἅτινα ζῶσι πάντοτε μὲ τὴν ἐλπίδα τοῦ ἐπαναπατριμοῦ. Γένοιτο.

Εἰς τὴν ξένην, τὰ τέκνα τοῦ Λαμπόβου, τὸ νοσταλοῦν μὲ πόνο καὶ ἐκφράζουν μὲ τὸ τραγούδι τὸν καημὸ τους καὶ ὅπου ὑπάρχει παροικία Λαμποβιτῶν, κατὰ τὰς διασκεδάσεις καὶ πανηγύρεις, ἀκούγονται τὰ τραγούδια τῆς νοσταλγίας, ὅπως αὐτὸ πού παραθέτω, κλείνοντας τὸν ἐπίλογο τῆς ὅλης ἐργασίας μου.

«Λάμποβο ἓνα ρίζωμα βουνοῦ
Παιδιὰ θὰ μὲ πάρει ὁ πόνος
γιὰ τὸ καημένο τὸ «Ὀντρυέ»
ὅλο δένδρα καὶ σκιές
καὶ μὲ τὸ νερὸ τὸ κρύο».

Ἰωάννινα 15.7.1965

ΣΠ. ΔΗΜΑΣ

ΤΕΛΟΣ

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

ΤΩΝ ΧΩΡΙΩΝ ΤΗΣ ΡΙΖΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΚΗ
ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ (1431)

Κατὰ τὴν καταγραφή, πού ἔγινε μετὰ τὴν Τουρκικὴ κατάκτηση τῆς περιοχῆς Ἐργυροκάστρου, σύμφωνα μὲ τὰ στοιχεῖα, πού διασώζονται στὰ Ἀρχεῖα τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, τὰ ὁποῖα ἔφερε στὸ φῶς ὁ HALIL INALCIK (SURETI DEFTER -I SANCAK - I ARVANID. ANKARA, 1954), ἡ πληθυσμιακὴ καταστάση βασισμένη σὲ σπίτια, μὲ 8 φύχες κάθε σπίτι, καὶ ἡ ἀπογραφή τοῦ αὐτοῦ πληθυσμοῦ πού μᾶς δίνει ὁ Ζεκὴ Σελενίτσα στὰ 1926 ἔχει ὡς ἑξῆς :

	1431 Ψυχομέτρι	1926 Ψυχομέτρι
Τιμάριο Ζενεμπίση		
Κολορτσὴ	15 X 8 = 120	—
Χουμελίτσα	24 X 8 = 192	212
Μεγάλο Λάμποβο	104 X 8 = 832	621
Μασκουφάρα	36 X 8 = 288	434
Τιμάριο Σουγκιούρ		
Κακόζι	15 X 8 = 120	188
Μικρὸ Λάμποβο σπίτια 29		
Τιμάρια Χαμζᾶ		
Μικρὸ Λάμποβο σπίτια 29	58 X 8 = 464	
Τιμάρια Σουλεϊμᾶν		
Χόρμοβο	50 X 8 = 400	406
Τιμ. Καλκαντζῆ Ντογκᾶν		
Τιρμπούκι σπίτια 34		
Τιμάρια Ρουστέκ		
Τιρμπούκι σπίτια 12	46 X 8 = 368	212
Τιμ. Φεράς Χασᾶν		
Χουντικούκι σπίτια 21		
Τιμάρια Ἀλῆ		
Χουντικούκι σπίτια 15	36 X 8 = 288	151
Τιμάρια Χιζιρ		
Κάργιανη	12 X 8 = 96	203

ΟΝΟΜΑΤΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ ΚΑΤΩ ΛΑΜΠΟΒΟΥ

Μεγάλης Τσέτας

Μικρᾶς Τσέτας

Γκιώνη
Ζάππα
Μαρτίνη
Νότσκα
Ντεντούλη
Ράμου
Στόγια
Μέξη
Βόντα
Πανίδα
Κονδύλη
Οικονόμου
Κέντρου
Ντετούλη
Ντίλιου
Ντούκα
Πρίφτη
Μάλιου
Μάρτου

Κώτση
Δήμα
Νάρε
Παπαευαγγέλου
Κώνστα
Κούκη
Παναγιωτίδη
Κοσμᾶ
Ποροντίνη
Τζόρη
Χόντα
Ντούκα
Τζόρη
Τοικάνη
Βασίλη
Ντίσιου

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΠΙΝΑΞ ΑΠΟΦΟΙΤΗΣΑΝΤΩΝ ΕΚ ΤΗΣ ΖΩΣΙΜΑΙΑΣ ΣΧΟΛΗΣ

Λάμπρον
τοῦ Ζάππα (1854—1890)

Κυριάκος Ε. Γκιώνης
Βασίλειος Π. Ζάππας
Νικόλαος Δημ. Ζάππας
Κέντρος Δ. Κώτσης
Κων)νος Μ. Κώτσης
Νικόλαος Μ. Κώτσης
Ἀλέξανδρος Κ. Λέκας
Θεόδωρος Ε. Λούκας
Εὐάγγελος Θ. Μάλλιος
Βασίλειος Χρ. Μαρτίνης
Γεώργιος Χ. Μαρτίνης
Πέτρος Χριστοδ. Μαρτίνης
Σπυρίδων Α. Μαρτίνης
Ἀθανάσιος Γεωργ. Μέξης
Βασίλειος Γεωργ. Μέξης
Ἀπόστολος Π. Μέξης
Πέτρος Π. Μέξης
Σίμων Π. Μέξης
Κυριάκος Π. Μέξης
Γεώργιος Ε. Μέξης
Θωμᾶς Εὐθ. Μέξης
Ἀλέξιος Α. Μέξης
Εὐάγγελος Φ. Μέξης
Γρηγόριος Δ. Μέξης
ἢ Ντότσικας
Ἀριστείδης Ἀπ. Μέξης
ἢ Νότσκας
Πέτρος Γ. Μίσσιος
Κωνσταντῖνος Κ. Νότσκας
Ἀναστάσιος Νότσκας
Μιχαήλ Σπ. Ντεντούλης
Κυριάκος Γ. Ντεντούλης
Βασίλειος Κ. Ντίλιος
Χαράλαμπος Κ. Ντίλιος
Ἀθ. Χρ. Ἀλεξίου - Οἰκονόμου

Βασίλειος Κων. Οἰκονόμου
Νικόλαος Β. Παναγιωτίδης
Δημ. Ἀπ. Παναγιωτίδης
Ἀθαν. Εὐαγ. Παναγιωτίδης
Ἀπόστολος Βασ. Ράμος
Κυριάκος Δ. Ρέτζης
Ἀπόστολος Α. Ρέτζης
Γεώργιος Α. Σῆτος
Ἰωάννης Σίμωνος
Σπυρίδων Γκίκα Σιῶζος
Ἀθανάσιος Τότης
Κωνσταντῖνος Τσουμένης

Ἀργυρόκαστρον
(1853—1890)

Ἀθανάσιος Γρ. Λιούλιας
Δημήτριος Βασιλ. Ἀρσένης
Βασίλειος Ἀναγνώστου
Πολυχρόνης Θ. Πολιοκότρος
Κων)νος Βασιλ. Πάσχος
Ἀθανάσιος Ἀναγν. Παπᾶς
Σπυρίδων Θεοδ. Κότρος
Σάββας Κων. Δούδης
Θωμᾶς Ἀναγνώστου Παπᾶς
Ἡλίας Στεφάνου Π. Ἀντωνίου
Δημήτριος Εὐδ. Μαρτύρης
Μιχαήλ Δημητρίου
Νικόλαος Δούδης
Ἰωάννης Γεωργ. Μύλου
Δημήτριος Μπίτσιος
Χαράλαμπος Λιολιομάνης
Φώτιος Ἐλευθερίου
Χαράλαμπος Ν. Πουτέτσης
Πέτρος Ν. Πουτέτσης
Φίλιππος Δημ. Τσέτσης
Ἀριστοτέλης Τολίτσας
Θωμᾶς Πετρίδης

Ἄθαν. Ἰω. Παπαδόπουλος
Δημήτριος Μ. Φάντης
Σπυρίδων Μ. Φάντης

Π ρ ε μ ε τ ῆ
(1853—1890)

Δημήτριος Ἀδάμης
Ἀπόστολος Σταύρου
Ἡρακλῆς Ἀβραμίου
Ἀδαμίου Σωτηρίου
Παναγιώτης Χρήστου
Ἀθανάσιος Παν. Τσίτης
Ἀδὰμ Πέτρου
Βασίλειος Δημητρίου
Ἄθαν. Ἡλία Δημητρίου
Ἀθανάσιος Σπύρ. Λέκας
Ἀπόστ. Κων. Παπαδημητρίου
Ἀπόστολος Μιχ. Κυριακοῦ
Ματθαῖος Ν. Χριστοδοῦλου
Σπυρίδων Μιχ. Κυριακοῦ
Γεώργιος Στεφάνου, ἱερέως
Βασίλειος Μιχ. Μακούλιος
Σπυρίδων Χριστοδ. Ἀποστόλου
Φίλιππος Χριστάκης
Παναγιώτης Χριστοδοῦλου
Ἀθανάσιος Ἡλίας
Γρηγόριος Ἡλίας
Ἀπόστολος Π. Κωνσταντίνου
Πέτρος Ἀποστόλου
Κωνσταντῖνος Χρ. Παπᾶς
Κωνσταντῖνος Δημ. Νῖκος
Γεώργιος Β. Δημητριάδης
Πέτρος Γεωργ. Λώλης
Λουκᾶς Κυριακοῦ
Γεώργιος Βασιλείου
Χριστόδουλος Σωπ. Νάσκας
Εὐστάθιος Κ. Ἀποστόλου
Στέφανος Ἀδὰμ Ἀδαμαντίου
Ἀντώνιος Α. Ἀθανασιάδης

Λουκᾶς Π. Ἀβραμίδης
Νικόλαος Ε. Λούκας
Θωμᾶς Ἄντ. Μπόκας
Ἀλέξανδρ. Β. Δημητριάδης
Ζωσιμᾶς Χρ. Ζήσης
Ἰωάννης Σωτηρίου
Μηνᾶς Ἀποστόλου
Νικόλαος Ματθαίου
Ἀσημάκης Ἀθ. Μπουζούκης
Παναγιώτης Ἀσημακόπουλος
Ἀργύριος Ἀθανασίου
Κυριακὸς Νικολαΐδης
Κωνσταντῖνος Λ. Μπίμπης
Δημήτρ. Ι. Ἀναστασιάδης
Θωμᾶς Εὐθ. Ζαμάθρας
Ἀπόστολος Κωνσταντίνου
Κων)νος Γεωργ. Ἀποστολίδης
Ἀπόστολος Ναοῦμ Τίκος
Λουκᾶς Κ. Κώτσης
Νικόλαος Α. Θεοχάρης
Σπυρ. Ἀδὰμ Ἀθανασίου
Γεώργιος Ναοῦμ
Θεοδόσιος Νικ. Κωνσταντίνου
Εὐστάθ. Παπα - Γεωργίου
Ἀντώνιος Ἀλ. Ζήσης
Ἰωάν. Ἀβραμίου Λίπας
Σωτήριος Ζαφειρίου
Δηήτρ. Ἀναστασίου Χότζος
Ἰωάννης Ζαφειριάδης
Λάζαρος Μιχ. Κυριακοῦ
Γρηγόριος Σταυρίδης
Θωμᾶς Ἰωαννίδης
Ἀλέξανδρος Μπέμπης
Ὁρχάν Χαλήμ Μπέη

Ν ἰ ῥ α ν ῆ Ζαγοριᾶς
(1853—1890)

Μιχαήλ Πέτρου Χαρίτων
Ἀργύριος Ἀθ. Χαρίτωνας

Ἡλίας Γεωργ. Χαρίτωνας
Ἀναστάσιος Ἀντων. Χαρίτων
Παναγιώτης Ἀθ. Χαρίτων
Ἰωάννης Γεωργ. Χαρίτων
Μαργαρίτης Ἀντ. Χαρίτων
Πέτρος Μιχ. Χαρίτων
Διογένης Κ. Χαρίτων
Κυριάκος Χαρίτων
Δημήτριος Κ. Χαρίτων
Παῦλος Κ. Χαρίτων
Φώτιος Χαρίτων

Αὐλώνια
(1853—1890)

Ἰσμαήλ Μαχμουτ Βέης

Σέπερη Ζαγοριάς
(1853—1890)

Νικόλαος Κων. Τσίτης
Γεώργιος Π. Τσάκος

Μιχαήλ Ι. Κάσος
Θεόδωρος Α. Κάσος

Λέκλι Ρίζης
(1853—1890)

Γεώργιος Α. Γκικόντης
Σπυρίδων Θ. Γκιγκόντης
Θωμάς Γεωργ. Λούκας
Παῦλος Ἰωσήφ Βεζάνης

Τόποθο Ζαγοριάς
(1853—1890)

Ἀθαν. Κ. Ντίλιος
Φίλ. Σιαμπανίδης

Χαστέθα Ζαγοριάς
(1853—1890)

Ἡρακλῆς Κ. Βίτος

ΛΑΜΠΟΒΙΤΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΓΩΝΙΣΤΑΙ

(Ἐκ τῶν προχείρων πίνακα τοῦ συγγραφέως)

Ἰ α τ ρ ο ἰ (21)

Δήμας Δημήτριος
 Δήμας Φώτιος
 Δήμας Χρῆστος
 Δέτσικας Δημοσθένης
 Μέξης Πέτρος ἢ Παναγιωτίδης
 Μέξης Ἀθανάσιος
 Μέξης Γρηγόριος
 Μέξη Δήμητρα Ἀποστόλου
 Μέξης Κωνσταντῖνος
 Νάρες Κέντρος
 Νάρε Λιλῆ
 Νότσικας Κωνσταντῖνος
 Νότσικας Ἀναστάσιος
 Παλάσης
 Νότσικας Νικηφόρος Εὐαγ.
 Καραγιάννης Σπῦρος
 ..... Τσουμάνης
 Γκιώνη Λευκοθέα
 Χατζηθασιλείου Θωμᾶς
 ..... Καραγιάννη
 ..... Νότσικας Μιχαήλ

Π ο λ . Ἐ π ι σ τ ῆ μ ο ν ε (6)

Σπῦρος Ντίσιος
 Βύρων Ζάππας Εὐαγ.
 Ἀνδρέας Κοσμᾶς
 Ἰσμήνη Δήμα
 Εὐαγ. Κώτσης
 Τιμ. Ντίλης

Ἀ ξ ι ω μ α τ ι κ ο ἰ (8)

Γιάννης Κέντρος

Εὐάγγελος Κέντρος
 ..... Μάρκου
 .....
 Δέτσικας Ἰωάννης
 ..... Οἰκονόμου
 ..... Ντίλιος
 ..... Λιάνη

Δ ι κ η γ ὁ ρ ο ἰ (26)

Βέης Σωκράτης
 Δέτσικας Λουκάς
 Δήμας Ἀπόστολος
 Δήμας Σπῦρος
 Δήμας Λεωνίδα
 Κοσμᾶς Βασίλειος
 Κώτσης Κων.
 Δήμας Ἀλέξανδρος
 Δέτσικας (;)
 Μέξης Ἀλέξιος
 Μέξης Ἰωάννης
 Μέξης Βασίλειος
 Μέξης Εὐάγγελος
 Μέξης Δημόσιος Ν.
 Μέξης Ἀπόστολος
 Ντίλιος Βασίλειος
 Ντίλιος Κων)νος
 Ντίλιος Χαράλαμπος
 Ντίλιος Ἡρακλῆς
 Νότσικας Ἡρακλῆς
 Τσουμάνη .....
 Ζάππας Ἀπόστολος
 Ζάππας Χρῆστος
 Ζάππας Ἀθανάσιος
 Ζάππας Εὐάγγελος

Ἄ γ ω ν ι σ τ α ῖ (11)

Εὐάγγ. Ζάππας (1821)
Ἄδελφοὶ Σιῶσοι (1821)
Σπῦρος Στόγιος (1878)
..... Τσικάνης (1878)
Σάββας Τσάνης (1883)
Γεώργ. Μεντούλης (1883)
Κων. Ράμμος (1900)
Ἄπόστολος Μπούλιας
Σῦκο Ντίσιος (1905)
Γεώργιος Κοσμᾶς
Περικλῆς Βῆτος

Δ η μ ο δ ι δ ᾶ σ κ α λ ο ῖ (26)

Ζάππας .....
Λέκκας Ἀλέξιος
Μέξης Σωκράτης
Μέξης Σῆμος
Μέξης .....
Μίχας Νάκος
Μίχας Κων)νος
Μάλιος Μιχαήλ
Μάλιος Γρηγόριος
Μάλιος Παντελῆς
Νότσικας Γεώργιος
Νότσικας Γρηγόριος
Οἰκονόμου Γεώργιος
Οἰκονόμου Χρῆστος
Παναγιώτης Θωμᾶς
Παναγιωτίδης Ἀθανάσιος
Πανίδης Νικόλαος
Πανίδης Χρῆστος
Ρέτζης .....
Τότης Κέντρος
Μῆστης Θωμᾶς
Τσουμάνης Γεώργιος
Μίχα Χρυσούλα
Οἰκονόμου .....
Οἰκονόμου Βασίλειος
Δέδες Σῦκος

Χ η μ ι κ ο ῖ

Ἄριστείδης Κ. Κώτσης

Σ χ ε δ ι α σ τ ῆ ς

Μέξης Θεοχάρης

Φ ι λ ὀ λ ο γ ο ῖ (7)

Μέξης Γεώργιος
Μέξης Ἄπόστολος
Κώνστας Ἡλίας
Κούκης .....
Κώτσης Κέντρος
Ζάππας Βασίλειος
Μέξης Δημ.

Φ α ρ μ α κ ο π ο ῖ ο ῖ (4)

Τσουμάνης .....
Παναγιωτίδης Πέτρος
Μέξης Γρηγόριος
Νότσικας Τηλέμαχος

Ἱ ε ρ ε ῖ ς (9)

Οἰκονόμου Ἀθανάσιος
Οἰκονόμου Πέτρος
Γκιώνης
Νίκας Ἀθανάσιος
Παπαευαγγέλου
Παγκέργκης .....
Ντούκας Λεωνίδας
Χατζῆς Ἀθανάσιος
Λιώρης .....

Θ ε ο λ ὀ γ ο ῖ

Νότσικας Ὁρέστης

Ἐ μ π ο ρ. Σ χ ο λ ῆ

Ντεντούλης .....
Ἄριστομένης Βέης

Π ο ι η τ α ῖ

Πέτρος Ἀλ. Δήμας

Παραθέτω ἔδῶ προχείρως γλωσσάριον τῆς περιοχῆς Ρίζης—
Κ. Λαμπόβου διὰ νὰ φανῆ ἡ συγγένεια τοῦ γλωσσικοῦ ιδιώματος
τῆς ὡς ἄνω περιοχῆς μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς.

αἰσθάνομαι = ντιέν ηρ. τοῦ νο-
έω - ῶ)
αἶθω, καίω = αἶθε, πυρετὸς
ἀλέθω = μπλοναῖζ (ἐκ τοῦ
μύλλω)
ἀλείφω = λιεζ (ρ. τοῦ λείφω)
ἀμέλγω = μγέλ
ἀμύνομαι = ρουαῖζ (ρ. τοῦ
ρύω)
ἀμφιέννυμι = μθίσεμ
ἀνήρ = νιερί
ἀνοίγω = χὰπ (ρ. χάνω)
ἀντέχω = ντουροῖγ (ρ. δωρός,
α)
ἀπλώνω = χὰπ ἢ τέν (τοῦ
τάω)
ἀποδιώκω = ντιέκ (ρ. τοῦ δι-
ώκω)
ἀρίω = γεωργῶ = ἀρόω
ἀφανίζω = χουπ (ρ. τοῦ χά-
νω)
ἄχαρις = παχαῖρ (ρ. ἀχαῖρευ-
τος)
βαθῆως = θέλε ἢ φέλε (ταυ-
τόριζα)
θαίνω = θέμ
βοῦκος = γεωργὸς = μπουϊκ
γέα - ἦ = δέε· δωρ. δὰ
γῆμαι = γιάμ, εἶναι = ἔστι
γκρεμὸς = γκρεμίν
γραῦς = γραῖα, γρούα
γυραῖ = πέτρες τινές τοῦ Ἴ-
καρίου Πελάγους (πρὸ Κα
φηρέως ἢ τῆς Μυκόνου, ἐν-

θα ἐναυμάχησεν ὁ Αἴας, ὁ
Λοκρός, ἐπιστρέφων ἐκ
Τροίας = Γούρ, τὴν πέτραν
ἐν γένει)
δόρπη = ντάρκε
δὲ = γῆ
δρῦς = ντροῦ
δωμάτιον = δῶμε
δῶρον = μίτε ητοῦ μοῖταις =
ἀμοιβή)
ἐγείρω = γκρὲ
εἶμαι, εἶναι = γιάμ
ἕτερος = ἄτερ
Εὐάγγελος = Βάγγος
εὐχομαι = οὔροῖγ, οὔράτε,
ταυτόρ τοῦ ἀρέομαι
ἡμέρα = ντί, ντίτ.
ἥρεμος = ἰμίρ
θεὸς = ζότ, ζότι, ζὰ (ἐκ τοῦ
Ζέη)
θέρος = θέρε (θέρε, μετατρο-
πὴ τοῦ θ εἰς θ)
θρέω = φωνάζω = θράς
κακοποιῶ = ράχ τῆς ρίζ. τοῦ
ραίνω καὶ ρήζω
καταρῶμαι = νέμ (παραδίδω
εἰς τὴν νέμεσιν)
κέλλης = ἵππος δωρικ. κελήρ
= κάλι
κύαθος = μέτρον = κασὲ ἐπὶ
σιτηρῶν
Κύριος = Γὸτ (τοῦ Ζέη)
κύων = κεύ
λέγω = θέμ (ταυτόρ. τοῦ φάω,
φημί, τροπὴ τοῦ φ εἰς θ)

λικανεύσω = λους ἢ λούτ (ρ.
 λίτη τοῦ λίσσω, λίπτω)
 ἢ λιτή = λιούκα
 λίπτομαι = λιουτέμ
 λοχεύω = λάχ, λεγῶ
 ἢ λεχῶ = λεχῶ
 μαλτάς = μάς
 μανθάνω = μεσοῖζ (ἐκ τοῦ μί-
 τα)
 μαντῦλι = μαντίλ
 μέγας = μάδ
 μεθῶ = ντέχεμ (ρ. τοῦ θάο-
 μαι)
 μέλι = μγιάλτ
 μυῖγα = μυίζα
 μῦς = μῦ
 νέφος = ρεί (ἐκ τοῦ ρέα, ροή)
 ὑετός = σῆ
 νοῦς = μέντ, ἐκ τοῦ μῆτις
 ξύνω = κρούα (ρ. τοῦ κνύω,
 κνάω)

ὄδος = οὐδ
 ὄπτομαι = πέ, πὰ
 ὄργη = νέμα (τοῦ νέμεσις)
 παρακαλῶ = λους (τοῦ λίσσο-
 μαι)
 Παναγιώτης = Πάνος
 πατήρ = ἄτ ἢ τάτα
 πατῶ = στίπ (τοῦ στείφω)
 πίπτω = μπίε (τοῦ πίπτω)
 πιστεύω = μπεσὸζ (τοῦ πείθω)
 πλένω = λάιζ (τοῦ λούομαι)
 πλήρης = πλὸτ (τοῦ πίμπλημι)
 σκέψις = μέντ (τοῦ μῆτις)
 σκοτώνω = θράς, ταυτ. τοῦ
 θροτὸς
 σπεύδω = ἐπιρ. σπέιτ
 στρώνω = στρόιζ (τοῦ στορέω)
 τανῦν = τανῦ
 φημί, φατές = χρησμός (φάς,
 τύχη)
 ὦν = θέ κ.ἄ.

Διὰ τῆς περικοπῆς τῆς καταλήξεως, ὡς μοναστήρ, λειθάδ, πο-
 τήρ, ῥεπάν, ὀρύζ, ῥιγκόν, σαπούν, κρεβάτ, δικέλ, καλάμ, συνόρ.

